

*Проект ПРООН/ГЕФ
«Інтеграція положень Конвенцій Ріо
у національну політику України»*

*Empowered lives.
Resilient nations.*

**SWOT-АНАЛІЗ І АНАЛІЗ ПРОГАЛИН
(GAP-АНАЛІЗ) ПОЛІТИК, ПРОГРАМ, ПЛАНІВ
І ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ
У ГАЛУЗІ ЕНЕРГЕТИКИ**

**ТА ПІДГОТОВКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ
ВІДПОВІДНО ДО ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЙ РІО**

**Київ
2016**

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (ПРООН) є глобальною мережею ООН в галузі розвитку. ПРООН тісно співпрацює з усіма верствами суспільства та допомагає країнам розбудовувати спроможність протистояти кризам, розвивати та підтримувати економічне зростання, спрямоване на покращення життя кожної людини. Ми працюємо у 170 країнах та пропонуємо рішення та глобальне бачення з урахуванням специфіки місцевого розвитку з метою розширення прав та можливостей людей та підвищення життєздатності держав. www.undp.org

ГЛОБАЛЬНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ФОНД (ГЕФ) працює у 182 країнах в партнерстві з міжнародними установами, неурядовими організаціями, приватним сектором для вирішення глобальних екологічних проблем, при цьому впроваджуючи програми з підтримки ініціатив, які сприяють сталому розвитку. ГЕФ – це незалежно функціонуюча фінансова організація, яка надає гранти на реалізацію проектів, спрямованих на збереження біорізноманіття, боротьбу зі зміною клімату, деградацією земель та ін. З 1991 року ГЕФ має значні здобутки за результатами надання підтримки країнам, які розвиваються і країнам з перехідною економікою. www.thegef.org

Автор:

Каплун Віктор Володимирович, д.т.н., проф., Київський національний університет технологій та дизайну, консультант ПРООН з енергетичної політики

A 64 SWOT-аналіз і аналіз прогалін (GAP-аналіз) політик, програм, планів і законодавчих актів у галузі енергетики і підготовка та рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенцій Ріо. / В. В. Каплун – Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2016. – 96 с.

Це видання підготовлено в рамках реалізації проекту «Інтеграція положень Конвенцій Ріо у національну політику України», який випроводжує Програма розвитку ООН в Україні (ПРООН) за підтримки Глобального екологічного фонду (ГЕФ). Думки, висновки чи рекомендації належать авторам чи упорядникам видання та не обов'язково відображають погляди ПРООН та ГЕФ.

ЗМІСТ ЗБІРКИ ГАЛУЗЕВОГО АНАЛІЗУ

Зміст збірки.....	3
Перелік використаних скорочень	5
Вступ про проект	6
Рецензенти звіту.....	7
Огляд Конвенцій Ріо	8
Огляд галузі Енергетики.....	39
1. Огляд стану енергетики та енергетичної політики.....	39
2. Тенденції в енергетиці (за підгалуззями).....	42
3. Вплив енергетичного сектору на довкілля	50
Методологія проведення галузевого аналізу.....	53
SWOT-аналіз і GAP-аналіз політик, програм, планів і законодавчих актів у галузі енергетики й підготовка рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенцій Ріо.....	56
Підгалузь: енергетична політика в сфері стратегічного планування, формування та її реалізації.....	57
SWOT-аналіз.....	57
GAP-аналіз.....	59
Підгалузь: енергетична політика в сфері законодавства	61
SWOT-аналіз.....	61
GAP-аналіз.....	64
Підгалузь: теплова енергетика	67
SWOT-аналіз.....	67
GAP-аналіз.....	68
Підгалузь: гідроенергетика	73
SWOT-аналіз.....	73
GAP-аналіз.....	74
Підгалузь: атомна енергетика.....	76
SWOT-аналіз.....	76
GAP-аналіз.....	77
Підгалузь: вугільна промисловість	79
SWOT-аналіз.....	79
GAP-аналіз.....	80
Підгалузь: нафтогазова промисловість.....	82
SWOT-аналіз.....	82

GAP-аналіз.....	84
Підгалузь: відновлювані джерела енергії	86
SWOT-аналіз.....	86
GAP-аналіз.....	87
Висновки	88
Рекомендації	89
Глосарій	90
Додатки	91
Додаток 1. Перелік галузевих політик, законодавчих актів, програм і пов'язаних із ними планів у енергетичній сфері.....	91
Додаток 2. Список використаних джерел.....	93

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ

Парникові гази	ПГ
Кабінет Міністрів України	КМУ
Конвенція Організації Об'єднаних Націй про охорону біологічного різноманіття	КБР
Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням	КБО
Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату	РКЗК
Закон України	ЗУ
Об'єднана енергетична система України	ОЕС України
Теплова електростанція	ТЕС
Теплоелектроцентраль	ТЕЦ
Атомна електростанція	АЕС
Гідроелектростанція	ГЕС
Гідроакumuлююча електростанція	ГАЕС
Відновлювані джерела енергії	ВДЕ
РАВ	РАВ
Мегават	МВт
Кіловат	кВт
Кіловат-година дорівнює кількості енергії, споживаної пристроєм потужністю один кіловат протягом однієї години	кВт/год
Паливно-енергетичні ресурси	ПЕР

ВСТУП ПРО ПРОЕКТ

Майже мільярд сімей у всьому світі, особливо сільські громади, безпосередньо залежать від природних ресурсів для забезпечення своєї життєдіяльності. Але глобальні екологічні загрози (зміна клімату, опустелювання, втрата біорізноманіття) підривають цю ресурсну базу.

В Україні ці загрози є не менш важливими. Проблема деградації ґрунтів – національного багатства і основи нашої економіки – є надзвичайно актуальною для України і впливає не лише на урожайність та якість сільськогосподарської продукції, але й завдає значних економічних збитків. Наслідки зміни клімату в Україні вже відчули на собі тисячі українців під час повеней 1998 і 2008 років, надзвичайно спекотних літ 2009 і 2010 років тощо. Прогнозовані зміни клімату у майбутньому призведуть не лише до економічних втрат, але й до неконтрольованої міграції людей, нових захворювань та інших соціальних негараздів.

Три Конвенції Ріо (Конвенція ООН про охорону біорізноманіття, Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату), прийняті на «Саміті Землі» у Ріо-де-Жанейро у 1992 році, є відповіддю на ці загрози і шляхом до сталого розвитку у всьому світі.

Конвенція про біорізноманіття – міжнародна угода, головними цілями якої є збереження біологічного різноманіття, стале використання його компонентів та рівний розподіл вигід від використання генетичних ресурсів.

Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату – це міжнародний екологічний договір, мета якого полягає в стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допустить небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему.

В рамках *Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці*, опустелювання розглядається не як процес утворення пустель, а як будь-яка деградація земель під впливом природних чи антропогенних чинників. Саме тому, сторонами Конвенції на сьогодні є 193 країни світу, у тому числі і ті, на території яких природні пустелі взагалі відсутні, та Європейське співтовариство.

Україна приєдналась до всіх трьох конвенцій. Інструментами реалізації завдань конвенцій є: наукові дослідження та обґрунтування заходів зі збереження екосистем, розробка стимулів та механізмів для стримування антропогенного впливу на навколишнє середовище, вдосконалення державної та регіональної політики, законодавче регулювання соціальної та корпоративної відповідальності бізнес структур, передача технологій та практик та залучення зацікавлених сторін, включаючи місцеві спільноти, молодь, НУО, жінок та бізнес.

З метою сприяння досягненню глобальних екологічних цілей і через них реалізації соціально-економічного розвитку України, Програма розвитку ООН та Глобальний екологічний фонд у 2014-2016 роках впроваджують в Україні проект «*Інтеграція положень Конвенцій Ріо у національну політику України*». Цей проект допоможе Україні краще здійснювати дії на місцевому, регіональному та національному рівні для виконання зобов'язань в рамках Конвенцій Ріо. У рамках проекту здійснено аналіз нормативної бази у восьми галузях – енергетика, транспорт та інфраструктура, міський розвиток, економічний розвиток, управління природними ресурсами, соціальна політика, освіта та наука, аграрна політика - для оцінки стану виконання цілей Конвенцій Ріо. У кожному звіті наведено конкретні рекомендації щодо внесення змін у законодавчі акти.

За результатами аналізу підготовлено звіти, окремо по кожній галузі. У цьому виданні Вашій увазі пропонується один зі звітів серії.

РЕЦЕНЗЕНТИ ЗВІТУ

Проект ПРООН-ГЕФ передбачав проведення експертного огляду галузевих аналізів. До проведення такого аналізу були залучені експерти, які мали знання та досвід діяльності у відповідній галузі. Експерти надали конкретні зауваження та коментарі до проекту галузевого аналізу, узагальнили свої зауваження у висновках, оцінили якість галузевого аналізу за 9-бальною шкалою (відповідно до розроблених критеріїв оцінки), надали свої рекомендації та пропозиції щодо внесення змін у галузевий аналіз.

У рецензуванні галузевого аналізу брали участь такі експерти:

1. Будько В. І., к. т. н., доцент кафедри відновлюваних джерел енергії факультету електроенерготехніки та автоматики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»
2. Васько П. Ф., д. т. н., в. о. зав. відділом гідроенергетики Інституту відновлюваної енергетики НАН України
3. Губар С. І., к. б. н., заступник директора департаменту охорони природних ресурсів – начальник відділу розвитку екомережі та біобезпеки Міністерства екології та природних ресурсів України
4. Денисюк С. П., д. т. н., професор, директор Інституту енергозбереження та енергоменеджменту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»
5. Зінченко С. В., заступник директора ТОВ «ЕСКО Енерго Інвест»
6. Козирський В. В., д. т. н., директор Навчально-наукового інституту енергетики і автоматики Національного університету біоресурсів і природокористування України
7. Колмаз Ю. Т., завідувач сектора земельних ресурсів департаменту охорони природних ресурсів Міністерства екології та природних ресурсів України
8. Комаров М. С., д. т. н., професор кафедри електроніки та електротехніки Київського національного університету технологій і дизайну
9. Мазуренко Л. І., д. т. н., завідувач відділу Інституту електродинаміки НАН України
10. Масюков П. С., завідувач відділу технічного регулювання та збалансованого природокористування Торгово-промислової палати України
11. Федорейко В. С., д. т. н., завідувач кафедри машинознавства й транспорту Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
12. Шкура В. П., заступник директора департаменту дистрибуції Національної акціонерної компанії «Енергетична компанія України»

ОГЛЯД КОНВЕНЦІЙ РІО

АКТУАЛЬНІ ВИМОГИ ТА МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ В РАМКАХ КОНВЕНЦІЇ ПРО БІОРІЗНОМАНІТТЯ

КОНВЕНЦІЯ ПРО БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Дата та місце укладання договору: 22 травня 1992 року, м. Найробі, Кенія

Дата підписання Україною: 11 червня 1992 року

Дата набрання чинності договором: 29 грудня 1993 року

Дата ратифікації Україною: Закон України від 29 листопада 1994 року (№ 257/94-ВР)

Україна стала Стороною Конвенції 2 липня 1995 року

Сторонами договору є 193 країни

Органи влади, відповідальні за реалізацію положень договору: Мінприроди, МЗС

Фінансові зобов'язання України за договором – сума щорічних внесків складає

близько 13 тис. дол. США (на 2014 рік – 13381 дол. США)

Преамбулою конвенції визначені основні положення, які мають ураховуватися при виконанні зобов'язань, передбачених Конвенцією, серед яких доцільно особливу увагу звернути на такі:

країни несуть відповідальність за збереження свого біорізноманіття й сталого використання своїх біоресурсів;

основною вимогою щодо збереження біорізноманіття є збереження in-situ екосистем і природних місць мешкання, підтримка й відновлення життєздатних популяцій видів у їх природних умовах;

збереження та використання біологічного різноманіття має вирішальне значення для задоволення потреб у продуктах харчування та в охороні здоров'я, інших потреб зростаючого населення Землі; доступ як до генетичних ресурсів, так і до технологій і їх спільне використання має

важливе значення у вирішенні цих завдань;

країни сповнені рішучості зберегти й стало використовувати біологічне різноманіття в інтересах теперішнього та майбутнього поколінь.

Основні напрями співробітництва включають комплекс узгоджених рішень Конференції Сторін заходів, спрямованих на досягнення трьох цілей Конвенції (ст. 1), а саме:

збереження біологічного різноманіття,

стале використання його компонентів;

спільне одержання на справедливій і рівній основі вигід, пов'язаних із використанням генетичних ресурсів і шляхом належної передачі відповідних технологій із урахуванням усіх прав на такі ресурси та технології, а також шляхом належного фінансування.

ОСНОВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ВИЗНАЧЕНІ ТАКИМИ СТАТТЯМИ КОНВЕНЦІЇ, ЗГІДНО З ЯКИМИ КОЖНА СТОРОНА КОНВЕНЦІЇ:

Статтею 6 Загальні заходи щодо збереження й сталого використання:

а) розробляє національні стратегії, плани чи програми збереження й сталого використання біологічного різноманіття або адаптує з цією метою існуючі стратегії, плани або програми, які відображають зокрема викладені в цій Конвенції заходи, що відносяться до відповідної Договірної Сторони;

б) передбачає, наскільки це можливо та доцільно, заходи зі збереження й сталого використання біологічного різноманіття у відповідних секторальних або міжсекторальних планах, програмах і політиці.

Стаття 7 Визначення та моніторинг

а) визначає компоненти біологічного різноманіття, які мають важливе значення для її збереження й сталого використання, з урахуванням орієнтовного переліку категорій, наведеного в Додатку 1;

б) шляхом вибору зразків та інших методів здійснює моніторинг компонентів біологічного різноманіття, визначених згідно підпунктом а) вище, приділяючи особливу увагу тим, які потребують прийняття негайних заходів щодо збереження, а також тим, які відкривають найбільші можливості для сталого використання;

с) визначає процеси та категорії діяльності, які мають або спроможні значно несприятливо впливати на збереження й стале використання біологічного різноманіття, здійснює моніторинг їх наслідків шляхом відбору зразків та інших методик;

Стаття 8 Збереження in-situ:

а) установлює систему охоронних територій або територій, у яких необхідно вживати спеціальні заходи для збереження біологічного різноманіття;

б) розробляє, за необхідності, керівні принципи відбору, встановлення й раціонального використання охоронних територій або територій, у яких необхідно вживати спеціальні заходи для збереження біологічного різноманіття;

с) регулює або раціонально використовує біологічні ресурси, які мають важливе значення для збереження біологічного різноманіття в охоронних територіях або за їх межами, для забезпечення їх збереження й сталого використання;

д) сприяє захисту екосистеми, природних місць мешкання й збереженню життєздатних популяцій видів у природних умовах;

Стаття 9 Збереження ex-situ:

а) вживає заходи для збереження ex-situ компонентів біологічного різноманіття, переважно в країні походження таких компонентів;

б) установлює та підтримує умови для збереження й дослідження ex-situ рослин, тварин і мікроорганізмів, переважно в країні походження генетичних ресурсів;

с) вживає заходи для відновлення та реабілітації видів, які перебувають під загрозою, і для їх реінтродукції в місцях їх природного мешкання при наявності відповідних умов;

д) регламентує та регулює збирання біологічних ресурсів із природних місць мешкання із метою збереження ex-situ таким чином, щоб не завдавати загрози екосистемам і популяціям видів in-situ, за виключенням випадків, коли вимагається вжиття спеціальних тимчасових заходів ex-situ відповідно до підпункту с) вище;

Стаття 10 Стале використання компонентів біологічного різноманіття:

а) передбачає розгляд питань збереження й сталого використання

біологічних ресурсів у процесі прийняття рішень на національному рівні;

б) вживає заходи щодо використання біологічних ресурсів для запобігання або зведення до мінімуму несприятливого впливу на біологічне різноманіття;

с) захищає та заохочує традиційні способи використання біологічних ресурсів відповідно до встановлених культурних звичаїв, сумісних із вимогами щодо збереження або сталого використання;

Стаття 11 Заходи заохочення:

вживає, наскільки це можливо й доцільно, виправдані з економічної та соціальної точок зору заходи, які сприяють збереженню та сталому використанню компонентів біологічного різноманіття;

Стаття 12 Дослідження і підготовка кадрів

а) розробляють і виконують програми науково-технічного навчання та підготовки кадрів для здійснення заходів із визначення, збереження й сталого використання біологічного різноманіття та його компонентів і надають підтримку такому навчанню та підготовці кадрів для задоволення специфічних потреб країн, що розвиваються;

б) підтримують і заохочують дослідження, які сприяють збереженню та сталому використанню біологічного різноманіття, особливо в країнах, що розвиваються, зокрема, відповідно до рішень Конференції Сторін, які приймаються на основі рекомендацій Допоміжного органу з наукових, технічних і технологічних консультацій;

Стаття 13 Освіта та підвищення просвіти громадськості

а) сприяють розумінню важливого значення біологічного різноманіття й потрібних для цього заходів, його пропаганді засобами масової інформації та включення цих питань до навчальних програм;

б) співробітничать, у відповідних випадках, із іншими країнами й міжнародними організаціями в розробці навчальних програм і програм у галузі підвищення знань громадськості з питань збереження та сталого використання біологічного різноманіття;

Стаття 14 Оцінка впливу й зведення до мінімуму несприятливих наслідків

а) вводить відповідні процедури, які потребують проведення екологічної експертизи своїх пропонованих проєктів, які спроможні значно несприятливо впливати на біологічне різноманіття, з метою уникнення або зведення до мінімуму таких наслідків і, якщо це доцільно, забезпечує можливості для участі в таких процедурах;

б) вживає відповідні заходи для забезпечення належного обліку екологічних наслідків своїх програм і політики, які можуть несприятливо вплинути на біологічне різноманіття;

Стаття 15 Доступ до генетичних ресурсів:

намагається створити умови для полегшення доступу до генетичних ресурсів у цілях екологічно безпечного використання іншими Договірними Сторонами й не створювати обмежень, які суперечать цілям цієї Конвенції.

Доступ, у випадку його надання, забезпечується на взаємно узгоджених умовах і регулюється на основі попередньої обґрунтованої згоди Договірної Сторони, яка надає такі ресурси, якщо ця Сторона не вирішить інше;

вживає належні законодавчі, адміністративні або політичні заходи відповідно до статей 16 і 19, за необхідності – через механізм фінансування, встановлений згідно зі статтями 20 і 21, у цілях спільного використання на справедливій і рівній основі результатів досліджень і розробок, а також вигід від комерційного або іншого застосування генетичних

ресурсів із Договірною Стороною, яка надає такі ресурси. Таке спільне використання здійснюється на взаємно узгоджених умовах;

Стаття 16 Доступ до технології та її передача:

Зобов'язується відповідно до положень цієї статті надавати та/або полегшувати іншим Договірним Сторонам доступ до технологій, які мають відношення до збереження та сталого використання біологічного різноманіття або використовують генетичні ресурси й не завдають значної шкоди навколишньому середовищу, а також передачу їм таких технологій;

Стаття 19 Застосування біотехнології та розподіл пов'язаних із нею вигід:

вживає відповідні законодавчі, адміністративні або політичні заходи для забезпечення ефективної участі в діяльності проведення біотехнологічних досліджень тих Договірних Сторін, особливо країн, що розвиваються, які надають генетичні ресурси для таких

досліджень, і, коли це можливо, в таких Договірних Сторонах;

вживає всі можливі заходи, які б сприяли забезпеченню пріоритетного доступу на справедливій і рівноправній основі Договірним Сторонам, особливо країнам, що розвиваються, до результатів і вигід, які виходять із біотехнологій.

На виконання статей 19, 15, 16 Конвенції укладені Картахенський протокол про біобезпеку та Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів і справедливий і рівноправний розподіл вигід від їхнього використання.

Одним із найбільш вагомих рішень Конференцій Сторін є рішення X/2 Стратегічний план в області збереження та сталого використання біорізноманіття на 2011–2020 роки та цільові завдання зі збереження та сталого використання біорізноманіття, прийняті в Аїті «Жити в гармонії з природою». Нижче наводяться стратегічні цілі, цільові задачі та завдання, визначені цим Стратегічним планом:

СТРАТЕГІЧНА МЕТА А.

ВЕДЕННЯ БОРОТЬБИ З ОСНОВНИМИ ПРИЧИНАМИ ВТРАТИ БІОРИЗНОМАНІТТЯ ШЛЯХОМ ВКЛЮЧЕННЯ ТЕМАТИКИ БІОРИЗНОМАНІТТЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ УРЯДІВ І СУСПІЛЬСТВА

Цільова задача 1. До 2020 року люди обізнані про вартісну цінність біорізноманіття та про кроки, які вони можуть здійснити для того, щоб зберігати та використовувати його в сталий спосіб.

Цільова задача 2. До 2020 року питання цінності біорізноманіття інтегроване в національні та місцеві стратегії розвитку й зменшення бідності та процеси планування, у фінансові, де це можливо, та звітні системи.

Цільова задача 3. До 2020 року стимули, включаючи шкідливі субсидії, відмінені, відкладені або реформовані

для мінімізації негативного впливу, а позитивні стимули для збереження й сталого використання розроблені та застосовані відповідно до Конвенції та інших міжнародних угод, враховуючи національні соціально-економічні умови.

Цільова задача 4. До 2020 року уряди, бізнес і зацікавлені сторони на всіх рівнях вжили заходи для досягнення або впровадили плани сталого виробництва й споживання та не допускали перевищення екологічно безпечних лімітів використання природних ресурсів.

СТРАТЕГІЧНА МЕТА В. СКОРОЧЕННЯ ПРЯМИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА БІОРІЗНОМАНІТТЯ І СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО ВИКОРИСТАННЯ

Цільова задача 5. До 2020 року рівень втрати природних середовищ існування, включаючи ліси, зменшені принаймні наполовину, а там, де це можливо, зведені практично до нуля, деградація та фрагментація значно зменшені.

Цільова задача 6. До 2020 року регулювання та промисел усіх запасів риби, безхребетних видів і водних рослин здійснюються в сталий спосіб, законно та із застосуванням екосистемного підходу для уникнення надмірного вилову; плани відновлення та заходи впроваджуються для всіх збіднених видів; рибальство не має значного негативного впливу на види, яким загрожує зникнення, вразливі екосистеми та вплив рибальства на запаси, види та екосистеми не перевищує безпечні екологічні ліміти.

Цільова задача 7. До 2020 року території, зайняті під сільське господарство, аквакультуру та

лісівництво, управлялися в сталий спосіб, забезпечуючи збереження біорізноманіття.

Цільова задача 8. До 2020 року забруднення навколишнього середовища, в тому числі від надлишку біогенних речовин, доведено до рівнів, які не наносять шкоди функціонуванню екосистем і біорізноманіття.

Цільова задача 9. До 2020 року інвазивні чужорідні види та шляхи їх поширення виявлені, визначена їх пріоритетність, пріоритетні види знаходяться під контролем або знищені, вживаються заходи управління шляхами для запобігання їх введення та укорінення.

Цільова задача 10. До 2015 року численні антропогенні навантаження на коралові рифи та інші вразливі екосистеми, що зазнали впливу від зміни клімату або підкислення океану, зведені до мінімуму з тим, щоб зберігати їх цілісність і функціонування.

СТРАТЕГІЧНА МЕТА С. ПОЛІПШЕННЯ СТАНУ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ШЛЯХОМ ОХОРОНИ ЕКОСИСТЕМ, ВИДІВ І ГЕНЕТИЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ

Цільова задача 11. До 2020 року принаймні 17% наземних екосистем і екосистем внутрішніх вод та 10% прибережених і морських територій, особливо території, цінні для біорізноманіття та екосистемних послуг, зберігаються завдяки встановленню екологічно репрезентативної та добре поєднаної системи природоохоронних територій, іншим заходам зі збереження, та інтегровані в ширші морські та наземні ландшафти.

Цільова задача 12. До 2020 року припинено зникнення відомих видів,

яким загрожує знищення, їх природоохоронний статус, особливо тих, чисельність яких зменшується, поліпшений і підтриманий.

Цільова задача 13. До 2020 року генетичне різноманіття культурних рослин і одомашнених тварин, їх диких родичів, у тому числі інших соціально, економічно, культурно цінних видів, зберігається; стратегії розроблені та впроваджені для мінімізації генетичної ерозії та збереження їх генетичного різноманіття.

СТРАТЕГІЧНА МЕТА D. ЗБІЛЬШЕННЯ ОБСЯГУ ВИГІД ДЛЯ ВСІХ ЛЮДЕЙ, ЗАБЕЗПЕЧУВАНИХ БІОРІЗНОМАНІТТЯМ І ЕКОСИСТЕМНИМИ ПОСЛУГАМИ

Цільова задача 14. До 2020 екосистеми, які забезпечують основні послуги, включаючи й послуги, пов'язані з водою, і роблять внесок у здоров'я, благополуччя та добробут, будуть відновлені та захищені з урахуванням потреб жінок, корінних і місцевих громад, бідних і вразливих верств населення.

Цільова задача 15. До 2020 року підвищені стійкість екосистем і внесок біорізноманіття до накопичення вуглецю, шляхом збереження та

відновлення, включаючи відновлення принаймні 15 відсотків деградованих екосистем, сприяючи тим самим пом'якшенню наслідків зміни клімату та адаптації до неї, а також боротьби з опустелюванням.

Цільова задача 16. До 2015 року Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів і справедливий і рівноправний розподіл вигід від його використання набрав чинність і функціонує відповідно до національного законодавства.

СТРАТЕГІЧНА МЕТА E. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗА РАХУНОК ГРОМАДСЬКОГО ПЛАНУВАННЯ, УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ ТА СТВОРЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ

Цільова задача 17. До 2015 року кожна Сторона розробила, прийняла як інструмент політики та розпочала впроваджувати ефективні та оновлені спільні стратегії та плани дій із біорізноманіття.

Цільова задача 18. До 2020 року традиційні знання, нововведення та практики корінних і місцевих громад, що мають значення для збереження й сталого використання біорізноманіття, їхні традиційні способи використання біологічних ресурсів враховуються, відповідно до національного законодавства та відповідних міжнародних зобов'язань, і повністю інтегровані та відображені в реалізації Конвенції шляхом повної та ефективної участі корінних і місцевих громад на всіх відповідних рівнях.

Цільова задача 19. До 2020 року вдосконалені, широко розповсюджуються, передаються та застосовуються знання, наукова база та технології, що відносяться до біорізноманіття, його вартісної цінності, функціонування, статусу, тенденцій і наслідків його втрати.

Цільова задача 20. До 2020 року, але не пізніше, повинна істотно зрости, в порівнянні з нинішніми рівнями, мобілізація фінансових ресурсів для ефективної реалізації Стратегічного плану з усіх джерел відповідно до консолідованого та узгодженого процесу в рамках Стратегії мобілізації ресурсів. Ця цільова задача буде корегуватися відповідно до оцінки потреб у ресурсах, які повинні бути розроблені та представлені Сторонами.

КАРТАХЕНСЬКИЙ ПРОТОКОЛ ПРО БІОБЕЗПЕКУ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Дата та місце укладення: 29 січня 2000 року, м. Монреаль, Канада

Дата підписання Україною: не підписувала

Дата набрання чинності договором: 11 вересня 2003 року

Дата ратифікації Україною: 6 грудня 2002 року

Україна стала Стороною Картахенського протоколу 11 вересня 2003 року

Сторонами договору є 167 країн

Органи влади, відповідальні за реалізацію положень договору: Мінприроди, МЗС

Фінансові зобов'язання України за договором – сума щорічних внесків складає

близько 3 тис. дол. США (на 2014 рік – 3152 дол. США)

Основні зобов'язання Сторін Картахенського протоколу визначені наступними статтями:

стаття 7 (застосування процедури попередньої обґрунтованої згоди до першого умисного транскордонного переміщення ГМО, призначених для умисного введення у навколишнє середовище сторони імпорту);

стаття 8 (сторона експорту ГМО забезпечує інформування національного компетентного органу сторони імпорту про умисне транскордонне переміщення ГМО, призначених для умисного введення в навколишнє середовище сторони імпорту);

стаття 9 (у разі імпорту ГМО, призначених для умисного введення в навколишнє середовище, здійснення підтвердження одержання повідомлення протягом 90 днів від дати його одержання);

стаття 10 (інформування про прийняте про транскордонне переміщення ГМО, призначених для умисного введення в навколишнє середовище, рішення);

стаття 11 (інформування, протягом 15-ти днів після прийняття рішення, сторін Протоколу про прийняття рішення щодо внутрішнього використання, включаючи реалізацію на ринку, ГМО,

який може стати об'єктом транскордонного переміщення для безпосереднього використання в якості харчового продукту, або корму, або для обробки; забезпечення наявності юридичної вимоги щодо точності наданої інформації);

стаття 14 (інформування сторін Протоколу через Механізм посередництва з біобезпеки про будь-які двосторонні, регіональні, багатосторонні угоди та домовленості, укладені щодо умисних транскордонних переміщень ГМО. Зазначені документи повинні відповідати меті Протоколу);

стаття 15 (проведення оцінки ризиків ГМО);

стаття 16 (розроблення та підтримка відповідних механізмів, заходів і стратегій для регулювання, управління та контролю ризиків, визначених положеннями Протоколу, які стосуються оцінки ризиків, у зв'язку з використанням, обробкою та транскордонним переміщенням ГМО);

стаття 17 (вжиття необхідних заходів для повідомлення зачеплених або тих, що можуть бути потенційно зачепленими, держав, Механізму посередництва з біобезпеки, якщо стає відомо про те, що на території під

юрисдикцією України мають місце випадки вивільнення ГМО);

стаття 18 (вжиття необхідних заходів із метою, щоб ГМО, які є об'єктом умисного транскордонного переміщення в рамках сфери дії Протоколу, оброблялись, пакувались і транспортувались із дотриманням умов безпеки, з урахуванням відповідних міжнародних правил і норм);

стаття 19 (призначення одного національного координаційного центру, який від імені України відповідає за зв'язок із Секретаріатом, один або декілька компетентних національних органів, які відповідають за виконання адміністративних функцій. Повідомлення Секретаріату назви та адреси зазначених органів);

стаття 20 (надання Механізму посередництва з біобезпеки інформації, визначеної Протоколом);

стаття 21 (визначення конфіденційної інформації та її захист);

стаття 23 (сприяння інформуванню та просвіті громадськості та її участі в забезпеченні безпеки при передачі, обробці та використанні ГМО для збереження й сталого використання біологічного різноманіття, з урахуванням ризиків для здоров'я людини);

стаття 25 (вжиття необхідних внутрішніх заходів, спрямованих на попередження та, у відповідних випадках, передбачають покарання за транскордонне переміщення ГМО, які здійснюються з порушенням внутрішніх

заходів із виконання Протоколу. Надання Механізму посередництва з біобезпеки інформації про випадки незаконних транскордонних переміщень, які стосуються України).

Основні напрями співпраці: сприяння забезпеченню належного рівня захисту в галузі безпечної передачі, оброблення та використання ГМО, отриманих у результаті сучасної біотехнології, які можуть несприятливо впливати на збереження та стале використання біологічного різноманіття, з урахуванням також ризиків для здоров'я людини та з приділенням особливої уваги транскордонному переміщенню.

Кожні чотири роки країни-Сторони готують і надають Секретаріату національні звіти про виконання країною Картахенського протоколу. Україна подала проміжний звіт у 2005 році, перший національний звіт – у 2007 р., другий національний звіт – у 2011 р., у 2015 році країни мають надати третій національний звіт про виконання Картахенського протоколу.

У 2010 році був укладений Нагойсько-Куала-Лумпурський додатковий протокол про відповідальність і відшкодування до Картахенського протоколу про біобезпеку, який був підписаний Міністром екології та природних ресурсів України М. В. Злочевським від імені України 30 січня 2012 року в штаб-квартирі ООН, м. Нью-Йорк, США.

НАГОЙСЬКО-КУАЛА-ЛУМПУРСЬКИЙ ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І ВІДШКОДУВАННЯ ДО КАРТАХЕНСЬКОГО ПРОТОКОЛУ ПРО БІОБЕЗПЕКУ

Дата та місце укладання: 15 жовтня 2010 року на П'ятій нараді Конференції Сторін Конвенції про біорізноманіття, що виступає як нарада Сторін Картахенського протоколу про біобезпеку, м. Нагоя, Японія

Дата підписання Україною: 30 січня 2012 року

Дата набрання чинності договором: не набрав чинності (Протокол набуде чинності на 90-ий день після надання 40-ого інструменту ратифікації, прийняття, погодження або приєднання)

Дата ратифікації Україною: не ратифікований

Органи влади, відповідальні за реалізацію положень договору: не визначені

Нагойсько-Куала-Лумпурський додатковий протокол про відповідальність і відшкодування до Картахенського протоколу про біобезпеку укладений 15 жовтня 2010 року на П'ятій нараді Конференції Сторін Конвенції про біорізноманіття, що виступає як нарада Сторін Картахенського протоколу про біобезпеку, м. Нагоя, Японія. Текст протоколу погоджений представниками 160 держав – Сторін Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біорізноманіття.

Протокол установлює міжнародні правила та процедури щодо відповідальності та відшкодування шкоди, що можуть заподіяти біорізноманіттю генетично модифіковані організми (далі – ГМО).

Метою Протоколу є сприяння збереженню та сталому використанню біологічного різноманіття, з урахуванням також ризиків для здоров'я людини, шляхом забезпечення міжнародних правил і процедур відповідальності та відшкодування, пов'язаних із генетично модифікованими організмами.

Протокол застосовується у випадку нанесення збитків у результаті транскордонного переміщення ГМО, призначених для використання в якості харчових продуктів або корму, переробки, в замкнених системах і умисного вивільнення в навколишнє середовище, а також до збитків, завданих у результаті неумисного та незаконного транскордонного переміщення ГМО. Протокол не застосовується до збитків, нанесених у результаті транскордонного переміщення ГМО, яке почалось до набрання чинності Протоколом.

Україна зацікавлена в ратифікації Додаткового протоколу, оскільки визначені Додатковим протоколом міжнародні правові механізми відшкодування та відповідальності за шкоду, завдану ГМО, дозволять компенсувати нанесені збитки за рахунок винних у завданні такої шкоди осіб, у т. ч. іноземних, які розмістили ці ГМО на ринку України (розробників, виробників, експортерів, імпортерів, перевізників або постачальників ГМО), і не витратити на це кошти державного бюджету.

НАГОЙСЬКИЙ ПРОТОКОЛ ПРО ДОСТУП ДО ГЕНЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ І РОЗПОДІЛ НА СПРАВЕДЛИВІЙ І РІВНІЙ ОСНОВІ ВИГІД ВІД ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО БІОЛОГІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ

Дата та місце укладення: 29 жовтня 2010 року на Десятій нараді Конференції Сторін Конвенції про біорізноманіття, м. Нагоя, Японія

Дата підписання Україною: 30 січня 2012 року

Дата набрання чинності договором: не набрав чинності (Протокол набуде чинності на 90-ий день після надання 50-го інструменту ратифікації, прийняття, погодження або приєднання)

Дата ратифікації Україною: не ратифікований

Органи влади, відповідальні за реалізацію положень договору: не визначені

Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів і справедливий і рівноправний розподіл вигід від їхнього використання до Конвенції про біологічне різноманіття прийнятий Десятою нарадою Конференції Сторін Конвенції про біологічне різноманіття 29 жовтня 2010 року в м. Нагоя, Японія. Текст протоколу погоджений представниками 180 держав – Сторін Конвенції про біорізноманіття.

Метою протоколу є виконання однієї з трьох цілей Конвенції про біологічне різноманіття – справедливий і рівноправний розподіл вигід від використання генетичних ресурсів, у тому числі шляхом надання необхідного доступу до них і шляхом належної передачі відповідних технологій із урахуванням усіх прав на такі ресурси та технології, а також шляхом належного фінансування, сприяючи таким чином збереженню біологічного різноманіття й сталому використанню його компонентів.

Протокол застосовується до генетичних ресурсів і до вигід від використання таких ресурсів, а також

традиційних знань, пов'язаних із генетичними ресурсами, й до вигід від застосування таких знань.

Вигоди від використання генетичних ресурсів спільно використовуються на справедливій і рівній основі зі Стороною, що поставляє такі ресурси та є країною їх походження або Стороною, яка придбала генетичні ресурси відповідно до положень Конвенції. Таке спільне використання вигід здійснюється на взаємоузгоджених умовах. Вигоди можуть бути грошові та негрошові.

Протокол не розповсюджується на товари.

Доступ до генетичних ресурсів здійснюється на основі попередньої обґрунтованої згоди Сторони протоколу, яка надає такі ресурси та є країною походження таких ресурсів, або Стороною, яка придбала генетичні ресурси згідно з Конвенцією про біологічне різноманіття. Вигоди від використання генетичних ресурсів розподіляються на справедливій і рівній основі на взаємопозгоджених умовах. Вигоди можуть бути грошовими та негрошовими.

АКТУАЛЬНІ ВИМОГИ ТА МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ З РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ ЯК ОДНІЄЇ З КОНВЕНЦІЙ РІО

Із 11 серпня 1997 року Україна є Стороною Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК). Цій події передувало підписання РКЗК Україною в червні 1992 р. у м. Ріо-де-Жанейро та ратифікація її Законом України від 29 жовтня 1996 року № 435/96-ВР.

Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату, а також будь-які пов'язані з нею правові документи передбачають, що кінцевою ціллю є стабілізація концентрації парникових газів у атмосфері на тому рівні, який не допускатиме шкідливого впливу на кліматичну систему.

Із цією метою РКЗК визначає певні зобов'язання Сторін Конвенції. Однак РКЗК також передбачає принцип спільної але диференційованої відповідальності між Сторонами РКЗК. Відповідно до цього принципу застосовуються різні зобов'язання за РКЗК для двох груп країн, а саме: Сторони додатку I до РКЗК і Сторони, які не включені в додаток I до РКЗК. До першої групи країн відносяться країни, які на 1992 рік були членами ОЕСР, а також країни, в яких відбувається процес переходу до ринкової економіки. Більше того, розвинуті країни з додатку I – країни-члени ОЕСР, окремо відображені в додатку II до РКЗК. Іншими словами, перелік Сторін додатку II відрізняється від переліку Сторін додатку I тим, що він не містить країни, в яких відбувається процес переходу до ринкової економіки. Інша група – Сторони, які не включені до додатку I, це країни, що розвиваються. Ця група також не є однорідною та включає країни, що розвиваються із зазначенням декількох підгруп, як то:

малі острівні країни, країни з низькими прибережними районами, країни, вразливі до стихійних лих тощо, а також окрему групу країн, в кількості 49, які є найменш розвинутими.

Відповідно до угруповань Сторін РКЗК накладає різні зобов'язання. Так, Сторони додатку I приймають більш широкі зобов'язання в порівнянні зі Сторонами, що не входять до додатку I.

Україна входить до додатку I РКЗК із позначкою про те, що вона є країною, в якій відбувається процес переходу до ринкової економіки. Крім України до цієї групи також включені країни Центральної та Східної Європи. Враховуючи статус країн, у яких відбувається процес переходу до ринкової економіки, ця група Сторін має дещо більш гнучкі зобов'язання щодо участі в РКЗК у порівнянні із зобов'язаннями розвинутих країн.

Зобов'язання Сторін викладені в **Статті 4 РКЗК**, які, відповідно до принципів РКЗК, викладених у **Статті 3 РКЗК**, мають бути виконані із забезпеченням сталого економічного розвитку Сторін, такі зобов'язання умовно можна поділити на загальні та конкретні.

1) Загальні зобов'язання стосуються всіх Сторін РКЗК, у тому числі України, як однієї з групи країн, у яких відбувається процес переходу до ринкової економіки, та передбачають, що всі Сторони:

а) розробляють, періодично поновлюють, публікують і надають Конференції Сторін у відповідності зі Статтею 12 національні кадастри антропогенних викидів із джерел і

абсорбції поглиначами всіх парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, використовуючи порівняльні методології, які будуть узгоджені Конференцією Сторін;

b) формулюють, здійснюють, публікують і регулярно поновлюють національні та, у відповідних випадках, регіональні програми, які містять заходи з пом'якшення наслідків зміни клімату шляхом вирішення проблеми антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами всіх парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, і заходи зі сприяння адекватній адаптації до зміни клімату;

c) сприяють і співпрацюють у розробці, застосуванні, розповсюдженні, включаючи передачу технологій, методів і процесів, які дають можливість обмежити, знизити або припинити антропогенні викиди парникових газів, що не регулюються Монреальським протоколом, у всіх відповідних секторах, включаючи енергетику, транспорт, промисловість, сільське господарство, лісове господарство, вилучення відходів;

Більше того, **Стаття 5 РКЗК** вимагає, щоб Сторони при виконанні зобов'язання за цим пунктом:

a) в міру необхідності підтримували та зміцнювали діяльність міжнародних і міжурядових програм і мереж або організацій, які мають на меті визначення, проведення, оцінку та фінансування досліджень, збирання даних і систематичне спостереження, зважаючи на необхідність зведення до мінімуму дублювання зусиль;

b) підтримували міжнародні та міжурядові зусилля зі зміцнення систематичного спостереження та національного потенціалу та можливостей у галузі наукових і технічних досліджень, особливо в країнах, що розвиваються, й зі сприяння доступу до даних і результатів їх аналізу,

одержаних із районів, що знаходяться за межами дії національної юрисдикції, та обміну ними;

c) враховували особливі інтереси та потреби країн, які розвиваються та співпрацюють у зміцненні їх національного потенціалу й можливостей участі в зусиллях, згаданих у підпунктах a) і b) вище;

h) сприяли та співпрацювали в питаннях повного, відкритого, оперативного обміну відповідною науковою, технологічною, технічною, соціально-економічною, юридичною інформацією, пов'язаною з кліматичною системою та зміною клімату, а також із економічними та соціальними наслідками різних стратегій реагування;

i) сприяли та співпрацювали в галузі освіти, підготовки кадрів і просвіти населення в питаннях зміни клімату та підтримували найширшу участь у цьому процесі, в тому числі неурядових організацій;

Більше того, **Стаття 5 РКЗК** вимагає, щоб Сторони при виконанні зобов'язання за цим пунктом:

a) на національному та, за необхідності, субрегіональному й регіональному рівнях і відповідно до національних законів і нормам і своїх відповідних можливостей підтримували та полегшували:

i) розроблення та здійснення програм просвіти та інформування громадськості з проблем зміни клімату та її наслідків;

ii) доступ громадськості до інформації про зміни клімату та її наслідки;

iii) участь громадськості в розгляді питань зміни клімату та її наслідків і в розробленні відповідних заходів реагування;

iv) підготовку наукового, технічного та управлінського персоналу;

b) на міжнародному рівні, використовуючи, де це необхідно, існуючі органи, співпрацюють і сприяють у:

i) розробленні матеріалів із метою просвіти та інформування громадськості з питань зміни клімату, її наслідків і обміну такими матеріалами;

ii) розробленні та здійсненні програм у галузі освіти та підготовки кадрів, включаючи зміцнення національних установ і обмін персоналом або його відрядження для підготовки експертів у цій галузі, особливо в інтересах країн, які розвиваються;

j) у відповідності зі **Статтею 12** направляють Конференції Сторін інформацію, що стосується здійснення;

2) Окрім загальних зобов'язань, **пункт 2 Статті 4 РКЗК** також визначає конкретні зобов'язання, які стосуються виключно країн Додатку I, в тому числі й України, та передбачають наступне:

а) кожна з цих Сторін проводить національну політику та застосовує відповідні заходи з пом'якшення наслідків зміни клімату шляхом обмеження своїх антропогенних викидів парникових газів і захисту та підвищення якості своїх поглиначів і накопичувачів парникових газів. Такі політика та заходи продемонструють лідерство розвинутих країн у зміні довгострокових тенденцій щодо антропогенних викидів відповідно до мети Конвенції з визнанням того факту, що повернення до кінця нинішнього десятиліття колишніх рівнів антропогенних викидів двоокису вуглецю та інших парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, буде сприяти такій зміні, беручи до уваги відмінності вихідних точок і підходів цих Сторін у їх економічних структурах і базах ресурсів, необхідність збереження високих і стійких темпів економічного росту, наявні технології та інші конкретні обставини, необхідність справедливого та належного вкладу кожної з цих Сторін у глобальні зусилля для реалізації даної мети. Ці Сторони можуть здійснювати таку політику й заходи разом із іншими Сторонами та допомагати іншим

Сторонам робити свій внесок у досягнення мети Конвенції, зокрема мети цього підпункту;

б) із метою сприяння прогресу в цьому напрямку кожна з цих Сторін відповідно до статті 12 подає протягом шести місяців після набрання чинності для неї Конвенцією, а згодом на періодичній основі, докладну інформацію про свої політику та заходи, про які йдеться в підпункті а) вище, та про спрогнозовані в зв'язку з ними антропогенні викиди з джерел і абсорбцію поглиначами парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, протягом періоду, вказаного в підпункті а), з тим, щоб індивідуально або спільно повернутися до своїх рівнів антропогенних викидів двоокису вуглецю та інших парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, до 1990 року. Конференція Сторін розгляне цю інформацію на своїй першій сесії, а згодом буде проводити такий розгляд на періодичній основі відповідно до статті 7;

е) кожна з цих Сторін:

i) координує, в міру необхідності, з іншими такими Сторонами відповідні економічні та адміністративні документи, розроблені для досягнення мети Конвенції;

ii) визначає та періодично розглядає свою власну політику та практичні методи, які заохочують діяльність, що призводить до більш високих рівнів антропогенних викидів парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, порівняно з рівнями, які б інакше мали місце;

Стаття 12 РКЗК надає подальші роз'яснення щодо форми, змісту та періодичності інформації, яку Сторони мають надавати з ціллю демонстрації здійснення Сторонами своїх зобов'язань, визначених у пункті 1 Статті 4, а саме:

а) національний кадастр антропогенних викидів із джерел і

абсорбції поглиначами всіх парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, тією мірою, якою це можливо, використовуючи порівняльні методології, які будуть запропоновані та узгоджені на Конференції Сторін;

б) загальний опис заходів, ужитих або передбачених Стороною, для здійснення Конвенції;

с) будь-яку іншу інформацію, яку Сторона вважає за таку, що стосується досягнення мети Конвенції та є доречною для внесення в своє повідомлення, в тому числі, якщо це можливо, матеріали, що стосуються розрахунків глобальних тенденцій викидів.

Також **Стаття 12 РКЗК** визначає, що кожна Сторона, яка є розвинутою країною, й кожна інша Сторона, включена до додатка 1, вносить у своє повідомлення наступні види інформації:

2)(а) докладний опис політики та заходів, які вона вжила для виконання своїх зобов'язань за статтею 4, пункти 2а та 2б; і

2)(б) конкретну оцінку впливу, який політики та заходи, вказані в попередньому підпункті а), мають на

антропогенні викиди з її джерел і абсорбцію її поглиначами парникових газів протягом періоду, вказаного в статті 4, пункт 2а.

Пункт 5) Статті 12 запроваджує графік подання початкових повідомлень для Сторін залежно від ступеню економічного розвитку та, відповідно, належності Сторони до відповідної групи.

5) Кожна Сторона, яка є розвинутою країною, й кожна інша Сторона, включена до додатка I, подає своє початкове повідомлення протягом трьох років після набрання чинності Конвенцією для даної Сторони. Кожна Сторона, не включена до такого списку, подає своє початкове повідомлення протягом трьох років після набрання чинності Конвенцією для цієї Сторони або з моменту появи фінансових ресурсів відповідно до **Статті 4, пункт 3**. Сторони, що є найменш розвинутими країнами, можуть надавати свої початкові повідомлення на свій розсуд. Частотність наступних повідомлень усіх Сторін визначається Конференцією Сторін із урахуванням диференційованого графіка, встановленого цим пунктом.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗА КІОТСЬКИМ ПРОТОКОЛОМ

Із метою досягнення кінцевої мети Конвенції, як вона викладена в **Статті 2 РКЗК**, Сторони домовилися та уклали Кіотський протокол до РКЗК. Україна підписала Кіотський протокол 15 березня 1999 р. та ратифікувала Законом України № 1430-IV від 4 лютого 2004 року. Відповідно до Статті 25 Кіотського протоколу, документ вступив у силу 16 лютого 2005 року.

Пункт 1(а) Статті 2 Кіотського протоколу визначає певні кроки, які мають здійснити Сторони додатку I РКЗК із дотримання принципів сталого розвитку, викладених у **Статті 3 РКЗК**.

Стаття 2 містить наступні вимоги:

1) Кожна зі Сторін, зазначених у Додатку I, при виконанні визначених для неї зобов'язань щодо кількісних обмежень і скорочень викидів відповідно до **Статті 3**, з метою сприяння сталому розвитку:

а) здійснює та/або продовжує розробляти відповідно до своїх національних умов такі політику та заходи як:

i) підвищення ефективності використання енергії у відповідних секторах національної економіки;

ii) охорона та поліпшення якості поглиначів і накопичувачів парникових газів, що не регулюються Монреальським протоколом, з урахуванням своїх зобов'язань за відповідними міжнародними природоохоронними угодами; сприяння поширенню раціональних методів ведення лісового господарства, лісонасадження та лісооновлення на стабільній основі;

iii) заохочення форм сталого та раціонального ведення сільського господарства в контексті урахування особливостей зміни клімату;

iv) проведення досліджень, розроблення, сприяння широкому

використанню та впровадженню нових і відновлюваних видів енергії, технологій поглинання двоокису вуглецю та передових сучасних екологічно безпечних технологій;

v) поступове скорочення або усунення ринкових диспропорцій, фіскальних стимулів, звільнення від податків і мита, субсидій, що суперечать цілям Конвенції, в усіх галузях, які є джерелами викидів парникових газів, і застосування ринкових механізмів;

vi) заохочення належних реформ у відповідних галузях із метою сприяння реалізації політики та заходів обмеження або скорочення викидів парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом;

vii) заходи з обмеження та/або скорочення викидів парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, у транспортній галузі;

viii) обмеження та/або скорочення викидів метану шляхом рекуперації та його повторного використання в процесі видалення відходів, а також у виробництві, транспортуванні та розподілі енергії;

b) співробітничав з іншими такими Сторонами з метою підвищення індивідуальної та сукупної ефективності їхньої політики та заходів, які вживаються згідно з цією статтею, відповідно до пункту 2 е) і) статті 4 Конвенції. З цією метою Сторони здійснюють заходи для обміну своїм досвідом та інформацією щодо таких заходів і політики, включаючи розроблення методик підвищення їхньої сумісності, прозорості та ефективності. Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, на своїй першій сесії або згодом, як тільки це буде практично можливо, розгляне шляхи сприяння такому співробітництву з

урахуванням всієї відповідної інформації.

2. Сторони, зазначені в Додатку I, прагнуть обмеження або скорочення викидів парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом і є результатом використання авіаційного пального та мазуту під час повітряних і морських перевезень, діючи відповідно через Міжнародну організацію цивільної авіації та Міжнародну морську організацію.

3. Сторони, зазначені в Додатку I, прагнуть здійснювати політику та вживати заходи відповідно до цієї статті таким чином, щоб звести до мінімуму несприятливі наслідки, в тому числі несприятливі наслідки зміни клімату, впливу на міжнародну торгівлю, соціальні, екологічні та економічні наслідки для інших Сторін, особливо для Сторін, які є країнами, що розвиваються, зокрема для зазначених у пунктах 8 і 9 статті 4 Конвенції, з урахуванням статті 3 Конвенції. Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, може також вживати надалі інші заходи, які можуть бути необхідними, з метою сприяння виконанню положень цього пункту.

4. Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, якщо вона, з урахуванням особливостей національних умов і потенціальних наслідків, прийме рішення про доцільність координації будь-яких заходів і політики, передбачених пунктом 1 а) вище, розглядає шляхи та засоби налагодження координації таких заходів і політики.

Стаття 3 Кіотського протоколу визначає зобов'язання Сторін додатку I РКЗК, визначені в кількісних обмеженнях викидів парникових газів, перший період дії на який поширюються обмеження, а також базовий рік, який має слугувати порівняльною базою з виконань кількісних обмежень. Також

Стаття 3 передбачає механізм розрахунку встановленої кількості кожної зі Сторін додатку I. Зокрема Стаття 3 Кіотського протоколу передбачає наступне:

1. Сторони, зазначені в Додатку I, окремо або разом забезпечують умови для того, щоб їхні сукупні антропогенні викиди парникових газів, перелічених у Додатку А, в еквіваленті двоокису вуглецю не перевищували встановлених для них кількісних показників, визначених із урахуванням установлених для них зобов'язань із кількісного обмеження та скорочення викидів, визначених у Додатку В, відповідно до положень цієї статті з метою скорочення їхніх сукупних викидів таких газів принаймні на п'ять відсотків порівняно з базовим рівнем 1990 року за період дії зобов'язань із 2008 по 2012 роки.

Додаток В до Кіотського протоколу визначає кількісні зобов'язання з обмеження чи скорочення викидів парникових газів для України на рівні 100% у порівнянні з базовим 1990 роком. Це означає, що середньоарифметичне значення рівня викидів парникових газів України в період із 2008 по 2012 рік (включно) не має перевищувати значення викидів парникових газів базового року – 1990. Іншими словами, на Україну покладено зобов'язання вжити заходи, щоб рівень викидів парникових газів у перший період дії Кіотського протоколу (2008–2012 рр.) залишився на рівні, не вищому за рівень викидів парникових газів країни в 1990 році.

Таким чином Україна отримала зобов'язання на рівні 0% щодо скорочення викидів парникових газів у першому періоді дії Кіотського протоколу по відношенню до 1990 року.

2. Кожна зі Сторін, зазначених у Додатку I, до 2005 року повинна досягти суттєвого прогресу у виконанні своїх зобов'язань за цим Протоколом.

3. Для виконання кожною Стороною, зазначеною в Додатку I, зобов'язань за

цією статтею використовуються чисті зміни в кількості викидів із джерел і абсорбції поглиначами парникових газів, які є прямим результатом діяльності людини в сфері змін землекористування та в лісовому господарстві, яка обмежується, починаючи з 1990 року, лісонасадженням, лісооновленням і збезлісенням, які розглядаються як такі, що можуть бути перевірені за змінами накопичення вуглецю в кожний період дії зобов'язань. Доповіді та звіти про пов'язані з цими видами діяльності викиди з джерел і абсорбції поглиначами парникових газів надаються в прозорому вигляді, можуть бути перевірені та розглядаються згідно зі статтями 7 і 8.

4. До першої сесії Конференції Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, кожна Сторона, зазначена в Додатку I, надає на розгляд Допоміжного органу з наукових і технологічних консультацій дані для визначення рівня її накопичення вуглецю в 1990 році та для проведення оцінки змін у накопиченні нею вуглецю в наступні роки. Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, на своїй першій сесії або згодом, як тільки це буде практично можливо, приймає рішення щодо умов, правил і керівних принципів стосовно того, яким чином і які інші види людської діяльності, пов'язані зі зміною викидів із джерел і абсорбції поглиначами парникових газів у категоріях сільськогосподарських угідь, змін у землекористуванні та лісовому господарстві, додаються до кількісних показників, визначених для Сторін, зазначених у Додатку I, або віднімаються від них із урахуванням невизначеностей, прозорості доповідей, можливості їхньої перевірки, методологічної роботи Міжурядової групи експертів із питань зміни клімату, рекомендацій, що надаються Допоміжним органом із наукових і технологічних консультацій згідно зі статтею 5, рішень Конференції Сторін. Таке рішення застосовується

протягом другого та наступних періодів дії зобов'язань. Сторона може вирішувати, чи застосовувати таке рішення про ці додаткові види людської діяльності протягом свого першого періоду дії зобов'язань за умови, що такі види діяльності мали місце, починаючи з 1990 року.

5. Сторони, зазначені в Додатку I й знаходяться в процесі переходу до ринкової економіки, для яких базовий рік або період був установлений згідно з рішенням 9/CP.2 другої сесії Конференції Сторін Конвенції, використовують цей базовий рік або період для виконання своїх зобов'язань за цією статтею. Будь-яка інша Сторона, яка зазначена в Додатку I, знаходиться в процесі переходу до ринкової економіки та ще не представила своє перше офіційне національне повідомлення згідно зі статтею 12 Конвенції, може також повідомити Конференцію Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, про те, що для виконання своїх зобов'язань за цією статтею вона має намір використовувати як базовий рік або період не 1990-й, а будь-який інший рік. Рішення про прийнятність такого повідомлення виноситься Конференцією Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу.

Україна не вносила відповідного повідомлення про обрання іншого базового року або періоду замість 1990 року. Таким чином 1990 рік слугує базовим для обчислення всіх парникових газів, зазначених у Додатку А до Кіотського протоколу.

6. Із урахуванням **пункту 6 статті 4 Конвенції** Сторонам, зазначеним у Додатку I, які перебувають у процесі переходу до ринкової економіки, в ході виконання ними своїх зобов'язань за цим Протоколом, крім передбачених цією статтею, Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, надаватиме певний ступінь гнучкості.

7. Протягом першого періоду дії визначених зобов'язань щодо кількісних обмежень і скорочення викидів із 2008 по 2012 роки для кожної Сторони, зазначеної в Додатку I, установлений кількісний показник дорівнює зафіксованій для неї в Додатку B відсотковій частці її чистих сукупних антропогенних викидів парникових газів, перелічених у Додатку A, в еквіваленті двоокису вуглецю за 1990 рік, або за базовий рік, або період, визначений згідно з пунктом 5 вище, помножений на коефіцієнт п'ять. Ті Сторони, зазначені в Додатку I, для яких зміни в землекористуванні й лісовому господарстві в 1990 році були чистими джерелами викидів парникових газів, для розрахунку визначених для них кількісних показників включають до своїх викидів за базовий 1990 рік або базовий період сукупні антропогенні викиди в еквіваленті двоокису вуглецю за винятком абсорбції викидів поглиначами за 1990 рік у результаті зміни землекористування.

8. Кожна Сторона, зазначена в Додатку I, для розрахунків, згаданих у **пункті 7** вище, для таких речовин як воднефторвуглеці, перофторвуглеці, гексафторид сірки, може взяти 1995 рік за базовий.

9. Зобов'язання на наступні періоди для Сторін, зазначених у Додатку I, установлюються у вигляді змін і доповнень до Додатка B до цього Протоколу, які приймаються відповідно до положень пункту **7 статті 21**. Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, починає розгляд таких зобов'язань принаймні за сім років до закінчення першого періоду дії зобов'язань, згаданих у **пункті 7** вище.

10. Будь-які величини зменшення викидів або будь-яка частина встановленої кількості викидів, що їх одна Сторона отримує від іншої Сторони згідно з положеннями **статті 6** або **статті**

17, додаються до встановленої кількості Сторони, що набуває.

11. Будь-які величини зменшення викидів або будь-яка частина встановленої кількості викидів, які одна Сторона передає іншій Стороні згідно з положеннями **статті 6** або **статті 17**, віднімаються від встановленої кількості Сторони, що передає.

12. Будь-які офіційно оформлені величини скорочення викидів, що їх одна Сторона отримує від іншої Сторони згідно з положеннями **статті 12**, додаються до встановленої кількості Сторони, що набуває.

13. Якщо кількість викидів Сторони, зазначеної в Додатку I, за будь-який період дії зобов'язань буде меншою за кількість, установлену для неї згідно з цією статтею, тоді така різниця на прохання цієї Сторони додається до кількості, встановленої для цієї Сторони на наступний період дії зобов'язань.

14. Кожна Сторона, зазначена в Додатку I, прагне виконати зобов'язання, згадані в **пункті 1** вище, таким чином, щоб звести до мінімуму несприятливі соціальні, екологічні та економічні наслідки для Сторін, які є країнами, що розвиваються, особливо Сторін, зазначених у **пунктах 8 і 9 статті 4** Конвенції. Згідно з відповідними рішеннями Конференції Сторін із виконання цих пунктів, Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, на своїй першій сесії розглядатиме, до яких дій необхідно вдатися для того, щоб звести до мінімуму несприятливі наслідки зміни клімату й/або наслідки від ужитих заходів реагування для Сторін, зазначених у вищезгаданих пунктах. Питання, які розглядатимуться, також включатимуть фінансування, страхування та передачі технологій.

Стаття 5 Кіотського протоколу закріплює зобов'язання за Сторонами додатка I створити протягом року з дати початку першого періоду зобов'язань

національну систему оцінки антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами всіх парникових газів, що не регулюються Монреальським протоколом.

Стаття 7 Кіотського протоколу накладає зобов'язання для Сторін додатка I щодо надання додаткової інформації, яка вимагається згідно **Статті 12 РКЗК**. Зазначені зобов'язання визначені Статтею 7 наступним чином:

1. Кожна Сторона, зазначена в Додатку I, заносить до свого щорічного кадастру антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами парникових газів, що не регулюються Монреальським протоколом, необхідну додаткову інформацію, яка надається згідно з відповідними рішеннями Конференції Сторін, із метою забезпечення виконання вимог **статті 3**, що регламентується **пунктом 4** нижче.

2. Кожна Сторона, зазначена в Додатку I, включає до свого національного повідомлення, яке надається відповідно до **статті 12 Конвенції**, додаткову інформацію, що визначається відповідно до **пункту 4** нижче та є необхідною для того, щоб підтвердити виконання своїх зобов'язань за цим Протоколом.

3. Кожна Сторона, зазначена в Додатку I, щорічно надає інформацію, яка вимагається згідно з **пунктом 1** вище, починаючи з першого кадастру, який необхідно надати згідно з Конвенцією за перший рік строку дії зобов'язань після набуття чинності цим Протоколом для цієї Сторони. Кожна така Сторона надає інформацію, яка вимагається згідно з **пунктом 2** вище, як частину свого першого національного повідомлення, надання якого вимагається згідно з Конвенцією після набуття чинності цим Протоколом для цієї Сторони і після прийняття керівних принципів, як це передбачено **пунктом 4** нижче. Періодичність наступного подання інформації, яка вимагається згідно з цією статтею, визначається Конференцією Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, з урахуванням будь-якого графіка надання національних повідомлень, прийнятого Конференцією Сторін.

Необхідно зауважити, що, крім РКЗК і Кіотського протоколу, необхідні розширення та пояснення щодо зобов'язань Сторін можуть також вноситись на підставі Рішень Конференції Сторін РКЗК або Рішень Зустрічі Сторін Кіотського протоколу.

РІШЕННЯ КОНФЕРЕНЦІЇ СТОРІН РКЗК І РІШЕННЯ ЗУСТРІЧІ СТОРІН КІОТСЬКОГО ПРОТОКОЛУ, ЯКІ ДОПОВНЮЮТЬ АКТУАЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ ЗА РКЗК

Канкунські домовленості, погоджені Рішенням Конференції Сторін РКЗК **1/СР.16**, зобов'язують розвинуті країни надавати крім щорічних національних кадастрів і періодичних національних повідомлень дворічні звіти. Окремим рішенням Конференції Сторін РКЗК **2/СР.17** було визначено, що перший дворічний звіт Сторони надають до 1 січня 2014 року.

Рішення Зустрічі Сторін Кіотського протоколу **1/СМР.7** визначило, що Кіотський протокол має бути продовжений другим періодом зобов'язань Сторін і запрошує Сторони до надання пропозицій щодо кількісних зобов'язань із обмеження або скорочення викидів парникових газів на другий період дії зобов'язань за Кіотським протоколом. Другий період зобов'язань за Кіотським протоколом має розпочатися 1 січня 2013 року.

Рішення Зустрічі Сторін Кіотського протоколу **1/СМР.8** прийняло Дохійську поправку до Кіотського протоколу. Поправка визначає, що другий період дії Кіотського протоколу має розпочатися 1 січня 2013 року та продовжуватись до 31 грудня 2020 року. Окрім іншого, Дохійська поправка вносить суттєву зміну в формулу обчислення обсягу одиниць установленої кількості для країн, чий викиди парникових газів у

перших трьох роках дії першого періоду зобов'язань за Кіотським протоколом були нижче, ніж викиди базового року. Такі країни мають забезпечити списання надлишкової кількості одиниць (понад установлену кількість) у другому періоді зобов'язань за Кіотським протоколом. Необхідно зауважити, що набуття чинності поправок до Кіотського протоколу, як то Дохійських поправок, для кожної Сторони, передбачає затвердження відповідним нормативним актом на національному рівні. У випадку України передбачається ратифікація таких поправок. На теперішній час Україна не ратифікувала Дохійські поправки.

Конференція Сторін РКЗК затвердила Рішення **2/СР.19** про Варшавський міжнародний механізм із втрат і збитків унаслідок впливу змін клімату, в тому числі з екстремальними явищами та явищами, що повільно відбуваються в країнах, що розвиваються, які найбільш вразливі до несприятливих наслідків зміни клімату. Цей міжнародний механізм передбачає всебічне, комплексне та узгоджене сприяння застосуванню відповідних підходів до вирішення проблем, пов'язаних із втратами та збитками внаслідок несприятливих змін клімату.

ОСНОВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ, ЯКІ ВИПЛИВАЮТЬ ІЗ ЇЇ ЧЛЕНСТВА В КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО БОРТЬБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ У ТИХ КРАЇНАХ, ЩО ПОТЕРПАЮТЬ ВІД СЕРЙОЗНОЇ ПОСУХИ ТА/АБО ОПУСТЕЛЮВАННЯ, ОСОБЛИВО В АФРИЦІ

Довідкова інформація щодо КБО

У 1992 році Конференція ООН щодо довкілля та розвитку (UNCED), яка проходила в м. Ріо-де-Жанейро, Бразилія, звернулася із закликом до Генеральної Асамблеї ООН щодо створення Міждержавного переговорного комітету з метою підготовки до червня 1994 року Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці (далі – **КБО**).

17 червня 1994 року в м. Париж, Франція, **КБО** була ухвалена та відкрита для підписання.

26 грудня 1996 року, через 90 днів після того, як **КБО** ратифікували 50 країн, вона набрала чинності.

Вищим органом **КБО** є Конференція Сторін (далі – **КСК**). Вона ухвалює в межах свого мандату рішення, необхідні для сприяння її ефективному втіленню. За час існування **КБО** відбулося дванадцять сесій **КСК**:

КСК-1 – у жовтні 1997 року, в м. Рим, Італія

КСК-2 – в грудні 1998 року, в м. Дакар, Сенегал

КСК-3 – в листопаді 1999 року, в м. Ресифі, Бразилія

КСК-4 – в грудні 2000 року, в м. Бонн, Німеччина

КСК-5 – у жовтні 2001 року, в м. Женева, Швейцарія

КСК-6 – у серпні – вересні 2003 року, в м. Гавана, Куба

КСК-7 – у жовтні 2005 року, в м. Найробі, Кенія

КСК-8 – у вересні 2007 року, в м. Мадрид, Іспанія

КСК-1 – позачергова – в листопаді 2007 року, в м. Нью-Йорк, США

КСК-9 – у вересні – жовтні 2009 року, в м. Буенос-Айрес, Аргентина

КСК-10 – у жовтні 2011 року, в м. Чангвон, Республіка Корея

КСК-11 – у вересні 2013 року, в м. Віндхук, Республіка Намібія.

На першій сесії **КСК** призначений Постійний секретаріат **КБО**, розташований у місті Бонн (Німеччина).

Адреса сайту **КБО**: www.unccd.int.

Виконавчим секретарем Конвенції з жовтня 2013 року й донині є **пані Монік Барбю**.

При **КСК** створені допоміжні органи, зокрема:

Комітет із науки й техніки – для надання **КСК** інформації та консультацій із науково-технічних питань, що стосуються боротьби з опустелюванням і пом'якшення наслідків посухи (далі – **КНТ**). У 2007 році на **КСК-8** було прийнято рішення, що сесії **КНТ** мають проводитися переважно в форматі науково-технічних конференцій. Також було вирішено запровадити посади національних кореспондентів із питань науки та технологій при **КНТ**. За поданням УААН таким кореспондентом від України призначена п. Ракоїд Олена Олександрівна (на сьогодні – доцент *Кафедри загальної екології та безпеки життєдіяльності Науково-дослідного*

інституту рослинництва та сталого природокористування Національного університету біоресурсів і природокористування). На травень 2014 року відбулося одинадцять звичайних сесій КНТ, три спеціальні сесії КНТ і дві науково-технічні конференції: I – на тему: «Біофізичний і соціально-економічний моніторинг і оцінка опустелювання й деградації земель для підтримки прийняття рішень щодо управління землями та водами (22 – 24 вересня 2009 року, м. Буенос-Айрес, Аргентина); II – на тему: «Економічна оцінка опустелювання, збалансованого управління землями та стійкості аридних, семіаридних і сухих субгумідних територій» (9 – 12 квітня 2013 року, м. Бонн, Німеччина).

Глобальний механізм – для підвищення ефективності існуючих фінансових механізмів сприяння заходам, що ведуть до мобілізації та направлення істотних фінансових ресурсів, включаючи передачу технологій на безоплатній основі та/чи на пільгових умовах, ураженим країнам.

Окрім цього, в 2001 році на **КСК-5** було прийнято рішення щодо створення **Комітету з огляду впровадження Конвенції** (далі – **КОВК**); на травень 2014 року відбулося дванадцять сесій КОВК.

Депозитарієм **КБО** є Генсек ООН.

Сторонами КБО на сьогодні є 193 країни світу та Європейський Союз.

Текст **КБО** має п'ять додатків про її здійснення на регіональному рівні, які є невід'ємними складовими **КБО**, а саме:

I – для Африки

II – для Азії

III – для Латинської Америки та країн Карибського басейну

IV – для північного Середземномор'я

V – для Центральної та Східної Європи.

Обрання представників до складу Бюро КСК і допоміжних органів КБО

здійснюється від груп держав ООН, до яких належать:

1. Група африканських держав

2. Група азіатських держав

3. Група східноєвропейських держав

4. Група держав Латинської Америки та Карибського басейну

5. Група західноєвропейських та інших держав.

4 липня 2002 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 61-IV «Про приєднання України до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці». Після надання документу про приєднання до Депозитарію 27 серпня 2002 року Україна стала повноправною стороною **КБО**. До цього часу представники країни брали участь у відповідних офіційних подіях як спостерігачі.

Україна входить до V додатку Конвенції, в якому об'єднані 15 країн Центральної та Східної Європи, а саме: *Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Вірменія, Грузія, Македонія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Словаччина, Латвія, Чорногорія, Україна.*

Україна також відноситься до групи східноєвропейської держав ООН, у якій об'єднані 23 країни: *Азербайджан, Албанія, Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Вірменія, Грузія, Естонія, Латвія, Литва, Македонія, Молдова, Польща, Росія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Україна, Хорватія, Чехія, Чорногорія.*

Представник України (завідувач сектору земельних ресурсів Мінприроди Колмаз Юрій Томович) під час КСК-8 і КСК-9 двічі обирався до складу Бюро цих КСК (на 2 роки), під час КСК-10 був обраний до складу Комітету з науки й техніки Конвенції, а під час КСК-11 – до складу Бюро комітету з огляду впровадження Конвенції.

17 червня відзначається людством як Всесвітній день боротьби з опустелюванням.

Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 19.12.2007 № 62/195 була проголошена Декада ООН щодо пустель і опустелювання (2010–2020 роки).

4 липня 2002 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 61-IV «Про приєднання України до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці» (далі – КБО, довідкова інформація щодо неї наведена в додатку 1).

Прийняття цього Закону визначило місце КБО в правовому полі України, оскільки згідно зі статтею 19 Закону України «Про міжнародні договори України» (від 29 червня 2004 року № 1906-IV) чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства та застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

У рамках КБО використовується поділ країн на «уражені» та «розвинуті». Цей поділ базується не на наявності чи відсутності на території країни деградованих земель, а на її фінансово-економічних можливостях і потребах. Загальні зобов'язання всіх Сторін КБО регламентовані **статтею 4 Конвенції**, відповідно до якої як «уражені», так і «розвинуті» країни:

а) приймають комплексний підхід щодо фізичних, біологічних і соціально-економічних аспектів процесів опустелювання й посухи;

б) приділяють належну увагу, в рамках відповідних міжнародних і регіональних органів, стану уражених країн, що розвиваються, - Сторін Конвенції, в тому, що стосується міжнародної торгівлі, угод про

маркетинг і заборгованості для створення сприятливої міжнародної економічної атмосфери для досягнення цілей стійкого розвитку;

в) інтегрують стратегії, спрямовані на викорінення зубожіння, в зусилля з боротьби з опустелюванням і пом'якшенню наслідків посухи;

г) сприяють співробітництву між ураженими країнами - Сторонами Конвенції в галузі охорони навколишнього середовища та збереження земельних і водних ресурсів, оскільки це сприяє боротьбі з опустелюванням і посухою;

д) зміцнюють субрегіональне, регіональне, міжнародне співробітництво;

е) співпрацюють у рамках відповідних міжурядових організацій;

є) визначають, де це необхідно, організаційні механізми з урахуванням необхідності уникнення дублювання;

Під час приєднання до КБО Україна задекларувала себе як «уражена» країна. В зв'язку з цим, відповідно до **статті 5 КБО**, на додаток до своїх зобов'язань, передбачених статтею 4 КБО, Україна взяла на себе такі зобов'язання:

а) приділяти першочергову увагу боротьбі з опустелюванням і пом'якшенню наслідків посухи, виділяти адекватні ресурси у відповідності з їх власними обставинами та можливостями;

б) розробляти стратегії та встановлювати пріоритети, в рамках планів і/чи стратегій стійкого розвитку, в боротьбі з опустелюванням і пом'якшення наслідків посухи;

в) розглядати питання усунення причин, що лежать в основі опустелювання, приділяти особливу увагу соціально-економічним факторам, що сприяють розвитку процесів опустелювання;

г) сприяти обізнаності місцевого населення та його участі, особливо жінок і молоді, за підтримки неурядових організацій, у зусиллях із боротьби з

опустелюванням і пом'якшення наслідків посухи;

д) створювати сприятливу атмосферу за допомогою належного посилення відповідних існуючих законів, а в тих випадках, коли вони відсутні, за допомогою видання нових законів і формування довготермінової політики й програм дій.

Відповідно до **статті 9 КБО** основним підходом до виконання ураженими країнами, включаючи Україну, своїх зобов'язань є розроблення, оприлюднення та здійснення національних програм дій (далі – НПД).

Згідно зі **статтею 10 КБО** метою НПД є визначення факторів, що сприяють опустелюванню, та практичних заходів, необхідних для боротьби з опустелюванням і для пом'якшення наслідків посухи.

У НПД обумовлюються відповідні ролі уряду, місцевих громад і землекористувачів, визначаються наявні та необхідні ресурси.

Вони, зокрема:

а) включають у себе довготермінові стратегії боротьби з опустелюванням і пом'якшення наслідків посухи, наголошують на практичних заходах і узгоджуються з національною політикою стійкого розвитку;

б) допускають внесення змін із урахуванням обставин, що змінюються і є досить гнучкими на місцевому рівні для прийняття рішень у різних соціально-економічних, біологічних і геофізичних умовах;

в) приділяють особливу увагу здійсненню превентивних заходів щодо земель, які ще не зазнали деградації чи зазнали її лише незначною мірою;

г) передбачають зміцнення національної бази кліматичних, метеорологічних і гідрологічних досліджень і розширення можливостей для створення системи раннього попередження про посуху;

д) сприяють проведенню політики й зміцненню організаційних механізмів, спрямованих на розвиток співробітництва та координації в дусі партнерства між громадою-донором, урядовими органами на всіх рівнях, місцевим населенням і групами громад і вживають заходи для полегшення доступу місцевого населення до відповідної інформації й технологій;

НПД можуть, між іншим, включати деякі чи всі наступні заходи з пом'якшення наслідків посухи:

а) створення та/чи зміцнення, залежно від обставин, систем раннього оповіщення, включаючи місцеві та національні заходи, а також спільні системи на субрегіональному та регіональному рівнях, механізми надання допомоги особам, переміщеним із екологічних міркувань;

б) зміцнення потенціалу готовності до посухи та ліквідації її наслідків, включаючи надзвичайні плани боротьби з посухою на місцевому, національному, субрегіональному, регіональному рівнях із урахуванням як сезонних, так і середньорічних кліматичних прогнозів;

в) створення та/чи зміцнення, залежно від обставин, систем продовольчої безпеки, включаючи засоби збереження та збуту, особливо в сільських районах;

г) складання проектів з альтернативних джерел засобів існування, які можуть забезпечити одержання прибутків у районах, схильних до посухи;

д) розроблення стійких іригаційних програм для потреб як землеробства, так і тваринництва.

Із урахуванням конкретних умов і потреб кожної ураженої країни – Сторони Конвенції НПД залежно від обставин включають, зокрема, заходи в деяких нижче перерахованих пріоритетних галузях або в усіх цих галузях у тій мірі, в якій вони стосуються боротьби з опустелюванням і

пом'якшення наслідків посухи в уражених районах і відповідають інтересам їх населення:

а) заохочення альтернативних джерел засобів існування та поліпшення національної економічної ситуації в цілях зміцнення програм, спрямованих на викорінення зубожіння й забезпечення продовольчої безпеки;

б) динаміка демографічного розвитку;

в) стійке управління природними ресурсами;

г) стійкі методи ведення сільського господарства;

д) розвиток і ефективно використання різних джерел енергії;

е) інституціональні та правові рамки; зміцнення можливостей у галузі оцінки та моніторингу, включаючи гідрологічні та метеорологічні служби; нарощування потенціалу; освіта та інформування громадськості.

У 2001 році на КСК-5 було прийнято **додаток V** до КБО про її регіональну імплементацію для Центральної та Східної Європи.

Метою цього додатка є надання керівних принципів і механізмів для ефективної імплементації Конвенції в уражених країнах регіону в світлі його особливих умов.

Статтю 4 додатка **V** до **КБО** регламентовано, що при підготовці та імплементації НПД у відповідності до статей 9 і 10 Конвенції кожна уражена країна регіону, включаючи Україну, відповідно:

а) визначає відповідні органи, які відповідають за підготовку, координацію та імплементацію своєї програми;

б) залучає уражене населення, включаючи місцеві общини, в розроблення, координацію та імплементацію програми шляхом місцевого процесу консультацій, у співробітництві з місцевими органами

влади та відповідними неурядовими організаціями;

в) вивчає стан навколишнього середовища в уражених зонах для оцінки причин і наслідків опустелювання й визначення першочергових напрямків дій;

г) оцінює, за участі ураженого населення, колишні та існуючі програми для визначення стратегії та розроблення дій, що містяться в програмі дій;

Окрім цього **додатком V** до **КБО** визначені інші зобов'язання країн регіону, включаючи Україну. Зокрема передбачено, що вони індивідуально чи спільно:

- у частині технічного, наукового й технологічного співробітництва (стаття 6):

а) сприяють підсиленню мереж науково-технічного співробітництва, систем моніторингу та інформаційних систем на всіх рівнях, також їх інтеграції, де це можливо, у *всесвітній інформаційній системі*;

б) сприяють розвитку, адаптації та передачі відповідних існуючих і нових екологічно чистих технологій у рамках регіона та за його межами;

- у частині фінансових ресурсів і механізмів (стаття 7):

в) вживають заходи для раціоналізації та підсилення механізмів надання коштів шляхом державних і приватних інвестицій із метою досягнення конкретних результатів у боротьбі з деградацією земель і опустелюванням, зменшення наслідків посухи;

г) визначають вимоги до міжнародного співробітництва для підтримки національних заходів і цим створюють зокрема сприятливе інвестиційне середовище, заохочують активну інвестиційну політику та інтегрований підхід до ефективної боротьби з опустелюванням, включаючи раннє визначення проблем, спричинених цим процесом;

д) *намагаються залучити двосторонніх і/або багатосторонніх партнерів і установи з фінансового співробітництва з метою забезпечення імплементації Конвенції, включаючи програмні заходи, які беруть до уваги конкретні потреби уражених країн регіону, що є Сторонами;*

- у частині інституційних рамок (стаття 8):

е) засновують і/чи підсилюють національні центри з координації дій у боротьбі з опустелюванням і/чи зменшення наслідків посухи;

є) розглядають можливість створення механізмів для підсилення регіонального співробітництва, де це можливо.

Україна, як і інші Сторони КБО, має звітувати про її виконання. Згідно зі **статтею 26 КБО** кожна Сторона через Секретаріат КБО надає КСК для розгляду на її чергових сесіях доповіді про заходи, які вона вживає в цілях здійснення цієї Конвенції. КСК визначає графік надання і формат таких доповідей.

У 2001 році, під час КСК-5, був створений Комітет із огляду впровадження Конвенції, який попередньо розглядає ці доповіді, готує рекомендації для прийняття рішень КСК.

Під час КСК-8, у 2007 році, затверджена **10-річна Стратегія впровадження КБО** (далі – Стратегія), якою визначені:

чотири стратегічні цілі:

1) покращити умови життя населення уражених територій;

2) покращити стан уражених екосистем;

3) генерувати глобальні вигоди через ефективне впровадження Конвенції;

4) мобілізувати ресурси на підтримку впровадження Конвенції шляхом налагодження ефективного партнерства між національними та міжнародними суб'єктами;

п'ять оперативних цілей за такими напрямками:

1) пропагандистська, інформаційна та просвітницька робота;

2) рамки політики;

3) науково-технічні знання;

4) нарощування потенціалу;

5) фінансування та передача технологій.

НПД уражених країн, включаючи Україну, мають бути гармонізовані зі Стратегією, національні доповіді про стан впровадження КБО – відображати стан досягнення вищенаведених стратегічних і оперативних цілей Стратегії за визначеними індикаторами.

КСК-9 у 2009 році, беручи до уваги чисельні зауваження її учасників, були попередньо схвалені:

- 11 «індикаторів впливу» для оцінки досягнення стратегічних цілей 1–3 Стратегії;

- 7 «індикаторів впливу» для оцінки досягнення стратегічної цілі 4 Стратегії;

- 18 «індикаторів виконання» для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії.

При цьому, відповідно до рішення КСК-9, починаючи з 2012 року в рамках цього звітування Україною повинні були використовуватися:

- 2 «індикатори впливу» для оцінки виконання стратегічних цілей 1–3 Стратегії: «зміни в землекористуванні» та «частка населення, що живе над межею бідності» (інші 9 індикаторів є бажаними);

- 14 «індикаторів виконання» для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії.

У 2013 році КСК-11 було прийнято рішення щодо вдосконалення системи оцінки виконання стратегічних цілей 1–3 Стратегії. Принциповою відмінністю нової системи є запровадження мінімального набору індикаторів, інформація щодо яких збиратиметься з джерел Світового банку, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Дитячого

фонду ООН, інших міжнародних організацій і глобальних проектів.

КСК-11 також прийняла рішення, яким Секретаріату та Глобальному механізму Конвенції (далі – ГМ) доручено забезпечити вдосконалення керівних документів із підготовки звітів, які мають подаватися на розгляд КСК, спрощення та покращення системи звітності, опрацювати належні критерії та методологічні підходи.

Кількість індикаторів для оцінки виконання оперативних цілей Стратегії (1 - пропагандистська, інформаційна, просвітницька робота, 2 - рамки політики, 3 - науково-технічні знання, 4 - нарощування потенціалу, 5 - фінансування та передача технологій) була скорочена до 11 (додаток 2).

На сьогодні, за рішеннями КСК КБО, триває «ітеративний» процес удосконалення індикаторів на основі «e-SMART» критеріїв, згідно з якими вони повинні бути економічно доцільними (Economic), специфічними (Specific), вимірюваними (Measurable), досяжними (Achievable), належними (Relevant) та мати часові рамки (Time-bound).

Сторонам Конвенції запропоновано використовувати додаткові індикатори, виходячи з національних особливостей і обставин.

Звітування має здійснюватися через спеціально створений портал «PRAIS» за формами та відповідно до керівних документів, розроблених Секретаріатом КБО.

Додаток 1

**ОЧІКУВАНІ КІНЦЕВІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ІНДИКАТОРИ
ДЛЯ ОЦІНКИ ДОСЯГНЕННЯ ОПЕРАТИВНИХ ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЇ
НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

(після їх скорочення в 2013 році секретаріатом кбо)

Оперативна ціль 1. Пропагандистська, інформаційна та просвітницька робота

Оперативною ціллю 1 передбачені 3 кінцеві результати та 3 індикатори впливу для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії на національному рівні:

Кінцеві результати	Назва індикатора (CONS) (СВОД)
1.А. Ефективне інформування ключових аудиторій на міжнародному, національному, місцевому рівнях про проблеми опустелювання/деградації земель і посухи, про можливість синергійно поєднувати їх розв'язання із заходами з адаптації до змін клімату та пом'якшенню їх наслідків і щодо збереження біорізноманіття.	1.1. Кількість і масштаби організованих інформаційних заходів за темою «опустелювання/деградація земель, посухи» (далі – ОДЗП) і/або синергії між боротьбою з ОДЗП і діяльністю в сфері змін клімату та біорізноманіття, масштаби аудиторії, яка охоплюється засобами масової інформації, що висвітлюють ці теми.
1.В. Розгляд проблем опустелювання/деградації земель і посух на відповідних форумах, у тому числі з питань торгівлі сільськогосподарською продукцією, адаптації до змін клімату, збереження та сталого використання біорізноманіття, розвитку сільських територій, сталого розвитку та скорочення масштабів бідності.	1.2. Кількість офіційних документів і рішень із питань ОДЗП, прийнятих на міжнародному, субрегіональному, регіональному рівнях (на національному рівні не використовується) .
1.С. Ширше залучення організацій громадянського суспільства (далі – ОГС) і наукових кіл у країнах Півночі та Півдня як зацікавлених сторін у процесі впровадження Конвенції; включення проблем ОДЗП у тематику їх інформаційно-пропагандистських і просвітніх ініціатив.	1.3. Число ОГС і науково-технічних установ, які беруть участь у процесі впровадження Конвенції. 1.4. Кількість і види ініціатив ОГС і науково-технічних установ із проблем ОДЗП у сфері освіти.

Оперативна ціль 2. Рамки політики

Оперативною ціллю 2 передбачені 5 кінцевих результатів і 2 індикатори для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії на національному рівні:

Кінцеві результати	Назва індикатора (CONS) (СВОД)
2.А. Оцінка програмних, організаційних, фінансових, соціально-економічних факторів, що є ОДЗП, і перешкоджають сталому землекористуванню, внесення рекомендацій щодо відповідних заходів із усунення цих перешкод.	2.1. Кількість уражених країн – Сторін Конвенції, субрегіональних і регіональних суб'єктів, які завершили складання/перегляд національних програм дій (далі – НПД)/ субрегіональних програм дій (далі –

Кінцеві результати	Назва індикатора (CONS) (СВОД)
2.В. Перероблення ураженими країнами – Сторонами Конвенції своїх НПД у стратегічні документи, підкріплені вихідною біофізичною та соціально-економічною інформацією, їх включення в комплексні інвестиційні програми.	СРПД)/регіональних програм дій (далі – РПД) відповідно до Стратегії з урахуванням біофізичної та соціально-економічної інформації, національного планування, політики та практики їх інтеграції в рамкові інвестиційні програми.
2.С. Урахування ураженими країнами – Сторонами Конвенції своїх НПД і проблем сталого землекористування та деградації земель під час планування розвитку та розроблення відповідних секторальних та інвестиційних планів і стратегій.	
2.Д. Включення розвиненими країнами – Сторонами Конвенції цілей Конвенції та заходів зі сталого землекористування в їх програми/проекти співробітництва в сфері розвитку в контексті підтримки ними секторальних та інвестиційних планів національного рівня.	2.2. Кількість партнерських угод, укладених у рамках Конвенції між розвиненими країнами – Сторонами Конвенції/ООН і міжурядовими організаціями та ураженими країнами – Сторонами Конвенції (на національному рівні не використовується) .
2.Е. Прийняття чи активізація заходів, що посилюють один одного, з метою збільшення ефекту від діяльності в рамках програм дій боротьби з опустелюванням/деградацією земель і зусиль зі збереження біорізноманіття, адаптації до змін клімату та пом'якшення їх наслідків.	2.3. Кількість ініціатив із синергійного планування/програмування щодо трьох Ріо-Конвенцій або механізмів спільного впровадження на всіх рівнях.

Оперативна ціль 3. Науково-технічні знання

Оперативною ціллю 3 передбачені 6 кінцевих результатів і 2 індикатори для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії на національному рівні:

Кінцеві результати	Назва індикатора (CONS) (СВОД)
3.А. Підтримка національних зусиль у моніторингу біофізичних і соціально-економічних тенденцій і оцінці пов'язаних із ними факторів вразливості в уражених країнах.	3.1. Кількість уражених країн – Сторін Конвенції, що створили та використовують національну/субрегіональну/регіональну систему моніторингу ОДЗП.
3.В. Створення бази вихідних даних на основі найбільш надійної наявної інформації про біофізичні та соціально-економічні тенденції та поступове узгодження відповідних наукових підходів.	
3.С. Поповнення знань про біофізичні та соціально-економічні фактори, а також про їх взаємодію в уражених районах із метою прийняття більш обґрунтованих рішень.	3.2. Кількість переглянутих НПД/СРПД/РПД, у яких відображені знання про рушійні сили ОДЗП і їх взаємодію та взаємодію між зміною клімату та біорізноманіттям.
3.Д. Поповнення знань про взаємозв'язок між адаптацією до змін клімату, пом'якшенням наслідків посух і відновленням деградованих земель в уражених районах із метою розроблення інструментів, які полегшують прийняття рішень.	

Кінцеві результати	Назва індикатора (CONS) (СВОД)
3.Е. Створення на глобальному, регіональному, субрегіональному та національному рівнях, для допомоги органам влади та кінцевим користувачам, ефективних систем передачі знань, включаючи традиційні знання, що дозволяють зокрема виявляти та поширювати передову практику та успішний досвід.	
3.Ф. Залучення науково-технічних мереж і установ, що мають відношення до вирішення проблем опустелювання/деградації земель і посух, до надання підтримки впровадженню Конвенції.	3.5. Кількість науково-технічних мереж, установ або науковців, залучених до досліджень, визначених Конференцією Сторін (на національному рівні не використовується).

Оперативна ціль 4. Нарощування потенціалу

Оперативною ціллю 4 передбачені 2 кінцеві результати та 1 індикатор для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії на національному рівні:

Кінцеві результати	Назва індикатора (CONS) (СВОД)
4.А. Впровадження країнами, в яких була проведена самооцінка національного потенціалу, розроблених за її результатами планів дій розвитку необхідного потенціалу на індивідуальному, інституційному, системному рівнях із метою вирішення проблем опустелювання/деградації земель і посух на рівні країн і на місцях.	4.1. Кількість країн, субрегіональних і регіональних суб'єктів звітування, що здійснюють заходи з нарощування потенціалу для боротьби з ОДЗП на основі самооцінки національного потенціалу (далі – СОНП) чи інших методологій або засобів.
4.В. Проведення країнами, в яких оцінка потреб у нарощуванні потенціалу ще не проводилась, відповідних оцінок, спрямованих на виявлення загальнонаціональних і місцевих потреб у потенціалі для розв'язання проблем опустелювання/деградації земель і посух.	

Оперативна ціль 5. Фінансування та передача технологій

Оперативною ціллю 5 передбачені 5 кінцевих результатів і 3 індикатори

Кінцеві результати	Назва індикатора (CONS) (СВОД)
5.А. Розроблення в уражених країнах – сторонах Конвенції комплексних інвестиційних програм для залучення національних, двосторонніх, багатосторонніх ресурсів із метою підвищення ефективності та дієвості заходів, які вживаються.	5.1. Кількість уражених країн – Сторін Конвенції субрегіональних і регіональних суб'єктів, у яких рамкові інвестиційні програми, створені з урахуванням розробленої Глобальним механізмом Інтегрованої фінансової стратегії або інших таких стратегій, відображають практику залучення національних, двосторонніх, багатосторонніх ресурсів на боротьбу з ОДЗП.
5.В. Своєчасне виділення розвиненими країнами – Сторонами Конвенції суттєвих, адекватних і	5.2. Обсяги фінансових ресурсів, що надаються розвиненими країнами –

Кінцеві результати	Назва індикатора (CONS) (СВОД)
передбачуваних фінансових ресурсів на підтримку внутрішньодержавних ініціатив із запобігання процесу опустелювання/деградації земель і пом'якшення наслідків посух.	Сторонами Конвенції для боротьби з ОДЗП (використовується для звітування лише розвиненими країнами).
5.С. Нарощування Сторонами зусиль із мобілізації фінансових ресурсів по лінії Міжнародних фінансових установ, механізмів і фондів, включаючи ГЕФ, шляхом привернення уваги керівних органів цих установ до актуальних проблем Конвенції та сталого землекористування.	5.3. Ступінь адекватності, своєчасності та передбачуваності надання фінансових ресурсів розвиненими країнами – Сторонами Конвенції для боротьби з ОДЗП.
5.Д. Пошук інноваційних джерел і механізмів фінансування зусиль у боротьбі з опустелюванням/деградацією земель і пом'якшення наслідків посух, включаючи приватний сектор, ринкові механізми, торгівлю, відповідні фонди та організації громадянського суспільства, інші механізми фінансування заходів із адаптації до змін клімату та пом'якшення їх наслідків, зі збереження та сталого використання біорізноманіття, боротьбі з голодом і бідністю.	
5.Е. Полегшення доступу уражених країн – Сторін Конвенції до технологій за рахунок адекватного застосування дієвих економічних і політичних стимулів, технічної підтримки, зокрема в рамках співробітництва Південь – Південь і Північ – Південь.	5.5. Обсяги фінансових ресурсів і види стимулів, які забезпечили можливості доступу до технологій ураженим країнам – Сторонам Конвенції.

ОГЛЯД ГАЛУЗИ ЕНЕРГЕТИКИ

---

1. ОГЛЯД СТАНУ ЕНЕРГЕТИКИ ТА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Розвиток енергетики має вирішальний вплив на стан економіки в державі та рівень життя населення. Саме тому надійне, економічно обґрунтоване й екологічно безпечне задоволення потреб населення та економіки в енергоносіях є пріоритетним завданням енергетичної політики держави. При цьому забезпечення сталого розвитку та ефективного функціонування паливно-енергетичного комплексу України є основою успішної реалізації такої політики.

Основа енергетики країни – Об'єднана енергетична система (ОЕС) України, яка є системоутворюючою для єдиного технологічного комплексу виробників і споживачів електроенергії, централізовано постачає електроенергію внутрішнім споживачам, забезпечує експорт і транзит електроенергії. Загальна встановлена потужність електрогенеруючих станцій України на кінець 2013 р. становила 54,5 ГВт, із яких 51% припадає на теплові електростанції (ТЕС), 25% – на атомні електростанції (АЕС), 10% – на гідроелектростанції (ГЕС) і гідроакумуючі електростанції (ГАЕС), 12% – на теплоелектроцентралі (ТЕЦ), блок-станції, інші об'єкти, близько 2% – на відновлювану енергетику: сонячну (гелію) (СЕС) і вітрову (ВЕС). При цьому, з урахуванням законсервованих блоків і блоків, що перебувають на

реконструкції, встановлена потужність готових до експлуатації блоків становить 50 ГВт (47 ГВт із урахуванням обмежень електромереж на видачу потужності АЕС).

В Україні виробництво електроенергії в 2013 році скоротилося порівняно з аналогічним періодом 2012 року на 2,3% (до 193,56 млрд кВт·год) (табл.1).

Виробництво електроенергії в ОЕС України в 2014 р. скоротилося на 5,8%. Зокрема АЕС збільшили виробництво електроенергії на 6,2% (до 88,39 млрд кВт·год), ТЕС і ТЕЦ знизили на 12,9% (до 75,37 млрд кВт·год), ГЕС і ГАЕС – на 36% (до 9 млрд 92,6 млн кВт·год). Комунальні ТЕЦ і блок-станції зменшили виробництво на 6,3% (до 7,79 млрд кВт·год), виробництво електроенергії відновлюваними джерелами енергії (ВДЕ) – ВЕС, СЕС, біомаса – зросло на 42,1% (до 1,77 млрд кВт·год).

Частка АЕС у структурі виробництва електроенергії становила 48,4% (у 2013 р. – 43%), ТЕС і ТЕЦ – 41,3% (44,7%), ГЕС і ГАЕС – 5% (7,3%), комунальних ТЕЦ і блок-станцій – 4,3% (4,3%), ВДЕ – 1% (0,6%).

АЕС, ТЕС і районні котельні Міненерговугілля за 2014 р. скоротили відпуск теплової енергії на 16,9% (на 4,38 млн Гкал) порівняно з 2013 р. (до 21,56 млн Гкал).

Таблиця 1

Структура виробництва електроенергії в Україні в 2010–2012 роках

Категорія	2010*		2011*		2012		Зміна обсягів між 2011 та 2012 рр.
	млрд. кВт/год	%	млрд. кВт/год	%	млрд. кВт/год	%	
ТЕС і великі ТЕЦ	77,98	41,5	84,7	43,6	88,6	44,6	+4,6
Блок-станції та комунальні ТЕЦ	7,81	4,1	8,09	4,2	7,95	4,0	-1,7
Атомні електростанції	89,15	47,4	90,25	46,5	90,1	45,5	-0,17
Гідроелектростанції	12,96	6,9	10,78	5,5	10,9	5,5	+1,11
Відновлювана енергетика	0,06	<0,1	0,37	0,2	0,8	0,4	+116,22 ²
Загальне виробництво	187,91		194,25**		198,2**		+2,03

* За офіційними даними Міністерства енергетики.

** Враховуючи виробництво електроенергії з ВДЕ.

Установлених потужностей ГЕС і ГАЕС, як високоманеврових пікових потужностей, не вистачає для покриття перепадів змінного графіка навантаження. Різниця між добовими максимумом і мінімумом споживання електричної потужності в ОЕС України становить понад 7 ГВт. Отже, структура генеруючих потужностей української електроенергетики переобтяжена базовими потужностями (АЕС і потужні 300 МВт і 800 МВт енергоблоки теплової генерації) та характеризується гострим дефіцитом маневрових потужностей.

Необхідною умовою стабільної роботи ОЕС є баланс виробництва та споживання електроенергії. Для оперативного балансування енергосистеми в умовах змінного навантаження необхідні електростанції, які можуть працювати в маневрових режимах роботи (пікові та напівпікові), здатні швидко й у широких межах змінювати власну потужність виробництва електроенергії. Для забезпечення стабільної роботи ОЕС України в структурі генеруючих

потужностей пікові мають становити не менше 15%, напівпікові – 30-35%. Енергоблоки ТЕС потужністю 100–200 МВт, які можна ефективно використовувати як маневрові напівпікові потужності, становлять лише 17%.

Проблема ускладнюється значним терміном експлуатації цих енергоблоків (11 блоків відпрацювали понад гранично допустимі 300 тис. годин). Тому поширеною практикою є використання в маневрових напівпікових режимах пилувугільних блоків потужністю 300 МВт, які розраховані на роботу в базовому режимі й не пристосовані до маневрових режимів.

У 2014 р. в Україні зберігалася тенденція до зниження фактичних питомих витрат палива, теплоенергії, електроенергії порівняно з показниками попереднього року: палива – на 19% (17,3 млн т умовного палива), теплоенергії – на 20% (12,9 млн Гкал), електроенергії – на 17% (15,3 млн кВт·год).

Підприємства та організації протягом 2014 р. на виробничо-експлуатаційні та комунально-побутові потреби використали 116,5 млн т умовного палива, що на 19% менше, ніж у 2013 р. Основні витрати палива, теплоенергії та електроенергії припадали на промисловість (відповідно 94%, 77%, 79% загального обсягу їхніх витрат), транспорт, складське господарство, поштову та кур'єрську діяльність (відповідно 3%, 4%, 9%), сільське господарство, лісове та рибне господарство (1%, 5%, 3%).

У 2014 р. основними споживачами палива були промислові підприємства таких видів економічної діяльності як постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (50%) та переробна промисловість (41%, у т. ч. металургійне виробництво – 31%), теплоенергії – переробна промисловість (67%, у т. ч. металургійне виробництво – 20%) і виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (12%), електроенергії – переробна промисловість (51%, у т. ч. металургійне виробництво – 27%).

На виробництво продукції, виконання робіт і послуг було використано 74,9 млн т умовного палива, серед якого вугілля кам'яне становило 41%, газ природний скраплений або в газоподібному стані – 31%, кокс і напівкокс із вугілля кам'яного, кокс газовий – 15%. Як сировину було використано 82% газу природного, 10% – коксу та напівкоксу з вугілля кам'яного та 3% – вугілля кам'яного.

Одним із напрямів ефективного використання енергоресурсів є залучення до господарського обігу вторинних горючих і теплових ресурсів. У 2014 р.

порівняно з попереднім роком їх використання зменшилося на 32%. До господарського обігу залучено 6,7 млн т вторинних енергетичних ресурсів у перерахунку на умовне паливо. Серед вторинних енергетичних ресурсів 5,5 млн т умовного палива становили горючі, 7,2 млн Гкал – теплові вторинні ресурси. На підприємствах переробної промисловості утворювалось 99% горючих вторинних енергоресурсів України, з них 74% – на підприємствах металургійного виробництва. Коефіцієнт використання вторинних горючих ресурсів порівняно з 2013 р. зменшився й становив 81% (у 2013 р. – 82,9%).

Для забезпечення стабільної роботи ОЕС України необхідні термінові системні заходи з реструктуризації теплової генерації – виведення з експлуатації старих неефективних блоків, модернізація ТЕС і оснащення їх належними очисними спорудами.

Із огляду на швидкий розвиток відновлюваних джерел енергії та необхідність адаптації електроенергетичної інфраструктури для децентралізованої генерації та максимально ефективного використання енергоресурсів, необхідне створення нових ефективних маневрових потужностей, насамперед газотурбінних ТЕС, ТЕЦ, блок-станцій за найкращими сучасними технологіями.

Найпріоритетнішими мають стати проекти з утилізації супутніх горючих газів у промисловості (металургійній і хімічній), оскільки вони забезпечують можливість зменшити шкідливі викиди та знизити енергомісткість виробництва на підприємствах цих галузей.

2. ТЕНДЕНЦІЇ В ЕНЕРГЕТИЦІ (ЗА ПІДГАЛУЗЯМИ)

Теплова енергетика

Основою теплової енергетики України є 14 великих конденсаційних ТЕС п'яти генеруючих компаній, із них нині в державній власності перебувають лише три ТЕС – Трипільська, Вуглегірська, Зміївська (ПАТ «Центрэнерго»). Компанії «Дніпроенерго», «Східенерго», «Західенерго» входять у вертикально інтегровану групу ДТЕК, а компанія «Донбасенерго» приватизована у вересні 2013 р. компанією «Енергоінвест холдінг». Крім цього, в 2013 р. введений у експлуатацію один із двох енергоблоків нової газотурбінної електростанції ЗАТ «Екоенергія» в Алчевську, що утилізує металургійні супутні гази. Всього на 2013 р. теплові електростанції України мали 101 енергоблок із електричною потужністю від 100 до 800 МВт. Більшість енергоблоків ТЕС спроектовані для спалювання кам'яного вугілля вітчизняного видобутку з підсвічуванням мазутом або природним газом. Частка кам'яного вугілля нині становить 98% паливної бази ТЕС. За офіційними даними Міненерговугілля, балансова встановлена потужність енергоблоків ТЕС – 27,6 ГВт, із них вугільних енергоблоків – 21,8 ГВт, або близько 41% потужностей об'єднаної енергосистеми України. Всі газомазутні енергоблоки сумарною потужністю 5,4 ГВт перебувають в оперативному або довгостроковому резерві з елементами консервації, їх не вводили в експлуатацію протягом 2010–2013 рр. через високі ціни на природний газ.

Максимальний коефіцієнт корисної дії (ККД) теплових енергоблоків України не перевищує 32%, у той час як у Німеччині та інших країнах ЄС цей показник становить 45% при роботі в базовому режимі. За своїми техніко-економічними показниками ТЕС України відстають від рівня, досягнутого ними в 1975–1980 рр. При цьому питомі витрати умовного палива збільшилися з 340–345 г на 1 кВт·год у 1980 р. до 405 г у 2006 році, що зумовлено головним чином фізичним зносом турбін і допоміжного обладнання. Питомі витрати теплоти на турбінах вітчизняних ТЕС є майже в півтора рази вищими, ніж на європейських ТЕС (витрата палива на вугільних ТЕС Європи становить 280–320 г умовного палива на 1 кВт·год).

Підприємства теплової енергетики України мають один із найнижчих рівнів техніко-економічних і екологічних показників у Європі. Основне обладнання на більшості станцій було введено в експлуатацію в 60–70-х рр. ХХ століття, а спроектоване за нормами 1950-х рр. Через значні фізичний і моральний знос основного обладнання більшість енергоблоків ТЕС України не відповідають вимогам ефективного та екологічно безпечного використання паливних ресурсів, надійності та безпеки експлуатації обладнання. Знос основного обладнання ТЕС України істотно перевищує його розрахунковий ресурс, що супроводжується низькою ефективністю та високими питомими викидами забруднюючих речовин. На деяких станціях проектний ресурс обладнання вже вичерпаний і воно

експлуатується понад парковий термін експлуатації та в непередбачених режимах.

Теплова енергетика України потребує істотних перетворень у найближче десятиріччя. Енергетичні підприємства України мають вжити заходи для підвищення якості палива, оновлення генеруючого обладнання та встановлення високоефективного очисного устаткування. За оцінками

НАК «Енергетична компанія України», 30–40% усіх інвестиційних витрат, яких потребує теплова енергетика України, мають бути спрямовані саме на заходи зі зменшення шкідливих викидів. Велику частину встановлених потужностей теплової електроенергетики (понад 40%) слід вивести з експлуатації в найближчі десять років.

Гідроенергетика

Гідроенергетика є найбільш технологічно освоєним способом виробництва електроенергії, який широко використовується в світі, та гарантованим енергоресурсом, який забезпечує найбільш ефективний процес генерації електроенергії при низьких експлуатаційних затратах і тривалих строках експлуатації, відіграє важливу роль в забезпеченні стійкості ОЕС України шляхом маневруванням потужностями для регулювання добових графіків навантаження з покриттям пікової частини й заповненням нічних провалів, а також виконує функцію аварійного резерву потужності.

Гідроенергетика також є комплексною водогосподарською системою, що вирішує завдання водопостачання населення та промисловості, водного транспорту, іригації, рибного господарства, рекреації тощо. Важливою додатковою функцією її є захист населення й господарських об'єктів від повеней, а розвиток і утримання на належному рівні стану гідротехнічних споруд електростанцій сприяє створенню та забезпеченню транспортного сполучення.

Наявна потужність великих ГЕС (Дніпрогес, Дністровська, Кременчуцька, Канівська, Київська, Дніпродзержинська, Каховська) становить близько 9% усіх генеруючих потужностей Об'єднаної енергетичної системи України, однак є потенціал для подальшого зростання до

15–20%. Установлена потужність ГЕС і ГАЕС у ОЕС України в 2013 р. становила близько 5500 МВт, понад 4922 МВт із яких (101 гідроагрегат) належать ПАТ «Укргідроенерго», річне виробництво електроенергії якого перевищує 10 млрд кВт·год.

Гідроенергетика є головним джерелом високомобільного резерву потужностей: ГАЕС можуть використати майже весь акумульований у водосховищах об'єм води для забезпечення пікового навантаження.

Окремим напрямом розвитку гідроенергетики в Україні є розвиток *малої гідроенергетики*. За даними Інституту відновлюваної енергетики Національної академії наук України, гідропотенціал малих річок становить близько 12,5 млрд кВт·год (майже 28% загального гідропотенціалу всіх річок України). Водночас енергетична сфера потребує реалізації комплексу заходів, спрямованих на забезпечення використання новітніх технологій, підвищення безпеки експлуатації, мінімізації можливого негативного впливу на навколишнє середовище при забезпеченні високого рівня ефективності та екологічності виробництва електроенергії.

Перевагами гідроенергетики порівняно з іншими видами енергетики є використання відновлюваного джерела енергії, комплексне використання гідроресурсів, зокрема захист від

повеней, розвиток рибного господарства, рекреації тощо.

Для її подальшого розвитку важливе значення має вдосконалення системи державного управління в оптимізації цінової та тарифної політики з метою підвищення інвестиційної привабливості сфери. Окремим завданням є підвищення корпоративної культури та планування розвитку господарюючих суб'єктів, що в

умовах подальшої лібералізації відносин на ринку електроенергії стає особливо важливим для розв'язання проблем функціонування та розвитку гідроенергетики, реалізації державної політики в цій сфері, формування завдань і пріоритетів розвитку, які мають стати основою державної політики в найближчій перспективі.

Атомна (ядерна) енергетика

Нині в Україні функціонують чотири АЕС: Запорізька, Південноукраїнська, Рівненська та Хмельницька (Чорнобильська АЕС виведена з експлуатації в 2001 р. внаслідок катастрофи, що сталася 26 квітня 1986 р.). Функціонують 15 блоків (станом на 2012 р.).

У 2006–2007 рр. було вироблено 90,27–90,74 млрд кВт·год електроенергії, що становило 46,9–47,4% загального виробництва в Україні.

Експлуатуючою організацією всіх АЕС є ДП НАЕК «Енергоатом». Питання безпеки, пов'язані з використанням ядерної енергії, врегульовані в Законі України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» (1995 р., редакція 2008 р.), іншими нормами ядерного права. Рівень безпеки діючих АЕС України відповідає сучасним принципам безпеки та є порівняним із рівнем для АЕС того ж покоління, які

експлуатуються в країнах ЄС, інших країнах з розвиненою ядерною енергетикою. При цьому потенційна можливість підвищення рівня безпеки вітчизняних АЕС залишається невичерпаною. Передбачений проектами термін експлуатації енергоблоків діючих АЕС був визначений у 70-х роках ХХ століття. Водночас світова практика вказує на можливість їх подальшої безпечної експлуатації. На сьогодні відсутня вичерпна вихідна інформація, необхідна для однозначного прогнозу.

АЕС забезпечують конкурентоспроможну ціну на електроенергію для споживачів і значно впливають на енергетичну безпеку держави. Разом із тим, до основних недоліків ядерної енергетики належать значно вагоміші наслідки потенційно можливих аварій порівняно з іншими типами генерування енергії.

Вугільна промисловість

Вугільна промисловість відіграє ключову роль у стабільному функціонуванні електроенергетики, металургійної промисловості, коксохімії, комунального господарства, а також у забезпеченні енергетичної незалежності країни.

Світові запаси вугілля є найбільшими серед горючих копалин і в перерахунку на горюче паливо становлять 67% їхнього загального

обсягу (на нафту припадає 18%, на природний газ – 15%). В Україні ці показники становлять відповідно 95,4%, 2%, 2,6%.

У галузі сформувалися два сектори: державний, що з часом звужується, та недержавний, що розширюється. Виробничо-економічні показники секторів істотно відрізняються. Станом на 2013 р. у приватному секторі налічувалося 53 шахти (39,3% загальної

кількості), у державному – 82 шахти (60,7%). При цьому в 2013 р. приватний сектор забезпечив 71,4 % загального видобутку вугілля – 60,2 з 84,3 млн т.

До недержавного сектору входять в основному шахти, що належать до вертикально інтегрованих корпорацій (ДПЕК, Метінвест, Донецьксталь). Ці найбільш потужні шахти з кращими природними умовами, завдяки своєчасному та достатньому інвестуванню, відносно високому рівню менеджменту, функціонують загалом рентабельно й характеризуються позитивною динамікою. Водночас, унаслідок профіциту вугільної продукції на внутрішньому ринку, що виник у зв'язку із загальною економічною кризою в 2009 р. і загострився в 2012 – 2013 рр., припинили видобування вугілля 2 шахти в складі корпорацій і 4 самостійні приватні шахти.

Державний сектор галузі, який унаслідок приватизації, передачі в оренду та концесію кращих шахт, неефективного господарювання деградує за всіма показниками: надзвичайно низька продуктивність праці, значна збитковість (виручка від продажу вугільної продукції покривала в 2010 р. 65%, у 2013 р. – лише 36% витрат на виробництво), величезна кредиторська заборгованість (понад 80% річної вартості виробленої продукції).

Прийнятою в 2010 р. Програмою реформ передбачалося здійснити радикальні заходи з метою створення економічно ефективної беззбиткової вугільної галузі. Планувалося жорстка й швидка реструктуризація: державні шахти протягом 2010–2016 рр. мали або приватизувати, або закрити; дотування шахт повинно було різко скорочуватися (в 2014 р. – на 80%) і в 2016 р. припинитись. Відповідно до Програми в 2011–2012 рр. прийняті закони про особливості приватизації, оренди та концесії об'єктів галузі, визначений перелік шахт, що підлягають

роздержавленню зазначеними способами, намічена корпоратизація унітарних державних підприємств, лібералізація вугільного ринку.

Внаслідок того, що більшість державних шахт є малопривабливими об'єктами для потенційних інвесторів, а закриття шахт пов'язане з негативними соціальними наслідками, виконання задекларованих заходів гальмувалося і в 2013 р. практично припинилося, що значною мірою й спричинило кризовий стан державного сектору галузі.

Загалом у 2013 р. у галузі відбулося погіршення динаміки виробництва порівняно з 2012 р. – обсяги виробництва вугілля готового скоротилися на 2,2%, у т. ч. енергетичного вугілля – на 0,7%, коксівного – на 5,3%, що пояснюється зниженням попиту на вугільну продукцію через скорочення обсягів виробництва – у металургійному виробництві на 5,8%, у виробництві електроенергії тепловими електростанціями – на 13,7%.

У структурі енергетичного балансу України вугілля займає близько третини загального обсягу надходжень первинної енергії, посідаючи друге місце після імпортованого природного газу, й становить половину загального обсягу первинних енергоресурсів власного виробництва. Розвиток власної вуглесировинної бази в сфері матеріального виробництва, що забезпечує енергетичну безпеку країни, є предметом підвищеної уваги з боку українського уряду, про що свідчить прийняття досить масштабних програмних документів із розвитку та реформування вітчизняної вугільної промисловості. Проблеми реформування, структурних перетворень, визначення стратегічних напрямів розвитку вугільної промисловості знаходять широке відображення і в працях вітчизняних учених і практиків. Проте як серед науковців, так і серед політиків і управлінців немає єдності в поглядах на

подальшу долю вітчизняної вугільної промисловості, а значна частина намічених урядом заходів із реформування, реструктуризації та розвитку галузі не реалізується через їх недостатню обґрунтованість.

Стратегічним напрямом реформування галузі визнана приватизація підприємств, передача їх в оренду або концесію. Функціонування галузі ускладнено нерівнозначними гірничо-геологічними умовами розробки різних вугільних родовищ, техніко-технологічною відсталістю та занедбаністю більшої частини шахт.

Крім того, низький попит на вітчизняну вугільну продукцію зумовлений недостатньою ефективністю

її використання на внутрішньому ринку: частка електроенергії, виробленої з використанням вугільної продукції, в Україні становить лише 26%, у той час як у Німеччині – 58%, у Китаї – 70%, у Польщі – 90%. Недостатньо поширено запровадження когенерації – комбінованого виробництва електричної та теплової енергії на вугільному паливі з використанням теплових насосів, виробництва з вугілля синтетичного рідкого палива для використання отриманих продуктів у промисловості та житлово-комунальній сфері.

У 2014 р. Верховна Рада України прийняла нові зміни до бюджету, згідно з якими, зокрема, збільшені видатки на підтримання вугільної галузі.

Нафтогазова промисловість

В енергетичному балансі України провідне місце посідає природний газ. Його частка становить 44%, що приблизно вдвічі перевищує середні показники в інших країнах Європи (21%) і загалом у світі (23%). Найбільшим споживачем газу є промисловість і населення – 50,4% та 34,5% відповідно.

У середньому в Україні видобувається близько 21 млрд м³ газу і 2,3 млн т нафти. Функціонують 350 родовищ: нафтових – 78, газових – 89, газоконденсатних – 111, нафтоконденсатних – 59, газонафтових і нафтогазових – 13. За величиною запасів: великих – 5, середніх – 26, дрібних – 319. Незважаючи на велику кількість родовищ, більшість із них є невеликими, їхня частка в загальному обсязі

видобутку вуглеводнів є незначною. Більшість родовищ знаходяться на завершальній стадії розробки: видобуто 85% розвіданих запасів нафти й 77% газу. Практично весь видобуток нафти та газу контролюється державною вертикально інтегрованою компанією НАК «Нафтогаз України», що здійснює повний цикл операцій із розвідки та розробки родовищ, експлуатаційного та розвідувального буріння, транспортування та зберігання газу, постачання природного й скрапленого газу споживачам. Обсяги виробництва нафти та газу в Україні, зокрема НАК «Нафтогаз України», у 2009–2013 рр. наведені на рисунках 1 та 2.

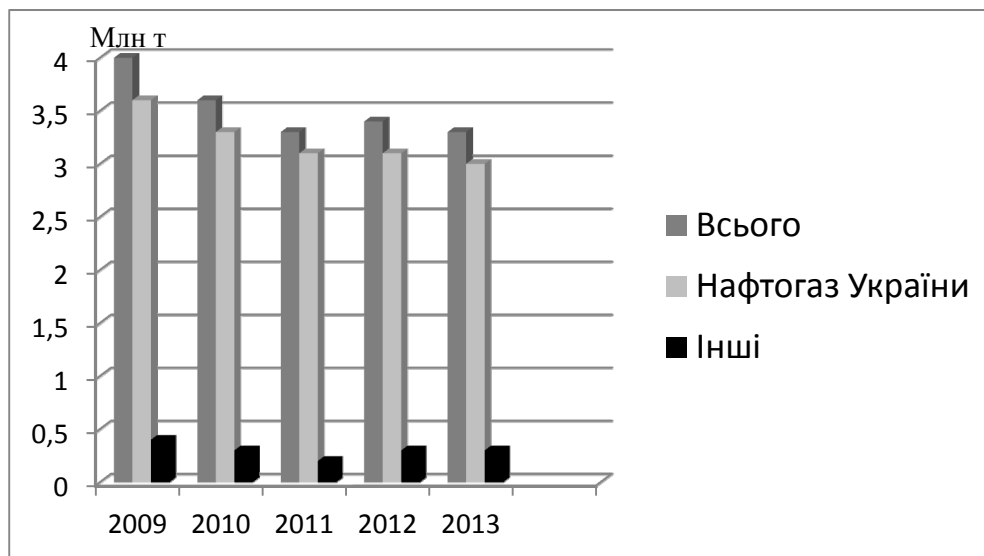

Рис. 1. Обсяги видобутку нафти та конденсату в Україні в 2009-2013 рр.

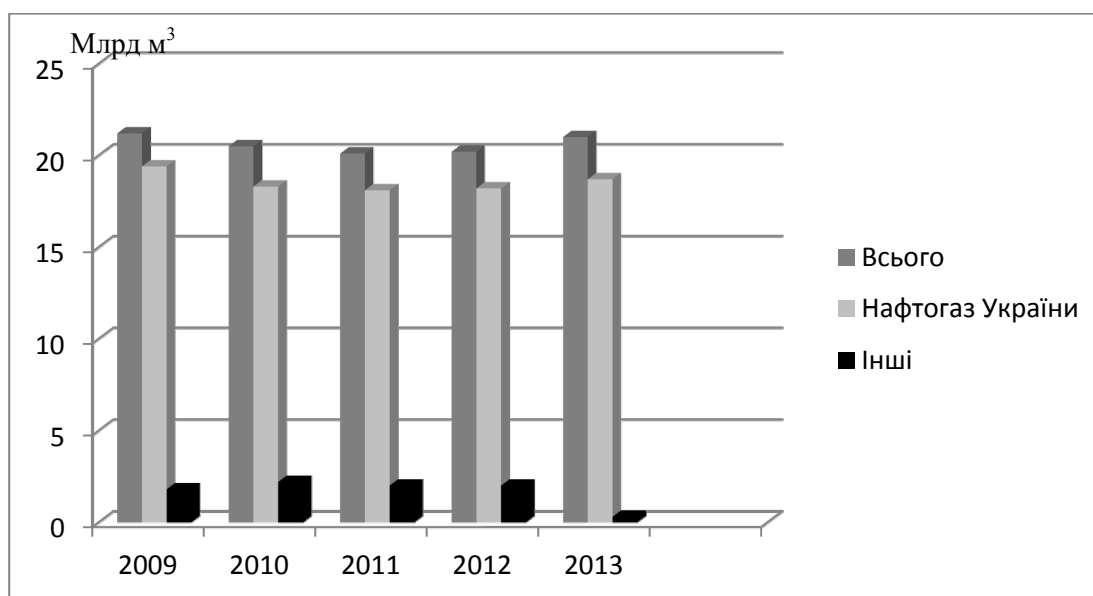

Рис. 2. Обсяги видобутку газу в Україні в 2009-2013 рр.

Відновлювані джерела енергії

У зв'язку з вичерпанням традиційних джерел енергії, негативними екологічними наслідками їх добування та використання дедалі актуальнішим стає питання використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ).

Сьогодні частка використання ВДЕ (включаючи гідроенергію) в світі

становить майже 13% і має позитивний тренд подальшого розвитку.

Енергоефективність і використання відновлюваних джерел енергії сприяє розв'язанню не тільки проблеми енергопостачання, а й багатьох екологічних, економічних і соціальних проблем. Із різних видів ВДЕ найпоширенішими та доступними для

України є вітрова та сонячна енергетика, енергія біомаси та енергія малих річок, геотермальна та енергія доквілля. За даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності),

загальний річний технічно досяжний енергетичний потенціал ВДЕ України в перерахунку на умовне паливо становить приблизно 98 млн т у. п. (табл. 1), що становить майже 50% загального енергоспоживання в Україні.

Таблиця 1

Технічно досяжний енергетичний потенціал відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива

Напрями освоєння відновлюваних джерел енергії	Річний технічно досяжний енергетичний потенціал, млн т у. п.
Вітроенергетика	28,0
Сонячна енергетика, в т. ч.:	6,0
електрична	2,0
теплова	4,0
Мала гідроенергетика	3,0
Біоенергетика, в т. ч.	31,0
електрична	10,3
теплова	20,7
Геотермальна теплова енергетика	12,0
Енергія доквілля (теплові насоси)	18,0
Загальний обсяг заміщення традиційних природних енергетичних ресурсів	98,0

Проектом оновленої Енергетичної стратегії на період до 2030 р., оприлюдненої Кабінетом Міністрів України в червні 2012 р., планувалося довести (за базовим сценарієм розвитку) частку відновлюваної енергетики до 10% установленної потужності в 2030 р. і до 5% у 2020 р. (при 20% обсягу споживання за рахунок відновлюваної електроенергії, запланованому ЄС).

Приєднавшись до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, Україна взяла на себе зобов'язання з імплементації досягнень у енергетиці, охороні довкілля та розвитку відновлюваних джерел енергії в законодавче поле України. Відповідно виникає потреба детального аналізу та уточнення як цільових показників ВДЕ у

документах стратегічного рівня, так і діючого законодавства.

Економічні механізми стимулювання виробництва технологій генерування енергії з ВДЕ, впровадження енергозберігаючих матеріалів і техніки, які були передбачені Податковим Кодексом України, та запровадження стимулюючих «зелених» тарифів дали позитивні результати.

За даними Держенергоефективності, наявна потужність об'єктів відновлюваної енергетики, які виробляють електроенергію з ВДЕ (сонячні електростанції – СЕС, вітроелектростанції – ВЕС, малі гідроелектростанції – малі ГЕС), досягає понад 650 МВт. За 2012 р. вони виробили 780,7 млн кВт·год електроенергії (табл. 2).

Таблиця 2

**Виробництво електроенергії об'єктами відновлюваної енергетики
за «зеленим» тарифом у 2010–2012 рр.**

Напрямок відновлюваної енергетики	Кількість об'єктів відновлюваної енергетики			Наявна потужність, МВт, у т.ч.:			Вироблено електроенергії, млн кВт•год		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Вітроенергетика	8	11	14	76,6	146,4	193,8	49,2	89,0	257,5
Сонячна енергетика	2	18	41	2,5	188,2	371,6	0,5	30,1	333,6
Мала гідроенергетика	57	73	80	63,2	70,8	73,5	192,5	203,4	171,9
Біоенергетика	2	2	3	4,2	4,2	6,2	0,0	9,6	17,1
Усього	69	104	138	146,5	409,7	645,1	242,2	332,1	780,7

Перспективи використання відновлюваної енергетики щодо залучення в неї інвестицій визначаються проектом оновленої редакції Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. і враховують практичні дії та бачення перспектив розвитку галузі найактивніших сьогодні суб'єктів, виділяють як пріоритетні напрями розвитку вітрової та сонячної енергетики. Держенергоефективності виступає також за посилення уваги до розвитку ВДЕ в майбутній Енергетичній стратегії України, орієнтуючись при цьому на збільшення частки СЕС, ВЕС і малих ГЕС. Інститут відновлюваної енергетики НАН України закликає обґрунтованіше підійти до визначення пріоритетів розвитку ВДЕ та пропонує своє бачення збалансованої структури різних типів ВДЕ.

Розвиток відновлюваних джерел енергії є важливим чинником підвищення рівня енергетичної безпеки, зменшення використання викопних паливних ресурсів (у т. ч. імпортованих), розвитку промисловості та сільського господарства, збільшення зайнятості населення в секторах економіки, а також зниження негативного впливу енергетики на навколишнє середовище та підвищення якості життя громадян.

Сьогодні ВДЕ є економічно витратнішими, ніж традиційні джерела енергії та види палива, тому потребують додаткових інструментів для їх ширшого використання. В Україні таким інструментом є державна підтримка. Очікується, що разом із майбутнім розвитком технологій собівартість енергії на базі ВДЕ знижуватиметься, а їхнє виробництво ставатиме дедалі рентабельнішим.

Запровадивши стимулювання розвитку відновлюваної енергетики, держава значною мірою стимулювала інтерес бізнесу до реалізації проектів ВДЕ, передусім із розвитку вітрової та сонячної енергетики. Поточна схема «зелених» тарифів може забезпечити зростання встановленої потужності ВДЕ на рівні, що повністю реалізує будь-які цілі та міжнародні зобов'язання України (7–12 тис. МВт).

Комплексні заходи зі стимулювання розвитку ВДЕ та суміжних галузей (сфер діяльності) найефективніше можуть бути реалізовані шляхом прийняття довгострокової Національної стратегії з розвитку відновлюваної енергетики, яка б охоплювала правові, економічні, наукові, управлінські та інші аспекти забезпечення зростання частки ВДЕ в енергетичному балансі України.

3. ВПЛИВ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ НА ДОВКІЛЛЯ

Підприємства енергетичного сектору відносять до об'єктів, які завдають великої шкоди навколишньому середовищу.

Значним забруднювачем довкілля є теплова енергетика. Рівень шкідливих викидів на підприємствах теплової енергетики України значно перевищує стандарти ЄС і показники, безпечні для здоров'я людини.

Зменшення викидів забруднюючих речовин об'єктами теплової електроенергетики України є одним із міжнародних зобов'язань України в рамках договору про приєднання до Енергетичного Співтовариства.

Україна як член Енергетичного Співтовариства повинна розробити відповідні програми послідовного зниження сукупного річного обсягу викидів із великих установок для спалювання палива та дотримуватися граничних значень викидів, установлених згідно з Директивою 2001/80/ЕС.

Дія Директиви 2001/80/ЕС поширюється на великі установки спалювання, сумарна потужність яких перевищує 50 МВт у тепловому еквіваленті, зокрема на теплові електростанції, теплові електроцентралі та котельні. Саме ці підприємства є найбільшими забруднювачами атмосферного повітря в Україні. Згідно з умовами договору про Енергетичне Співтовариство мають відповідати нормативам Директиви 2001/80/ЕС із першого січня 2018 року. Зменшення викидів із цих підприємств є нагальною і досить складною проблемою, оскільки ефективність більшості пилоочисних установок на ТЕС недостатня для дотримання вимог Директиви 2001/80/ЕС, а установки для очищення

димових газів від оксидів сірки та азоту відсутні на переважній більшості українських ТЕС.

Отже, продовження виробництва електроенергії ТЕС завдає значної шкоди довкіллю й значно ускладнює інтеграцію вітчизняної енергетики до єдиного ринку ЄС. Більшість енергоблоків українських теплоелектростанцій розраховані на використання вугільного палива. Однією з причин надзвичайно високих викидів оксидів сірки та пилу під час роботи ТЕС є використання вугілля низької якості.

У 2011 р. на теплових електростанціях енергогенеруючих компаній було використано 35 млн т вугілля (97,7%), 491 млн м³ природного газу (2,1%), 39 тис. т мазуту (0,2%). Рівень шкідливих викидів на ТЕС України в цілому перевищує нормативи ЄС у 5–30 разів, а досить часто – і діючі національні нормативи. ТЕС і ТЕЦ відповідальні за 80% загального обсягу викидів двоокису сірки в Україні та 25% оксидів азоту. На багатьох ТЕС України викиди твердих часток золи, що утворюються при спалюванні вугілля, є вищими за нормативи ЄС у 20–34 рази. За обсягами викидів забруднюючих речовин теплова електроенергетика перевершує будь-яку іншу галузь промисловості. ТЕС є безперервно діючими джерелами викидів у атмосферу продуктів згоряння палива та скидів стічних вод, які є причиною хімічного та термічного забруднення водойм. При роботі вітчизняних ТЕС у повітря потрапляє значна кількість твердих часток, що містять недопалений вуглець і оксиди важких металів, чадний газ (СО) і токсичні органічні сполуки й діоксини, що мають канцерогенну дію.

Газоочисне устаткування на ТЕС України представлено лише

пиловловлюючими пристроями, введеними в експлуатацію 25–50 років тому з проектною ефективністю, що не відповідає сучасним екологічним вимогам, а установки для очищення димових газів від оксидів сірки та азоту на ТЕС України практично відсутні. Більше того, через знос установленого очисного обладнання його ефективність часто є нижче проектної. Проблема також ускладнюється низькою якістю енергетичного вугілля. ТЕС України споживають понад 35 млн т вугілля з зольністю 23–25% і вмістом сірки більше ніж 2%. Спалювання таких кількостей низькоякісного вугілля призводить до значних викидів забруднюючих речовин у атмосферу та утворення великої кількості твердих відходів (золи та шлаку). Через це теплові електростанції України не відповідають нормам екологічної безпеки та вимогам міжнародних зобов'язань України в рамках договору про приєднання до Енергетичного Співтовариства.

Будівництво та експлуатація об'єктів гідроенергетики, крім переваг, мають і проблеми екологічного характеру. При створенні водосховищ ГЕС порушується динамічна рівновага та відбувається переформування берегів. Протяжність берегової лінії Дніпровських водосховищ становить 3079 км, із них 1110,9 км – це абразійно-ерозійні береги, що потребують укріплення. В зонах водосховищ розвиваються процеси підтоплення й затоплення земель. Зокрема на незахищених масивах у зонах впливу водосховищ р. Дніпро площі підтоплених земель становлять 90 тис. га, а на незахищеному мілководді – близько 133 тис. га. Це спричиняє трансформацію земель, деградацію рослинного й тваринного світу, замулювання та заболочення водойм. Максимальна ширина зони впливу водосховищ становить від 1,3 до 25 км. Загальна довжина захисних дамб на Дніпровських водосховищах становить

3,5 тис. км, створено 1,2 тис. км берегоукріплення, які захищають територію площею 198 тис. га.

Комплекс захисних гідротехнічних споруд, насосних і компресорних станцій на Дніпровських водосховищах експлуатується в середньому понад 50 років у складних гідрологічних умовах із великими навантаженнями та потребує значних зусиль і коштів для підтримання його в належному технічному стані.

У розвитку малої гідроенергетики існують не менш складні екологічні проблеми. Загроза полягає в пропуску всієї води малих річок через технологічне обладнання, що зумовлює ризик для життя риби в гірських річках, а також ризик заболочення місцевості на рівнинних річках.

Вплив атомної (ядерної) енергетики на навколишнє середовище визначається як радіоактивними (викиди в атмосферу та скиди у водні об'єкти радіоактивних речовин), так і нерадіоактивними (газові викиди забруднюючих речовин, неочищені скиди у водні об'єкти, забруднення прилеглих територій токсичними речовинами) чинниками. Основоположним нормативно-правовим актом ядерного законодавства є Закон України «Про використання ядерної енергії та ядерну безпеку» (від 8 лютого 1995 р. № 39/95-ВР, поточна редакція – 26.10.2014 р.)

Особлива увага приділена радіоактивним відходам. Розроблена Програма поводження з ними, прийнятий Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» (від 30 червня 1995 р. № 255/95-ВР, поточна редакція – 2 березня 2014 р.).

Внаслідок ведення гірничодобувних робіт на підприємствах вугільної промисловості порушується стійкість гірських порід, відбуваються їх зрушення та обвали, над шахтними полями – просідання, значних змін зазнає режим підземних вод, мають місце викиди різних газів, у т. ч. метану. З відвальних

порід утворюються значні за об'ємом терикони, внаслідок самозаймання яких виділяються токсичні речовини. У районах розвитку вугільної промисловості формується гірничо-промисловий ландшафт, який потребує рекультивації.

Суспільні відносини в сфері охорони та раціонального використання надр регулюються Кодексом України про надра (від 27 липня 1994 р., поточна редакція – 12 липня 2014 р.), Гірничим законом України (від 6 жовтня 1999 р., № 1124-XIV, поточна редакція – 5 квітня 2015 р.) та іншими нормативними актами гірничого права.

Використання відновлюваних
джерел енергії, порівняно з

традиційними, має великі екологічні переваги. Разом із тим, для забезпечення функціонування кожної з галузей відновлюваної енергетики без завдання шкоди довкіллю слід впроваджувати запобіжні заходи, наприклад, проти шумового забруднення та загибелі птахів від ударів лопатей вітрових установок – у вітроенергетиці, зміни річкових екосистем і загибелі риби – в гідроенергетиці, дотримання технології роботи генеруючих установок – у біоенергетиці та ін.

Прийнятий Закон України «Про альтернативні джерела енергії» (від 20 лютого 2003 р. № 555-IV, поточна редакція – 16 липня 2015 р.).

МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ГАЛУЗЕВОГО АНАЛІЗУ

1. Для проведення детального галузевого аналізу в кожній галузі виділяються підгалузі.

2. Для кожної підгалузі проводяться SWOT-аналіз і аналіз прогалин галузевої політики, законодавчих актів, програм і планів відповідного міністерства з метою підготовки рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенції Ріо.

Положення Конвенцій Ріо відображені як у текстах самих конвенцій, так і в протоколах, стратегіях і планах конвенцій, у рішеннях конференцій сторін і рекомендаціях міжнародних організацій щодо певних аспектів діяльності в рамках конвенцій. Зокрема:

1) Конвенція про охорону біологічного різноманіття. У 2010 р. на 10-й Конференції сторін був затверджений *Стратегічний план щодо біорізноманіття (2011 – 2020)*, який містить цілі Аіті щодо біорізноманіття.

2) Рамкова конвенція ООН про зміну клімату. Розроблені рекомендації ПРООН щодо зменшення викидів у

довкілля та розроблення стратегій розвитку, які не мають наслідків для клімату. Розроблені рекомендації ОЕСР щодо застосування CEO. 11 грудня 1997 р. у м. Кіото на 1-й Конференції сторін щодо зміни клімату для досягнення кінцевої мети Конвенції був прийнятий Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату.

3) Конвенція про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання. Втілення положень конвенції переважно спирається на *10-річну стратегію (2008–2018)*.

3. SWOT-аналіз

SWOT-аналіз полягає у розділенні чинників галузевої політики на чотири категорії: сильні (Strengths) і слабкі сторони (Weaknesses) галузевої політики; можливості (Opportunities), які відкриваються внаслідок реалізації галузевої політики; загрози (Threats), які заважають реалізації галузевої політики. Результати аналізу представляють у вигляді таблиці:

	Позитивний вплив	Негативний вплив
Внутрішнє середовище	Strengths (сильні сторони)	Weaknesses (слабкі сторони)
Зовнішнє середовище	Opportunities (можливості)	Threats (загрози)

У контексті інтеграції положень Конвенцій Ріо в національну політику України:

сильні сторони – це узагальнений опис тих положень Конвенцій Ріо, які вже інтегровані в політику, програми та плани відповідного галузевого міністерства, в законодавчі акти, за

розроблення яких відповідає це міністерство;

слабкі сторони – це узагальнений опис положень Конвенцій Ріо, які ще не інтегровані в політику, програми й плани відповідного галузевого міністерства, у законодавчі акти, за розроблення яких відповідає це міністерство;

можливості – це зовнішні аспекти, які можна було б використати для інтеграції положень Конвенцій Ріо в національну політику України;

загрози – це будь-які процеси або явища, зовнішні обмеження, які перешкоджають руху в напрямі інтеграції положень Конвенцій Ріо в національну політику України.

4. Аналіз прогалин

Аналіз прогалин (gap-аналіз) – метод аналізу первинної інформації, що вивчає стратегічне розходження між реальним і бажаним результатом. Аналіз прогалин галузевої політики – це порівняння фактичної реалізації галузевої політики, програм, планів, законодавства з положеннями та/або стратегічними цілями Конвенцій Ріо.

Результати аналізу прогалин відповідної галузевої політики теж представляють у вигляді таблиці, в якій:

положення та/або стратегічні цілі конвенції – це основні конкретні вимоги Конвенції Ріо, які необхідно інтегрувати в національну політику. Експерт на основі свого досвіду обирає основні положення Конвенцій Ріо, інтеграція яких є найбільш актуальною, доцільною та можливою, саме для цих вимог визначає прогалини;

нормативно-правові акти, галузеві плани та програми – це аналіз того, наскільки відповідне положення Конвенції Ріо інтегроване в національну політику України (*аналіз того, що зроблено*). У цьому стовпчику експерт указує, як відповідне положення відповідної Конвенції Ріо відображене в політиці, програмах і планах відповідного галузевого міністерства, в законодавчих актах, за розроблення яких відповідає це міністерство;

прогалина – це аналіз того, наскільки ситуація у відповідній галузевій політиці (планах, програмах, законодавстві) України відрізняється від конкретної вимоги Конвенції Ріо (*аналіз того, що необхідно зробити*);

рекомендація – це пропозиція експерта щодо внесення змін у конкретну стратегію галузевої політики, план, програму або законодавчий акт щодо врахування відповідного положення Конвенції Ріо (*пропозиція, що саме необхідно зробити*).

5. Загальні висновки та рекомендації

Результати SWOT-аналізу та аналізу прогалин узагальнюються. На їх основі експерт робить висновки щодо інтеграції положень Конвенцій Ріо в галузеву політику.

Експерт також надає **загальні рекомендації** щодо інтеграції Конвенцій Ріо в галузеву політику на основі узагальнення рекомендацій, представлених в аналізі прогалин.

6. Проведення експертного огляду галузевих аналізів.

Експертна оцінка галузевих аналізів має ґрунтуватися, в першу чергу, на оцінці виконання технічного завдання, яке використовувалося для проведення галузевих аналізів. Технічне завдання, зокрема, містить наступні пункти:

- Підготовка переліку аспектів галузевої політики, законодавства, програм і пов'язаних із ними планів дій для відповідного міністерства та відповідних державних органів, підпорядкованих цьому міністерству.

- Визначення групи національних експертів (принаймні 5) для експертної оцінки галузевого аналізу та пов'язаних із ним рекомендацій.

- Проведення SWOT-аналізу сильних і слабких сторін і Gap-аналізу (аналізу прогалин) відповідних галузевих політик, програм, планів і/або законодавчих актів із метою підготовки рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенцій Ріо.

- Забезпечення високої оцінки якості аналізів SWOT і Gap, за шкалою від 1 до 9, щонайменше 10-ма рецензентами.

Процес експертної оцінки полягає у вивченні проектів звітів щодо якості, з наданням коментарів, які стосуються виключно змістовної частини, а не стилю або граматики.

Рецензент має:

- Ознайомитися з галузевим аналізом.

- Надати конкретні зауваження та коментарі до галузевого аналізу.

- Узагальнити свої зауваження щодо галузевого аналізу у висновках (не більше 1 стор.).

- Оцінити якість галузевого аналізу відповідно до переліку критеріїв оцінки.

1) Чи всі основні напрями діяльності відповідного галузевого міністерства та підпорядкованих йому державних органів представлені в звіті?

2) Чи проаналізовані основні галузеві законодавчі акти, програми й плани дій відповідного міністерства?

3) Чи використані коректні дані та інформація?

4) Наскільки ретельно проведений SWOT-аналіз у галузі в контексті Конвенцій Ріо?

5) Наскільки ретельно й ґрунтовно проведений Гар-аналіз (аналіз прогалин) відповідної галузевої політики та законодавчих актів за кожною Конвенцією Ріо?

6) Наскільки ретельно та ґрунтовно проведений аналіз прогалин галузевих

програм і планів за кожною Конвенцією Ріо?

7) Чи охоплюють SWOT-аналіз і аналіз прогалин усі пріоритети галузевої політики, особливо щодо зміцнення системи державного управління?

8) Наскільки вагомими та реалістичними є надані рекомендації щодо інтеграції Конвенцій Ріо в галузеву політику?

9) Наскільки надані в звіті рекомендації враховують вимоги Конвенцій Ріо?

- Для оцінки аналізів галузевої політики запропоновано застосувати 9-бальну систему (1 – надзвичайно якісно, 2 – дуже якісно, 3 – відмінно, 4 – дуже добре, 5 – добре, 6 – відносно добре, 7 – задовільно, 8 – низька якість, 9 – дуже низька якість). У разі наявності балів оцінки 6, 7, 8 і 9 необхідно дати стисле пояснення, чим обумовлена така оцінка.

- Надати свої рекомендації та пропозиції щодо внесення змін у відповідну галузеву політику, якщо такі рекомендації та пропозиції з'являться в рецензента в процесі оцінювання.

7. Експерт зобов'язаний врахувати зауваження, рекомендації та пропозиції кожного рецензента. Якщо експерт не погоджується з зауваженнями, рекомендаціями та пропозиціями рецензента, він має обґрунтувати свою незгоду.

**SWOT-АНАЛІЗ І GAP-АНАЛІЗ ПОЛІТИК,
ПРОГРАМ, ПЛАНІВ І ЗАКОНОДАВЧИХ
АКТІВ У ГАЛУЗІ ЕНЕРГЕТИКИ
Й ПІДГОТОВКА РЕКОМЕНДАЦІЙ
ЩОДО ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ
ВІДПОВІДНО ДО ПОЛОЖЕНЬ
КОНВЕНЦІЙ РІО**

Таблиця 1. SWOT-аналіз. Енергетична політика в сфері стратегічного планування, формування та її реалізації

1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Збереження біорізноманітття є пріоритетом і цілло державної екологічної політики.</p> <p>2. Наявність законодавчо затверджених «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та «Національного плану дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» в плані дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки», які встановлюють екологічні пріоритети розвитку енергетичної сфери.</p>	<p>1. Відсутність законодавчо встановленого обов'язкового врахування засад екологічної політики в проектах державних, секторальних (галузевих), регіональних стратегій і програм.</p> <p>2. Значний розрив галузевого розвитку енергетики з державними екологічними пріоритетами, неврахування положень, цілей і завдань «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та «Національного плану дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» в стратегічних документах енергетичної галузі, зокрема щодо показників зменшення викидів загальнопоширених забруднюючих речовин у атмосферне повітря; зменшення забруднення поверхневих водойм, у тому числі, високо мінералізованими шахтними водами; рекультивації земель і реабілітації природних ландшафтів, порушених унаслідок діяльності паливно-видобувних підприємств.</p> <p>3. Відсутність розробленої та затвердженої на державному рівні Стратегії та Національного плану дій із збереження біорізноманіття, в тому числі, зі встановленням цілей і завдань у енергетичній сфері.</p> <p>4. Відсутність належної уваги до питань біорізноманіття в документах зі стратегічного планування та реалізації інвестиційних проектів на всіх етапах в енергетичному секторі, внаслідок:</p> <ul style="list-style-type: none"> - спрямованості існуючої законодавчої та нормативно-правової бази та державної політики на швидку й максимальну віддачу від вкладень у енергетичний сектор і недооцінки ризиків для біорізноманіття; - низької пріоритетності цих питань у порівнянні з проблемою «традиційного забруднення», що пов'язано з недостатньою методологічною основою повного виявлення негативного впливу енергетичного сектора на біорізноманіття; - відсутності достатніх відомостей про екосистеми й біорізноманіття. <p>5. Відсутність необхідної екологічної складової, в тому числі, зі включенням питань збереження біорізноманіття, в галузевих програмах розвитку енергетичної сфери та галузевих цільових екологічних програмах.</p>
2. КОНВЕНЦІЯ ПРО БОРЬБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Установлення основних завдань боротьби з опустелюванням і деградацією земель, у стратегічних документах із екологічної політики країни, зокрема:</p> <p>- 3У «Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року» передбачене забезпечення повного</p>	<p>1. Відсутність сформованої державної політики та довгострокової стратегії боротьби з опустелюванням на державному та регіональному рівнях, зокрема, відсутність Національного плану дій боротьби з опустелюванням і деградацією земель.</p> <p>2. Відсутність затвердженої на законодавчому рівні загальної стратегії</p>

<p>врахування природоохоронних вимог у процесі відведення земель для розміщення об'єктів господарювання, в тому числі енергетики, та впровадження обов'язкової рекультивациі та екологічної реабілітації територій, порушених унаслідок провадження виробничої діяльності підприємствами паливно-енергетичного комплексу;</p> <p>- Національним планом дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки передбачене розроблення Концепції та Державної цільової програми боротьби з опустелюванням і деградацією земель, спрямованої на виконання положень КБО.</p> <p>2. Розроблений проект Концепції Загальнодержавної програми використання та охорони земель до 2022 року, яким передбачається, в тому числі, обмеження вилучення (викупу) особливо цінних земель для несільськогосподарських потреб та істотне зниження рівня земельності промислового та інших видів виробництва з урахуванням рівня, досягнутого в розвинутих державах.</p>	<p>використання та охорони земель і Загальнодержавної програми використання та охорони земель, розроблення якої передбачалось ЗУ «Про охорону земель».</p> <p>3. Невраховування положень і завдань «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та «Національного плану дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» з питань запровадження обов'язкової рекультивациі та екологічної реабілітації територій, порушених внаслідок провадження виробничої діяльності підприємствами паливно-енергетичного комплексу, в Енергетичній стратегії України, відсутність кількісно визначених цільових показників щодо забезпечення рекультивациі та відновлення земель і встановлення в якості стратегічної цілі зведення до нуля показників деградації земель під впливом діяльності енергетичних підприємств.</p> <p>4. Відсутність питань опустелювання та деградації земель у документах зі стратегічного планування та реалізації інвестиційних проектів на всіх етапах у енергетичному секторі.</p>
<h3>3. РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ</h3>	
<p>Сильні сторони</p> <p>1. Затвердження Національного плану заходів із реалізації положень Кіотського протоколу.</p>	<p>Слабкі сторони</p> <p>1. Невраховування положень, цілей і завдань «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та завдань «Національного плану дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» в стратегічних документах енергетичної галузі за показниками зменшення обсягу викидів загальнопоширених забруднюючих речовин стаціонарними джерелами, оптимізації структури енергетичного сектору національної економіки шляхом збільшення обсягу використання енергетичних джерел із низьким рівнем викидів двоокису вуглецю, збільшення обсягу використання парникових газів відповідно до задекларованих Україною міжнародних зобов'язань у скорочення обсягу викидів парникових газів відповідно до задекларованих Україною міжнародних зобов'язань у рамках Кіотського протоколу, підвищення енергоефективності виробництва.</p> <p>2. Відсутність розробленого та затвердженого на державному рівні Національного плану заходів із реалізації положень Рамкової конвенції, Стратегії та Національного плану дій щодо адаптації до зміни клімату.</p> <p>3. Незадовільне виконання Національного плану заходів із реалізації положень Кіотського протоколу.</p> <p>4. Відсутність належної уваги питанням зміни клімату в документах зі стратегічного планування та реалізації інвестиційних проектів на всіх етапах у енергетичному секторі, внаслідок недооцінки ризиків для зміни клімату та недостатньою методологічною основою для повного виявлення негативного впливу енергетичного сектора на зміну клімату.</p>

Таблиця 2. GAP-аналіз.

Законодавча та нормативно-правова база	Прогалини	Рекомендації
<p>■ Про засади внутрішньої та зовнішньої політики – Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI</p> <p>■ Стратегія національної безпеки України «Україна в світі, що змінюється» (затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105, в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012)</p> <p>■ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року – Закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI</p> <p>■ Договір про заснування Енергетичного Співтовариства</p> <p>■ Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, ратифіковане Законом України від 15 грудня 2010 року № 787-VI</p> <p>■ Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом і державами-членами, з іншого боку (проект від 30 серпня 2013 року)</p> <p>■ Розділ V Економічне та галузеве співробітництво; Глава I Галузеве співробітництво в сфері енергетики, включаючи ядерну енергетику; Глава 6 Навколишнє природне середовище; Додаток XXIX і Додаток XXX Глави 6</p>	<p>■ неврахування положень, цілей і завдань «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та завдань «Національного плану дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» в стратегічних документах енергетичної галузі;</p> <p>- в оновленій Енергетичній стратегії екологічні аспекти прописані в загальному плані без необхідної конкретики;</p> <p>відсутні аналіз і комплексна оцінка впливу ПЕК на довкілля;</p> <p>стратегією поставлені цілі зниження негативного впливу ПЕК на довкілля, однак не встановлені: терміни реалізації завдань, їх пріоритетність і етапність реалізації, що може призвести до зволікання з виконанням стратегії та недосягнення поставлених цілей;</p> <p>відсутні чіткі індикатори цілей екологічної складової, за якими можна відстежувати стан процесу успішності екологізації розвитку галузі;</p> <p>відсутні завдання та заходи зі зменшення техногенного забруднення довкілля;</p> <p>відсутні завдання та заходи з екологізації галузей енергетики шляхом технічного переоснащення, впровадження енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій, маловідходних, безвідходних і екологічно безпечних технологічних процесів;</p>	<p>■ здійснити розроблення Стратегії і Національних планів дій зі збереження й сталого використання біологічного різноманіття, щодо адаптації до зміни клімату та боротьби з опустелюванням і деградацією земель із включенням відповідних заходів у сфери економіки, в тому числі енергетики;</p> <p>■ здійснити доопрацювання та внесення змін до діючої Енергетичної стратегії та розроблення програм розвитку галузей енергетики з урахуванням положень «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зменшення обсягу викидів загальнопоширених забруднюючих речовин стаціонарними джерелами до 2015 року на 10 відсотків і до 2020 року на 25 відсотків базового рівня; - оптимізації структури енергетичного сектора національної економіки шляхом збільшення обсягу використання енергетичних джерел із низьким рівнем викидів двоокису вуглецю до 2015 року на 10 відсотків і до 2020 року на 20 відсотків, а також забезпечення скорочення обсягу викидів парникових газів відповідно до задекларованих Україною міжнародних зобов'язань у рамках Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату; - підвищення енергоефективності виробництва на 25 відсотків до 2015 року та до 50 відсотків до 2020 року порівняно з базовим роком шляхом упровадження ресурсозбереження в енергетиці та галузях, що споживають енергію та енергоносії;

<p>Законодавча та нормативно-правова база</p>	<p>Прогалини</p>	<p>Рекомендації</p>
<p>Наволишнє природне середовище; ■ Національний план дій із охорони навколишнього природного середовища України на 2011-2015 роки (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 року № 577-р) ■ Енергетична стратегія України на період до 2030 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 1071) ■ План заходів щодо виконання зобов'язань у рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2011 р. № 733-р)</p>	<p>- не посилюються вимоги до екологічної безпеки енергетичних об'єктів; ■ Відсутні розроблені та затвержені на державному рівні Стратегії та Національні плани дій із збереження біологічного різноманіття, щодо адаптації до зміни клімату та боротьби з опустелюванням і деградацією земель; ■ Документи зі стратегічного планування та реалізації інвестиційних проектів на всіх етапах в енергетичному секторі не приділяють належну увагу питанням біорізноманіття, зміни клімату та опустелювання внаслідок: - спрямованості існуючої законодавчої та нормативно-правової бази та державної політики на швидку й максимальну віддачу від вкладання в енергетичний сектор і недооцінювання ризиків для біорізноманіття, зміни клімату та опустелювання; - низької пріоритетності цих питань у порівнянні з проблемою «традиційного забруднення», що пов'язано з недостатньою методологічною основою повного виявлення негативного впливу енергетичного сектора на біорізноманіття, зміни клімату та опустелювання; - відсутності достатніх відомостей про екосистеми й біорізноманіття</p>	<p>■ провести стратегічну екологічну оцінку доопрацьованої Енергетичної стратегії та здійснити її подання до Верховної Ради як проекту Закону України «Про основні засади (стратегію) державної енергетичної політики України на період до 2030 року»; ■ здійснити розроблення Національного плану дій з реалізації державної енергетичної політики України на період 2015-2020 років; ■ здійснити розроблення галузевих програм із питань охорони навколишнього природного середовища (в частині зменшення обсягу викидів і скидів забруднюючих речовин, утворення відходів тощо); ■ здійснити підготовку та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту з внесення змін до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» стосовно обов'язкового врахування засад екологічної політики в проектах державних, секторальних (галузевих), регіональних стратегій і програм під час проведення стратегічної екологічної оцінки; ■ здійснити розроблення методичних рекомендацій з підготовки секторальних екологічних програм і включення положень Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та Національного плану дій до програм економічного розвитку галузі, сектору виробництва, окремого підприємства та програм соціально-економічного розвитку регіонів</p>

Таблиця 3. SWOT-аналіз. Енергетична політика в сфері законодавства

1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Збереження біорізноманіття є одним із основних принципів екологічного законодавства.</p> <p>2. Питання збереження біорізноманіття є обов'язковим змістовним елементом ОВНС.</p> <p>3. Міжнародні зобов'язання України, прийняті в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами, в тому числі, щодо адаптації енергетичного та екологічного законодавства, зокрема вимог і положень:</p> <p>- Директиви 85/337/ЄЕС (2011/92/ЄС) про оцінку впливу окремих державних і приватних проєктів на навколишнє середовище, в тому числі зі змінами від 15 травня 2014 року щодо забезпечення включення до предметних питань оцінки впливу на довкілля біорізноманіття та зміни клімату, а також кумулятивних впливів, зокрема видобутку сланцевого газу;</p> <p>- Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище;</p> <p>- Директиви 2003/35/ЄС про забезпечення участі громадськості в підготовці окремих планів і програм, що стосуються навколишнього середовища, та внесення змін і доповнень до Директив 85/337/ЄЕС та 96/61/ЄС про участь громадськості та доступ до правосуддя</p> <p>- Директиви 2009/147/ЄС про захист диких птахів;</p> <p>- Директиви 92/43/ЄС про збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни.</p>	<p>1. Недостатність досліджень біорізноманіття в рамках загальної ОВНС на стадії розробки енергетичних проєктів із метою забезпечення безпеки та збереження біорізноманіття або їх ігнорування в подальшому.</p> <p>2. Недостатність нормативної та методичної бази щодо встановлення реальної оцінки економічної вартості біорізноманіття та відповідальності за нанесення шкоди біорізноманіттю.</p> <p>3. Відсутність правових механізмів зобов'язуючого і стимулюючого характеру для врахування підприємствами енергетичного сектора необхідності збереження біорізноманіття, стимулювання інвестицій, запобігання ризиків, розроблення та випробування технологій, що зберігають біорізноманіття, в усіх галузях енергетики.</p> <p>4. Відсутність механізмів і методик із реалізації вимог про виключення негативного впливу діяльності енергетичних підприємств на біорізноманіття та вимог виконання компенсаційних заходів як превентивних – із метою збереження біоресурсів, так і спрямованих на відновлення втрачених біоресурсів у результаті господарської та іншої діяльності.</p> <p>5. Відсутність загальноприйнятих методик екосистемного підходу до збереження біорізноманіття в ландшафтах, що зазнали змін при реалізації енергетичних проєктів, наприклад, методики для передпроектної оцінки відновлення функціонування екосистем і біорізноманіття після закінчення вилучення корисних копалин.</p> <p>6. Відсутність доступних інформаційних баз даних із найкращих методів управління для вирішення завдань зі збереження біорізноманіття в діяльності підприємств енергетичного сектора.</p> <p>7. Відсутність нормативно-правових актів і методичних рекомендацій, які передбачають здійснення суб'єктами господарювання контролю (моніторингу) за станом біоресурсів і заходів щодо їх збереження в зоні впливу виробничої діяльності (на всіх етапах життєвого циклу підприємства).</p> <p>8. Відсутність аспектів збереження біорізноманіття в типовій програмі екологічного аудиту для підприємств енергетичного сектору.</p> <p>9. Відсутність в офіційній статистиці системи показників із збереження біорізноманіття.</p>

	<p>10. Відсутність механізмів щодо залучення енергетичних підприємств у процес сталого соціально-економічного розвитку на основі принципів Глобального договору ООН, у тому числі з питань запровадження стандартів соціальної відповідальності серії КО:26000 і застосування прогресивного міжнародного досвіду з впровадження принципів збереження біорізноманіття в господарську діяльність.</p>
<h2>2. КОНВЕНЦІЯ ПРО БОРОТЬБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ</h2>	
<h3><i>Сильні сторони</i></h3>	
<p>1. Створена значна законодавча база, що дозволяє регулювати питання впровадження КБО безпосередньо або опосередковано.</p> <p>2. Прийнятий порядок збирання, використання, поширення інформації про опустелювання та деградацію земель згідно постанови КМУ.</p> <p>3. Національним планом дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки передбачені заходи з удосконалення екологічного законодавства, зокрема щодо обов'язкового включення до висновків екологічної експертизи питань відведення земель для розміщення господарських об'єктів, у тому числі енергетики, під час вилучення (викупу), надання, зміни цільового призначення земельних ділянок.</p>	<h3><i>Слабкі сторони</i></h3> <p>1. Недостатність економічного механізму фінансування заходів боротьби з деградацією земель шляхом установалення економічної відповідальності землекористувачів за забруднення й деградацію земель і проведення реабілітаційних заходів.</p> <p>2. Відсутність державної системи стандартів, норм і правил використання та охорони земель, гармонізованих із європейським і міжнародним досвідом.</p> <p>3. Відсутність процедур і державних вимог щодо оцінки ризиків створення передумов деградації та опустелювання земель унаслідок діяльності об'єктів господарювання, в тому числі в сфері енергетики.</p> <p>4. Відсутність механізмів залучення об'єктів господарювання, в тому числі в сфері енергетики, до заходів боротьби з опустелюванням і деградацією земель шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - контролю та гласності екологічних наслідків виробничої діяльності на відведених і прилеглих земельних ділянках і спрямування необхідних зусиль із знешкодження або зведення до мінімуму негативних наслідків; - введення як необхідного елементу корпоративної та природоохоронної стратегії та підприємницької діяльності сталого управління земельними ресурсами; - врахування проблем охорони земельних ресурсів у процесах прийняття рішень, системах обліку, стандартах, внутрішніх системах управління тощо; - застосування необхідних механізмів, процедури або схеми (наприклад, добровільної сертифікації), що сприяють сталому управлінню земельними ресурсами та досягненню нейтральності до впливу деградації земель.
<h2>3. РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ</h2>	
<h3><i>Сильні сторони</i></h3>	
<p>1. Наявність у чинному законодавстві основ для охорони, збереження та відновлення стану</p>	<h3><i>Слабкі сторони</i></h3> <p>1. Недостатня врегульованість законодавчих відносин із питань реалізації вимог РКЗК і Кіотського протоколу.</p>

<p>атмосферного повітря як одного з основних життєво важливих елементів довкілля та базових положень, необхідних для виконання вимог РКЗК і Кіотського протоколу.</p> <p>2. Введення екологічного податку для підприємств, який зокрема включає плату за викиди діоксиду вуглецю та викиди забруднюючих речовин, у перелік яких увійшли деякі ПГ (метан і закис азоту).</p> <p>3. Стимулювання зниження викидів ПГ шляхом зараховування до спеціального фонду держбюджету 53% екологічного податку та спрямування з цих коштів 33% на фінансове забезпечення виключно цільових проектів екологічної модернізації підприємств у межах сплаченого ними екологічного податку.</p> <p>4. Міжнародні зобов'язання України, прийняті в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами, в тому числі щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - адаптації енергетичного та екологічного законодавства, зокрема вимог і положень Директиви 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи, Директиви 2003/87/ЄС про встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів у рамках Співтовариства та інших; - імплементації Україною Кіотського протоколу, включаючи всі критерії відповідності для повного запровадження кіотських механізмів. 	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність законодавчого акту, який установлює основні засади державної політики в сфері регулювання антропогенних викидів ПГ і адаптації до зміни клімату; - відсутність нормативно-правових актів із питань забезпечення функціонування системи державного обліку, моніторингу, звітності та проведення перевірок достовірності даних стосовно антропогенних викидів ПГ, а також щодо створення національної системи обігу та торгівлі вуглецевими одиницями; - відсутність національних стандартів щодо регулювання обсягів викидів ПГ шляхом гармонізації з міжнародними стандартами (ISO); - регулювання питань, що стосуються виконання вимог Рамкової конвенції, лише підзаконними нормативно-правовими актами; - відсутність остаточного рішення про ратифікацію або відмову від ратифікації Україною поправки до Кіотського протоколу, яка регламентує другий період дії зобов'язань; - відсутність законодавства щодо скорочення викидів ПГ на національному рівні. <p>2. Розвиток нормативно-правової бази лише в напрямі впровадження гнучких механізмів Кіотського протоколу (реалізації проектів спільного впровадження та цільових екологічних (зелених) інвестицій) і міжнародної торгівлі квотами.</p> <p>3. Неналагодженість нормативно-правового механізму скорочення антропогенних викидів ПГ підприємствами через систему видачі дозволів.</p> <p>4. Відсутність нормативно визначеного механізму встановлення економічної зацікавленості суб'єктів господарювання в ефективній природоохоронній діяльності, зокрема можливості використання екологічних податків для проведення діяльності з екологізації виробництва та зниження викидів ПГ.</p> <p>5. Відсутність нормативно визначеного механізму контролю та економічної відповідальності суб'єктів господарювання за планування та виконання конкретних заходів щодо зниження викидів забруднюючих речовин і ПГ у атмосферне повітря.</p> <p>6. Відсутність аспектів зміни клімату в типовій програмі екологічного аудиту для підприємств енергетичного сектору.</p> <p>7. Недостатність законодавчої та нормативно-правової бази в сфері регулювання охорони атмосферного повітря з питань нормування викидів забруднюючих речовин, переліку основних забруднюючих речовин атмосферного повітря, що нормуються, переходу до міжнародних стандартів і нормативів якості атмосферного повітря, механізму відповідальності до порушників чинного законодавства, відшкодування шкоди в результаті порушеного права.</p>
---	---

Таблиця 4. GAP-аналіз.

<i>Законодавча та нормативно-правова база</i>	<i>Прогалини</i>	<i>Рекомендації</i>
<p>■ Про охорону навколишнього природного середовища - Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ</p> <p>■ Про екологічну експертизу - Закон України від 9 лютого 1995 № 46/95-ВР</p> <p>■ Про регулювання містобудівної діяльності - Закон України від 17 лютого 2011 року № 3038-VI</p> <p>■ Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 808)</p> <p>■ Критерії розподілу суб'єктів господарювання за ступенями ризику їх діяльності в галузі електроенергетики та сфері теплопостачання й визначення періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю) (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2008 р. № 75)</p> <p>■ Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності в сфері використання та охорони вод і відтворення водних ресурсів,</p>	<p>■ правові відносини з питань негативного впливу енергетичної сфери на біорізноманіття та клімат врегульовані недостатньо;</p> <p>■ врахування майбутнього впливу на довкілля на етапі планування політики, планів і програм розвитку не є законодавчо обов'язковим в Україні на відміну від законодавства ЄС;</p> <p>■ процедура екологічної оцінки не супроводжує всі стадії інвестиційного проекту, як це має відповідати міжнародним вимогам і міжнародній практиці, тобто ОВНС не передусь прийняття рішення, не є його складовою, а здійснюється, здебільшого, після ухвалення рішення щодо впровадження певної господарської діяльності та відведення земель під будівництво;</p> <p>■ відсутність процедур і державних вимог до реальної оцінки ризиків в енергетичних проектах на етапі до проходження проектом процедури ОВНС;</p> <p>■ дослідження біорізноманіття в рамках загальної ОВНС на стадії розроблення енергетичних проектів є занадто узагальненими, щоб забезпечити безпеку біорізноманіття, або ігноруються;</p> <p>■ недостатнє напрацювання підзаконних актів щодо відповідальності за нанесення шкоди біорізноманіттю;</p>	<p>■ привести національне законодавство в частині оцінки впливу на навколишнє середовище у відповідність до вимог Європейського Союзу, Орхуської конвенції та Конвенції Еспоо, створити чітку та ефективну юридичну систему для проведення оцінки впливу на навколишнє середовище (в т. ч. в транскордонному контексті), встановити прозорі правила для участі громадськості в обговоренні проектів і визначити діапазон інформації, яка має міститися в документах із оцінки впливу на навколишнє середовище, а саме:</p> <p>- закласти основи проведення оцінки впливу на навколишнє середовище та стратегічної екологічної оцінки в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», а конкретизацію його положень здійснити за допомогою розроблення та ухвалення спеціальних законів («Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку») та шляхом ухвалення підзаконних нормативно-правових актів;</p> <p>- забезпечити виконання положень Директиви 85/337/ЕЕС про оцінку наслідків впливу деяких громадських і приватних проектів на навколишнє середовище, яка передбачає визначення та оцінку екологічних наслідків проектів будівництва об'єктів перед початком робіт або на етапі видачі дозволів; критерії та процедури визначення ступеня та характеру впливу будівництва нових об'єктів на довкілля повинні бути чітко юридично описані так, щоб усі види діяльності, які підпадають під процедуру екологічної оцінки, можна було чітко ідентифікувати;</p> <p>- прийняти Закон України «Про ратифікацію Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному</p>

<p>визначається періодичність проведення планових заходів, пов'язаних із державним наглядом (контролем) (затвержені постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2008 р. № 1139)</p> <p>■ Концепція управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 січня 2014 р. № 37-р)</p> <p>■ Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні та будівництві підприємств, будинків і споруд. ДБН А.2.2-1-2003 (затвержені наказом Держбуду від 15.12.2003 № 214)</p> <p>■ Методика проведення державної експертизи інвестиційних проектів і форми висновку за її результатами (затверджена Наказом Мінікономрозвитку України від 13.03.2013 № 243)</p>	<p>■ існуюча система компенсації збитків, нанесених екосистемі, не відображає їх повну вартість від втрати біорізноманіття, тому не є достатнім стримуючим фактором для енергетичних підприємств;</p> <p>■ відсутня реальна оцінка економічної вартості біорізноманіття;</p> <p>■ відсутні механізми стимулювання інвестицій у збереження біорізноманіття, запобігання ризиків біорізноманіття;</p> <p>■ відсутні загальноприйнятні методи екосистемного підходу до збереження біорізноманіття в ландшафтах, що зазнали змін при реалізації енергетичних проектів, наприклад, методики для передпроектної оцінки відновлення функціонування екосистем і біорізноманіття після закінчення вилучення корисних копалин;</p> <p>■ відсутні доступні інформаційні бази даних із найкращих методів управління для вирішення завдань із збереження біорізноманіття в діяльності підприємств енергетичного сектора</p>	<p>контексті»;</p> <p>- підготовка законопроекту із запровадження стратегічної екологічної оцінки (CEO) з метою гармонізації з Директивою 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку впливу на стан навколишнього природного середовища окремих проектів і програм та Протоколу про стратегічну екологічну оцінку;</p> <p>- внести зміни до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» стосовно обов'язкового врахування засад екологічної політики в проектах державних, секторальних (галузевих), регіональних стратегій програм, під час проведення стратегічної екологічної оцінки;</p> <p>- розроблення порядку та методики проведення CEO нормативно-правових актів, програм і планів, проведення CEO під час розроблення та виконання державних і регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання;</p> <p>- забезпечення включення до предметних питань оцінки впливу на довкілля біорізноманіття та зміну клімату, а також кумулятивних впливів (видобутку сланцевого газу), змінами до Директиви 2011/92/ЄС про оцінку впливу на довкілля від 15 травня 2014 року; забезпечення проведення всебічної оцінки ситуації та обґрунтування заходів, спрямованих на зниження ризику негативного впливу;</p> <p>■ здійснити розроблення проекту закону «Про збереження та відновлення біологічного різноманіття»;</p> <p>■ при розробленні нормативно правової та методичної бази, спрямованої на розвиток процедур і механізмів оцінки впливу на навколишнє середовище та стратегічної екологічної оцінки виділяти завдання збереження біорізноманіття, визначаючи критерії та заходи, спрямовані на зниження негативного впливу на біорізноманіття, взаємозв'язку біорізноманіття із зміною</p>
--	--	--

<p>клімату тощо;</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■здійснити розроблення механізмів і методик із реалізації вимог про виключення негативного впливу діяльності енергетичних підприємств на біорізноманіття та вимог щодо виконання компенсаційних заходів, як превентивних – із метою збереження біоресурсів, так і спрямованих на відновлення втрачених біоресурсів у результаті господарської та іншої діяльності; ■здійснити створення правових механізмів зобов'язуючого та стимулюючого характеру для врахування підприємствами енергетичного сектора необхідності збереження біорізноманіття, а також розроблення та випробування технологій, що зберігають біорізноманіття, в усіх галузях енергетики; ■здійснити розроблення уніфікованої методики оцінки та відшкодування шкоди навколишньому середовищу та біорізноманіттю; ■здійснити підготовлення нормативних правових актів і методичних рекомендацій, які передбачають здійснення суб'єктами господарювання контролю (моніторингу) за станом біоресурсів і заходів їх збереження в зоні впливу виробничої діяльності (на всіх етапах життєвого циклу підприємства); ■здійснити введення аспекту збереження біорізноманіття та зміни клімату до типової програми екологічного аудиту для енергетичного сектора; ■здійснити розроблення механізмів залучення енергетичних підприємств у процес сталого соціально-економічного розвитку на основі принципів Глобального договору ООН, впровадження стандартів соціальної відповідальності серії КО-26000 і застосування прогресивного міжнародного досвіду з упровадження принципів збереження біорізноманіття в господарську діяльність.
----------------------	---

ПІДГАЛУЗЬ: ТЕПЛОВА ЕНЕРГЕТИКА

Таблиця 5. SWOT-аналіз.

3. РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Впровадження нової системи регулювання викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря від стаціонарних джерел із метою скорочення викидів забруднюючих речовин.</p> <p>2. Міжнародні зобов'язання України, прийняті в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами, в тому числі щодо адаптації енергетичного та екологічного законодавства, зокрема вимог Директиви 2001/80/ЄС «Про обмеження викидів деяких забруднювальних речовин у атмосферу з великих установок спалювання».</p>	<p>1. Відсутність у Енергетичній стратегії України кількісно визначених цільових завдань у секторі теплоенергетики щодо скорочення викидів ПГ, інших забруднюючих речовин у атмосферне повітря, зниження рівня теплового та хімічного забруднення водоєм підприємствами галузі за рахунок запровадження технологій рекуперації тепла та впровадження новітніх технологій хімічного очищення; забезпечення 100% повторного використання золошлакових відходів.</p> <p>2. Відсутність затвердженого Національного плану дій зі скорочення викидів, який має охопити всі теплові електростанції та теплоелектроцентралі з тепловою потужністю більше 50 МВт і забезпечити умови для досягнення загального скорочення викидів діоксиду сірки, оксидів азоту, пилу та інших забруднюючих речовин у атмосферу в енергетичному секторі відповідно до вимог Директиви 2001/80/ЄС.</p> <p>3. Відсутність національного кадастру викидів шкідливих речовин від великих спалювальних установок із наданням інформації щодо окремих забруднюючих речовин (оксидів азоту, двоокису сірки та зольного пилу).</p> <p>4. Відсутність «Довідника з найкращих доступних технологій для теплових станцій» (аналогічний відповідному документу ЄС), який має бути адаптований до технічних особливостей існуючих вітчизняних спалювальних установок.</p>

Таблиця 6. GAP-аналіз.

Законодавча та нормативно-правова база	Прогалини	Рекомендації
<p>■Про охорону навколишнього природного середовища - Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII</p> <p>■Про охорону атмосферного повітря - Закон України від 16 жовтня 1992 року № 2707-XII</p> <p>■Про електроенергетику - Закон України від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР</p> <p>■Про теплопостачання - Закон України від 2 червня 2005 року № 2633-IV</p> <p>■Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР</p> <p>■Про відходи - Закон України від 05.03.1998 № 187/98 -ВР</p> <p>■Податковий кодекс України</p> <p>■Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів - Закон України від 9 липня 2010 року № 2480-VI</p> <p>■Державна цільова економічна програма енергоефективності та розвитку сфери виробництва енергоносіїв із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки</p>	<p>■існуюча законодавча та нормативно-правова база, яка регулює зниження викидів забруднюючих речовин і парникових газів на електрогенеруючих об'єктах, не є достатньою та потребує значного вдосконалення, особливо щодо встановлення базових положень державної політики та управління в сфері зміни клімату та реалізації вимог Рамкової конвенції та Кіотського протоколу:</p> <p>- відеутній законодавчий акт, який установлює основні засади державної політики в сфері регулювання антропогенних викидів парникових газів і адаптації до зміни клімату;</p> <p>- відсутній офіційно прийнятий Національний план заходів із пом'якшення наслідків зміни клімату та запобігання антропогенному впливу на зміну клімату; виконання Національного плану заходів із реалізації положень Кіотського протоколу від 18 серпня 2005 року № 346-р. (із змінами від 5 березня 2009 року) є незадовільним, оскільки більшість із цих заходів не виконана в установлені строки;</p> <p>- не прийняте остаточне рішення про ратифікацію або відмову від ратифікації Україною поправки до Кіотського протоколу, яка регламентує другий період дії зобов'язань;</p> <p>- Енергетична стратегія прийнята без урахування цілей і завдань «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та «Національного плану дій із охорони навколишнього природного середовища</p>	<p>■здійснити допрацювання Енергетичної стратегії України в секторі теплоенергетики з урахуванням:</p> <p>- установалення кількісно визначених цільових завдань: скорочення викидів парникових газів, інших забруднюючих речовин у атмосферне повітря для теплової енергетики; зниження рівня теплового та хімічного забруднення водойм підприємствами галузі за рахунок упровадження технологій рекуперації тепла та впровадження новітніх технологій хімічного очищення; забезпечення 100% повторного використання золошлакових відходів;</p> <p>■здійснити розроблення, ухвалення та реалізацію Національного плану дій зі скорочення викидів, який має охопити всі теплові електростанції та теплоелектроцентралі з тепловою потужністю більше 50 МВт на території України та забезпечити умови для досягнення загального скорочення викидів діоксиду сірки, оксидів азоту, пилу та інших забруднюючих речовин у атмосферу в енергетичному секторі відповідно до вимог Директиви 2001/80/ЄС;</p> <p>■розробити Стратегію та Програму заходів поводження з відходами ТЕС – золошлаками та іншими похідними відходами сірко-, азотоочищення (гіпс, азотисти добрива тощо);</p> <p>■інтенсифікувати адаптацію українського законодавства до законодавства ЄС відповідно до зобов'язань, узятих Україною в ході приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами;</p> <p>■приєднатися до Дорожньої карти ЄС на шляху до</p>

Законодавча та нормативно-правова база	Прозалини	Рекомендації
<p>(затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 243 від 1 березня 2010 року)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Програма модернізації систем теплопостачання на 2014-2015 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 948) ■ Концепція Державної цільової програми модернізації та розвитку систем теплозабезпечення України на 2012-2022 роки (проект, Міненерговугілля, 2011) ■ Концепція Державної цільової програми обмеження викидів деяких забруднюючих речовин у атмосферу з великих спалювальних установок електроенергетичного сектору (ТЕС, ТЕЦ) України (проект, Міненерговугілля, 2012) 	<p>на 2011-2015 роки» з питань кліматоохоронних цілей, не встановлює конкретні зобов'язання зі скорочення викидів парникових газів і не передбачає виконання всіх необхідних заходів із адаптації енергетичного та екологічного законодавства відповідно до зобов'язань, узятих Україною в ході приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами;</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ невиконання Україною зобов'язань, узятих на себе при приєднанні до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства або незадовільний стан упровадження європейських норм екологічної безпеки та внесення відповідних змін до національної законодавчої та регуляторної бази. відсутнє планування заходів зі зменшення викидів шкідливих речовин із великих установок спалювання, що необхідно для впровадження директиви 2001/80/ЕС; ■ розвиток нормативно-правової бази здійснювався в напрямках, які в основному регулюють вузьке коло питань імплементації Кіотського протоколу – реалізація проектів спільного впровадження, розгляд, схвалення та реалізація проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій, підготовка національного кадастру тощо. Достатню увагу до реалізації інших положень Кіотського протоколу не приділено, оскільки реальних обов'язків зі скорочення викидів під час першого зобов'язального періоду в Україні не було; ■ неналагоджений механізм скорочення антропогенних викидів парникових газів 	<p>конкурентної низьковуглецевої економіки в 2050 році, та на її виконання розпочати роботу з підготовки законопроекту про засади низьковуглецевої стратегії розвитку економіки України із залученням фахівців ЄС;</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ здійснити вдосконалення законодавства України з питань реалізації Рамкової конвенції, а саме: <ul style="list-style-type: none"> - ратифікувати поправки до Другого періоду зобов'язань Кіотського протоколу; - розробити та прийняти Національний план заходів із реалізації положень Рамкової конвенції; - розробити й ухвалити закон «Про основні засади державної політики в сфері запобігання зміні клімату та адаптації до його змін» із метою урегулювання правовідносин і визначення правових і організаційних основ діяльності та управління в сфері зміні клімату й виконання міжнародних зобов'язань за Рамковою конвенцією і Кіотським протоколом; - здійснити розроблення окремого розділу в Законі України «Про охорону атмосферного повітря», який буде регулювати загальні вимоги до зміні клімату; забезпечить включення парникових газів до переліку найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, а також регулювання правил, стандартів, нормативів, дозволів і лімітів на викиди парникових газів, їхній моніторинг, облік і відшкодування збитків, заподіяних унаслідок наднормативних викидів парникових газів тощо; - розробити й ухвалити закон «Про засади організації та здійснення моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів», який має створити необхідні засади державної політики для контролю за викидами парникових газів у державі; - прийняти Національний і регіональні плани заходів адаптації до зміни клімату та Національний і регіональні

<i>Законодавча та нормативно-правова база</i>	<i>Прозалини</i>	<i>Рекомендації</i>
	<p>підприємствами через систему видачі дозволів, не встановлені відповідні правила, нормативи та методики в сфері викидів парникових газів, порядку оформлення документів для отримання дозволів на викиди парникових газів, форм дозволів у цій сфері, лімітів тощо;</p> <p>■ відсутній нормативно визначений механізм установа економічної зацікавленості суб'єктів господарювання в ефективній природоохоронній діяльності, зокрема можливості використання екологічних податків для проведення діяльності з екологізації виробництв і зниження викидів парникових газів;</p> <p>■ відсутній нормативно визначений механізм контролю та економічної відповідальності суб'єктів господарювання за планування та виконання конкретних заходів зі зниження викидів забруднюючих речовин і парникових газів у атмосферне повітря;</p>	<p>плани заходів із пом'якшення наслідків зміни клімату;</p> <p>- здійснити розроблення та затвердження технологічних нормативів викидів забруднюючих речовин і питомих викидів парникових газів для основного технологічного обладнання та технологічних процесів за видами економічної діяльності;</p> <p>- розробити та прийняти, відповідно до Директиви 2003/87/ЄС про встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів у рамках Співтовариства та внесення змін і доповнень до Директиви 96/61/ЄС із змінами й доповненнями, внесеними Директивою 2004/101/ЄС; проект Закону України щодо основних засад державної політики в сфері регулювання негативного антропогенного впливу на клімат;</p> <p>здійснити розроблення нормативно-правових актів із питань:</p> <p>забезпечення функціонування системи державного обліку, моніторингу, звітності та проведення перевірок достовірності даних стосовно антропогенних викидів парникових газів,</p> <p>створення національної системи обігу та торгівлі вуглецевими одиницями (нормативи та методики в сфері викидів парникових газів; порядок оформлення документів для отримання дозволів на викиди парникових газів і форми дозволів і лімітів; щорічні ліміти на викиди парникових газів для всієї країни, в окремих секторах економіки та для конкретних забруднювачів; правила розподілу дозволів на викиди між підприємствами та секторами економіки; порядок обліку підприємств, які здійснюють викиди парникових газів, інформування громадськості про кількість таких викидів тощо);</p> <p>- здійснити розроблення та затвердження національних стандартів щодо регулювання обсягів викидів парникових</p>

<i>Законодавча та нормативно-правова база</i>	<i>Прозалини</i>	<i>Рекомендації</i>
		<p>газів шляхом гармонізації з міжнародними стандартами (ISO);</p> <ul style="list-style-type: none"> - здійснити вдосконалення та посилення системи відповідальності за порушення вимог у сфері антропогенного впливу на зміну клімату шляхом установа окремих списків правопорушень у Кодексі України про адміністративні правопорушення та в Кримінальному кодексі України; ■здійснити вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази в сфері регулювання охорони атмосферного повітря, а саме: <ul style="list-style-type: none"> - розробити та прийняти доповнення до Закону України «Про охорону атмосферного повітря» з питань виключного переліку нормативів у галузі охорони атмосферного повітря; напрямків охорони; основ дозвільної діяльності та процедурних правил у цій сфері; механізму відповідальності до порушників чинного законодавства; відшкодування шкоди в результаті порушеного права тощо; - ратифікувати Протокол про реєстри викидів і перенесення забруднювачів до Орхуської конвенції; - вдосконалити систему нормування викидів забруднюючих речовин, переглянути перелік основних забруднюючих речовин атмосферного повітря, що нормуються, здійснити перехід до міжнародних стандартів і нормативів якості атмосферного повітря; - здійснити заходи з імплементації в національному законодавстві положень Директиви 2001/80/ЄС про обмеження викидів деяких забруднюючих речовин у атмосферу з великих спалювальних установок шляхом прийняття нормативно-правових актів, якими забезпечується: врегулювання порядку експлуатації спалювальних установок; запровадження правової

<i>Законодавча та нормативно-правова база</i>	<i>Прозалини</i>	<i>Рекомендації</i>
		<p>процедури видачі дозволу на експлуатацію спалювальних установок; устанавлення нормативів викидів; створення системи моніторингу викидів; устанавлення порядку надання інформації про результати безперервних вимірів, перевірки вимірювального обладнання, окремих вимірів і всіх інших вимірів, необхідних для дотримання вимог щодо здійснення викидів забруднюючих речовин зі спалювальних установок; устанавлення порядку здійснення розрахунку гранично допустимих викидів забруднюючих речовин зі спалювальних установок;</p> <p>- забезпечити створення національного кадастру викидів шкідливих речовин від великих спалювальних установок із наданням інформації про окремі забруднюючі речовини: оксиди азоту, двоокис сірки, зольний пил;</p> <p>- здійснити заходи з імплементації в національному законодавстві положень Директиви 79/409/ЕЕС щодо охорони диких птахів шляхом устанавлення за орнітологічними критеріями спеціальних захищених територій для гніздування, линьки, зимівлі, як проміжних пунктів перебування диких птахів уздовж міграційних шляхів, із зосередженням особливої уваги на захисті водно-болотних угідь, створення режиму їх охорони та впровадження заходів із збереження й поліпшення стану цих територій;</p> <p>- розробити та затвердити «Довідник із найкращих доступних технологій для теплових станцій» (аналогічний відповідному документу ЄС), який має бути адаптований до технічних особливостей існуючих вітчизняних спалювальних установок.</p>

ПІДГАЛУЗЬ: ГІДРОЕНЕРГЕТИКА

Таблиця 7. SWOT-аналіз.

1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
	<p>1. Недосконалість існуючої законодавчої та нормативно-правової бази регулювання процесів планування, проектування, будівництва та експлуатації об'єктів гідроенергетики та корпоративних регуляторів, які не забезпечують відповідність їх функціонування вимогам сталого розвитку, зокрема збереження біорізноманіття.</p> <p>2. Відсутність оцінки повної економічної вартості біорізноманіття та політики компенсації збитків при створенні та експлуатації об'єктів гідроенергетики.</p> <p>3. Відсутність Схем комплексного використання водних і гідроенергетичних ресурсів річок України (державної та басейнових), у тому числі оцінки, картографування та районування річкових басейнів згідно узгоджених і науково обґрунтованих екологічних, культурних і соціальних критеріїв їх придатності для будівництва ГЕС і МГЕС.</p> <p>4. Відсутність юридично зобов'язуючого охоронного статусу на державному та/або на регіональному/басейновому рівні для районів, непридатних для будівництва нових ГЕС за критеріями збереження довкілля та зокрема біорізноманіття.</p> <p>5. Недостатність законодавчої та нормативно-правової бази, що регулює проектування, будівництво та експлуатацію ГЕС, ГАЕС і МГЕС, із питань зменшення негативного впливу гідроелектростанцій і збереження біорізноманіття, в тому числі щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - забезпечення повного та беззастережного виконання екологічних вимог (екологічних попусків і дотримання необхідних режимів рівнів води водосховищ, створення обов'язкових засобів для полегшення перенесення відкладів або міграції риби тощо) під час експлуатації ГЕС; - оцінки економічної та екологічної ефективності ГЕС із урахуванням їх впливу на природні екосистеми, місця існування ключових для збереження біорізноманіття видів тварин і рослин тощо; - укладання типової угоди між місцевими громадами/державними органами (органами місцевого самоврядування) та гідроенергетичними підприємствами, спрямованої на збереження середовища існування ключових для регіонального біорізноманіття видів і відшкодування збитків, заподіяних у результаті діяльності цих підприємств; - компенсації збитків, нанесених біорізноманіттю в зоні впливу гідроенергетичних об'єктів; - обчислення розміру шкоди, заподіяної об'єктам тваринного й рослинного світу, занесеним до Червоної книги, та місць їх існування; - ведення виробничого екологічного моніторингу в ході будівництва та експлуатації ГЕС.

Таблиця 8. GAP-аналіз.

Законодавча та нормативно-правова база	Прогалини	Рекомендації
<p>■Про охорону навколишнього природного середовища - Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ</p> <p>■Про охорону атмосферного повітря - Закон України від 16 жовтня 1992 року № 2707-ХІІ</p> <p>■Про електроенергетику - Закон України від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР</p> <p>■Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР</p>	<p>■існуюча законодавча та нормативно-правова база, що регулює відносини, які виникають у процесах планування, проектування, будівництва та експлуатації об'єктів гідроенергетики, та корпоративні регулятори не забезпечують відповідність їх функціонування вимогам сталого розвитку;</p> <p>■відсутні оцінка повної економічної вартості біорізноманіття та політика компенсації збитку при створенні та експлуатації об'єктів гідроенергетики;</p> <p>■невраховання негативного впливу на довкілля в проектах будівництва нових ГАЕС (наприклад, безпеки міграції радіоактивних речовин, що накопичились у мулах Канівського водосховища після Чорнобильської аварії, від процесів закачування-скидання води ГАЕС, розвиток небезпечних геологічних процесів, підтоплення чи зневоднення сільськогосподарських земель, руйнування берегової зони водосховища, шкоди біорізноманіттю тощо) та нехтування рекомендаціями Всесвітньої комісії по греблях, включаючи отримання згоди населення шляхом консультацій із громадськістю та здійснення всебічного аналізу різних сценаріїв розвитку енергетичного сектору України</p>	<p>■здійснити доопрацювання Енергетичної стратегії України в секторі гідроенергетики з визначенням ролі гідроенергетики в енергобалансі держави та масштабів її розвитку на основі оптимізації, оновлення, відновлення та розширення існуючої інфраструктури ГЕС, використання її наявного потенціалу з одночасним зменшенням загального впливу на довкілля та оцінки доцільності нового будівництва ГАЕС і МГЕС, заснованої на стратегічних механізмах попереднього планування та відповідності критеріям сталого розвитку;</p> <p>■розробити Схему комплексного використання водних і гідроенергетичних ресурсів річок України та уточнення невикористаного економічно ефективного гідроенергетичного потенціалу з включенням таких елементів як</p> <ul style="list-style-type: none"> - оцінка, картографування та районування річкових басейнів згідно узгоджених і науково обґрунтованих екологічних, культурних і соціальних критеріїв придатності для будівництва ГЕС; - устанавлення юридично зобов'язуючого охоронного статусу на державному та/або регіональному/басейновому рівнях для районів, непридатних для будівництва нових ГЕС (наприклад, особливо охоронювані природні території європейського, національного або регіонального рівня); ■введення до законодавчої та нормативно-правової бази, що регулює проектування, будівництво та експлуатацію ГЕС, ГАЕС і МГЕС, питань зменшення негативного впливу гідроелектростанцій і збереження біорізноманіття, в тому числі шляхом: - забезпечення повного та беззастережного виконання

<i>Законодавча та нормативно-правова база</i>	<i>Прогалини</i>	<i>Рекомендації</i>
		<p>екологічних вимог (установлення та досягнення екологічно оптимальних норм експлуатації водосховищ, здійснення екологічних попусків і дотримання необхідних режимів рівнів води водосховищ, створення обов'язкових засобів для полегшення перенесення відкладів або міграції риб тощо) під час експлуатації ГЕС;</p> <ul style="list-style-type: none"> - розроблення рекомендацій із оцінювання економічної та екологічної ефективності ГЕС із урахуванням існуючих експлуатаційних норм і екологічних витрат, їх впливу на природні екосистеми, місця існування ключових для збереження біорізноманіття видів тварин і рослин; - розроблення проекту типової угоди між місцевими громадами/державними органами (органами місцевого самоврядування) та гідроенергетичними підприємствами, спрямованої на збереження середовища існування ключових для регіонального біорізноманіття видів і відшкодування збитків, заподіяних у результаті діяльності підприємств; - розроблення екологічного нормативу гранично допустимої трансформації стоку для збереження здорових умов відтворення біологічних прісноводних ресурсів і екосистем; - визначення механізмів компенсації збитку біорізноманіттю в зоні впливу проекту гідроенергетики; - розроблення методики обчислення розміру шкоди, заподіяної об'єктам тваринного та рослинного світу, занесеним до Червоної книги, та місць їх існування; - розроблення рекомендацій із використання передових екологічних технологій в області гідроінженіринга та переходу на природозберігаюче обладнання; - розроблення рекомендацій із виробничого екологічного моніторингу в ході будівництва та експлуатації ГЕС.

ПІДГАЛУЗЬ: АТОМНА ЕНЕРГЕТИКА

Таблиця 9. SWOT-аналіз.

1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Затверджені державні цільові програми з питань поводження з радіоактивними відходами, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС і перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та мінімізації впливу уранових об'єктів у Кіровоградській і Дніпропетровській областях на довкілля.</p> <p>2. Схвалені Стратегія поводження з радіоактивними відходами в Україні та Концепція реалізації державної політики в сфері розвитку діяльності в окремих зонах радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.</p>	<p>1. Недотримання вимог Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (Конвенція Еспо, 1991) за відсутності державної екологічної експертизи ГЕО при прийнятті рішення про будівництво енергоблоків № 3, 4 Хмельницької атомної електростанції.</p> <p>2. Невраховування негативного впливу на довкілля в проєктах будівництва нових ядерних блоків ХАЕС; зокрема щодо знищення біоти та деградації екосистем річок Горинь і Гнилий Ріг, їх заплав унаслідок збільшення з них забору води, подальше виснаження та зникнення підземних водоносних горизонтів, відсутність планів поводження з радіоактивними відходами від цих блоків і проєкту зняття з експлуатації, враховуючи її екологічну складову.</p>

Таблиця 10. GAP-аналіз.

<i>Законодавча та нормативно-правова база</i>	<i>Прогалини</i>	<i>Рекомендації</i>
<p>■Про охорону навколишнього природного середовища - Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ</p> <p>■Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку - Закон України від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР</p> <p>■Про поведення з радіоактивними відходами - Закон України від 30 червня 1995 року - № 255/95-ВР</p> <p>■Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поведення з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення - Закон України від 8 вересня 2005 року № 2861-IV</p> <p>■Стратегія поведення з радіоактивними відходами в Україні (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2009 р. № 990-р)</p> <p>■Загальнодержавна цільова екологічна програма поведення з радіоактивними відходами (затверджена Законом України від 17 вересня 2008 року № 516-VI);</p> <p>■Загальнодержавна програма зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС і</p>	<p>■недотримання вимог Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (Конвенція Еспо, 1991) і відсутність державної екологічної експертизи ТЕО, відповідно до вимог чинного законодавства, щодо будівництва енергоблоків № 3, 4 Хмельницької атомної електростанції, рішення про яке прийняла Верховна Рада України у вересні 2012 року</p> <p>■невраховування негативного впливу на довкілля в проектах будівництва нових ядерних блоків ХАЕС, зокрема щодо знищення біоти та деградації екосистем річок Горинь і Гнилий Ріг, їх заправ унаслідок збільшення з них забору води, подальше виснаження та зникнення підземних водонесних горизонтів, відсутність планів поведення з радіоактивними відходами від цих блоків і проекту зняття з експлуатації, враховуючи її екологічну складову;</p> <p>■невизначеність правових засад оцінювання транскордонного впливу будівництва ядерних установок на довкілля: її проведення в рамках ядерного права спричинить зміщення пріоритетів у методах і напрямках науково-експертних досліджень із екологічних на питання радіаційної безпеки. Це може призвести до недостатньої якості оцінки впливу з точки</p>	<p>■здійняти доопрацювання Енергетичної стратегії України в секторі атомної енергетики з визначенням масштабів її розвитку на основі та оцінювання доцільності нового будівництва ядерних генеруючих потужностей, інших ядерних об'єктів, заснованої на стратегічних механізмах попереднього планування та відповідності критеріям сталого розвитку;</p> <p>■забезпечити реалізацію діючих державних цільових програм із питань зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС і перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, поведення з радіоактивними відходами та мінімізації впливу уранових об'єктів у Кіровоградській і Дніпропетровській областях на навколишнє природне середовище;</p>

Законодавча та нормативно-правова база	Прогалини	Рекомендації
<p>перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему (затверджена Законом України від 15 січня 2009 року № 886 - VI);</p> <p>■ Державна цільова економічна програма «Ядерне паливо України» (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2009 р. № 1004)</p> <p>■ Концепція реалізації державної політики в сфері розвитку діяльності в окремих зонах радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 липня 2012 р. № 535-р)</p> <p>■ Про розміщення, проектування та будівництво енергоблоків № 3 і 4 Хмельницької атомної електричної станції: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5217-VI</p>	<p>зору розгляду екологічних питань (зокрема впливу на біорізноманіття та інші сфери довкілля);</p> <p>■ ядерне законодавство не встановлює вимог щодо ОВНС від будівництва та експлуатації підприємств із видобутку уранових руд і виробництва ядерного палива, хоча містить положення щодо необхідності проведення оцінки впливу на довкілля деяких ядерних установок і об'єктів (таких, що мають загальнодержавне значення);</p> <p>■ невиконання в установлених обсягах затверджених програм із поводження з радіоактивними відходами та реабілітації забруднених територій відвалів і хвостосховищ уранових шахт і збагачувальних підприємств призводить до надходження радонуклідів із дифузним стоком і скидами шахтних вод, забруднення підземних і поверхневих водних об'єктів, приземних шарів атмосфери й ґрунту, що виявляється в негативному впливі на здоров'я людини та екосистеми (руйнуванні імунних систем і загибелі живих організмів, зміні чисельності популяцій тощо)</p>	

ПІДГАЛУЗЬ: ВУГІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Таблиця 11. SWOT-аналіз.

1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Міжнародні зобов'язання України, прийняті в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами, в тому числі щодо адаптації енергетичного та екологічного законодавства, зокрема вимог і положень Директиви 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості.</p>	<p>1. Відсутність або недостатність законодавчої, нормативно-правової та методичної бази з питань охорони довкілля, в тому числі в контексті збереження біорізноманіття, щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> - механізмів екологічної реабілітації земель закритих вугледобувних підприємств (шляхом розроблення проектів закриття шахт, проведення оцінювання впливу на довкілля та постійного екологічного контролю тощо); - боротьби з самовільним видобутком вугілля на закритих шахтах і видобутком вугілля відкритим способом на земельних ділянках, не призначених для цього, та визначення шкоди, спричиненої державі незаконною експлуатацією надр із урахуванням очікуваних витрат на рекультивацию порушених земель; - методології економічної оцінки деградації біоти й втрат біорізноманіття в районах вуглевидобутку, а також методики розрахунку компенсаційних платежів вугледобувних підприємств; - установлення засад відновлення екосистем і біорізноманіття вугледобувними підприємствами в післяексплуатаційний період до вихідних екологічних умов і включення зазначених засад у ліцензійні умови.

Таблиця 12. GAP-аналіз.

<i>Законодавча та нормативно-правова база</i>	<i>Прогалини</i>	<i>Рекомендації</i>
<p>■Про охорону навколишнього природного середовища - Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ</p> <p>■Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ</p> <p>■Гірничий закон України від 6 жовтня 1999 року № 1127-ХІV</p> <p>■Концепція Державної цільової економічної програми видобування та використання газу метану вугільних родовищ як альтернативного енергоресурсу (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2009 р. № 1684-р).</p> <p>■Програма розвитку вугільної промисловості України на період до 2030 року (проект, Міненерговугілля, 2012)</p> <p>■Концепція Державної цільової економічної програми розвитку видобутку та використання бурого вугілля на період до 2017 року (проект, Міненерговугілля, 2011)</p>	<p>■проблеми законодавства, в тому числі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пов'язані з недостатньою законодавчою та процесуальною основами охорони довкілля в зв'язку з припиненням експлуатації шахт і екологічного відновлення зайнятих ними земель; - в області проведення виробничого екологічного контролю на об'єктах вугільної промисловості; - в сфері боротьби з самовільним видобутком вугілля на закритих шахтах і видобутком вугілля відкритим способом на земельних ділянках, не призначених для цього 	<p>■здійснити доопрацювання Енергетичної стратегії України в секторі вугільної промисловості з урахуванням:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ґрунтовної оцінки економічних, екологічних і соціальних факторів у визначенні доцільних масштабів видобутку та споживання вугілля; - оцінювання впливу видобутку та споживання вугілля на довкілля, зокрема на зміну клімату та збереження біорізноманіття; - устанавлення кількісно визначених цільових завдань: щодо скорочення викидів парникових газів, зокрема метану, в атмосферу та використання метану в якості альтернативного джерела енергії; зменшення забруднення поверхневих прісноводних водойм високо мінералізованими шахтними водами; обсягів робіт із рекультивації земель і реабілітації природних ландшафтів порушених унаслідок діяльності підприємств вугільної галузі; ■забезпечити врахування екологічної складової, в тому числі з питань зміни клімату та збереження біорізноманіття, під час розроблення галузевої програми розвитку вугільної промисловості; ■розробити державну програму з рекультивації земель і реабілітації природних ландшафтів, порушених унаслідок діяльності підприємств вугільної галузі; ■внести зміни до існуючих законодавчих актів (Закони «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про надра», Земельного та Лісового кодексів), розробити та прийняти нормативно-правові акти й методичні документи щодо: <ul style="list-style-type: none"> - механізмів екологічної реабілітації земель закритих вугледобувних підприємств (шляхом розроблення проектів закриття шахт, проведення оцінки впливу на довкілля, проведення постійного екологічного контролю тощо);

<i>Законодавча та нормативно-правова база</i>	<i>Прогалини</i>	<i>Рекомендації</i>
		<ul style="list-style-type: none"> - стимулювання впровадження технологій уловлювання та використання шахтного метану, зокрема в рамках механізму спільного впровадження відповідно до Кіотського протоколу; - методики визначення шкоди, спричиненої державі незаконною експлуатацією надр із урахуванням очікуваних витрат на рекультивацию порушених земель; - методології економічної оцінки деградації біоти та втраг біорізноманіття в районах вуглевидобутку, а також методи розрахунку компенсаційних платежів вугледобувних підприємств; - установа засад відновлення екосистем і біорізноманіття вугледобувними підприємствами в післяексплуатаційний період до вихідних екологічних умов і включення зазначених засад у ліцензійні умови; - розроблення рекомендацій щодо заходів із рекультивации порушених земель і підвищення їх ефективності з урахуванням досвіду основних вугледобувних країн; - розроблення рекомендацій із організації моніторингу на порушених і рекультивованих землях у межах гірничих відводів вугледобувних підприємств.

ПІДГАЛУЗЬ: НАФТОГАЗОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Таблиця 13. SWOT-аналіз.

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Міжнародні зобов'язання України, прийняті в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами, в тому числі, щодо адаптації енергетичного та екологічного законодавства, зокрема врахування Рекомендацій Європейської Комісії від 22 січня 2014 року із забезпечення належних екологічних і кліматоохоронних стандартів під час видобутку сланцевого газу (завчасне планування видобутку й оцінка кумулятивних впливів до надання дозволу, оцінка впливу на довкілля та ризиків, забезпечення використання найкращих практик, перевірка якості води, повітря, ґрунту перед початком робіт, контроль за викидами в атмосферне повітря та скидами до поверхневих вод, інформування громадськості про хімічні речовини, що використовуються під час видобування).</p>	<p>1. Відсутність в Енергетичній стратегії оцінки впливу на довкілля та оцінки екологічних ризиків, у тому числі для біорізноманіття, видобутку вуглеводневої сировини зі застосуванням методу гідророзриву пластів, питань екологічної реабілітації територій і природних ландшафтів у місцях, де закінчена діяльність із видобування нафти та газу.</p> <p>2. Відсутність національних законодавчих і нормативно-правових актів щодо регулювання розробки сланцевого газу методом гідравлічного розриву пластів: процедур, технології видобування та спеціальних вимог щодо сланцевого газу; механізмів забезпечення утилізації відпрацьованих вод, рекультивациі земельних ділянок, де проводиться буріння, компенсації місцевим мешканцям за екологічну шкоду, в тому числі нанесену біорізноманіттю, належного контролю за додержанням вимог екологічної безпеки інвесторами під час використання надр.</p> <p>3. Неналежне дотримання природоохоронного законодавства та стандартів екологічної безпеки існуючих угодах про розподіл вуглеводнів (сланцевого газу) між Україною та міжнародними корпораціями, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутність аналізу екологічних ризиків, пов'язаних із розробкою сланцевого газу з проведень глибоких геологічних, гідрологічних, мінералогічних, хімічних досліджень, оприлюднених для широкого кола громадськості та обговорених у відповідності до чинного законодавства; - використання для розробки родовищ сланцевого газу земель існуючих об'єктів природно-заповідного фонду, де знаходяться рідкісні види флори та фауни «Червоної книги» України та Європейських списків, із ризиками незворотного впливу на біорізноманіття, - недотримання водоохоронного законодавства в частині підземних вод; - відсутність моніторингу водних об'єктів під час буріння свердловин чи скиду стічних вод; - відсутність можливості щорічного екологічного контролю за процесами буріння та випробування; - відсутність доступу до екологічної інформації, отриманої під час здійснення державного екологічного контролю; 4. Відсутність або недостатність існуючого законодавства в частині:

	<ul style="list-style-type: none"> - механізмів повної екологічної реабілітації території і природних ландшафтів у місцях, де закінчена діяльність із видобування нафти та газу; - методології економічної оцінки деградації біоти й втраг біорізноманіття в районах видобування нафти та газу, а також методику розрахунку компенсаційних платежів нафтогазових підприємств; - засад відновлення екосистем і біорізноманіття нафтогазовими підприємствами в післяексплуатаційний період до вихідних екологічних умов і включення зазначених засад в угоди про розподіл продукції та ліцензійні умови; - організації моніторингу території і природних ландшафтів, де провадиться та закінчена діяльність з видобування нафти та газу.
<h3>3. РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ</h3>	
	<p><i>Сильні сторони</i></p>
	<p style="text-align: center;"><i>Слабкі сторони</i></p> <p>1. Відсутність у Енергетичній стратегії України кількісно визначених цільових завдань у секторі нафтогазової промисловості щодо зменшення забруднення довкілля вуглеводневими сполуками та викидів ПГ у атмосферне повітря під час видобутку, транспортування, перероблення та зберігання нафти та газу.</p>

Таблиця 14. GAP-аналіз.

Законодавча та нормативно-правова база	Прогалини	Рекомендації
<p>■Про охорону навколишнього природного середовища - Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ</p> <p>■Про нафту і газ - Закон України від 12 липня 2001 року №2665-ІІІ</p> <p>Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ</p> <p>■Про угоди про розподіл продукції - Закон України від 14 вересня 1999 року № 1039-ІV</p> <p>■Концепція розвитку, модернізації та переснащення газотранспортної системи України на 2009-2015 роки (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2009 р. № 1417-р)</p>	<p>■законодавство містить декілька прогалин щодо регулювання розробки нафти та газу, зокрема сланцевого газу методом гідравлічного розриву пластів: відсутні процедури, технології видобування та спеціальні вимоги щодо сланцевого газу; відсутні механізми забезпечення утилізації відпрацьованих вод, рекультивациі земельних ділянок, де проводиться буріння, компенсації місцевим мешканцям за екологічну шкоду, в тому числі, нанесену біорізноманіттю, належного контролю за додержанням вимог екологічної безпеки інвесторами під час використання надр тощо;</p> <p>■Законом України «Про угоди про розподіл продукції» не передбачено збір вихідних даних про навколишнє середовище та моніторинг стану довкілля для оцінки впливу діяльності інвестора на стан навколишнього природного середовища і якість природних ресурсів, у тому числі, біорізноманіття та зміну клімату;</p> <p>■існуючі угоди про розподіл вуглеводнів (сланцевого газу) між Україною та міжнародними корпораціями є прикладом неналежного дотримання природо-охоронного законодавства та стандартів екологічної безпеки, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутність аналізу екологічних ризиків, пов'язаних із розробкою сланцевого газу з проведенням глибоких геологічних, гідрологічних, мінералогічних, хімічних досліджень, оприлюднених для широкого кола 	<p>■здійснити доопрацювання Енергетичної стратегії України в секторі нафтогазової промисловості з урахуванням:</p> <ul style="list-style-type: none"> - установлення кількісно визначених цільових завдань щодо: зменшення забруднення навколишнього природного середовища вуглеводневими сполуками та викидів парникових газів у атмосферне повітря під час видобутку, транспортування, перероблення, зберігання нафти та газу; екологічної реабілітації територій і природних ландшафтів у місцях, де закінчена діяльність із видобування нафти та газу; - стратегічної оцінки впливу на довкілля та екологічних ризиків видобутку вуглеводневої сировини із застосуванням методу гідрозриву пластів); ■забезпечити врахування екологічної складової, в тому числі з питань зміни клімату та збереження біорізноманіття, під час розроблення галузевої програми розвитку нафтогазової промисловості; ■внести зміни до існуючих законодавчих і нормативно-правових актів (Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про надра», «Про нафту і газ», «Про угоди про розподіл продукції», Земельного та Лісового кодексів, Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами тощо), розробити та прийняти нормативно-правові акти і методичні документи щодо: - механізмів повної екологічної реабілітації територій і природних ландшафтів у місцях, де закінчена діяльність із видобування нафти та газу; - методології економічної оцінки деградації біоти і втрат біорізноманіття в районах видобування нафти та газу, методики розрахунку компенсаційних платежів нафтогазових підприємств; - установалення засад відновлення екосистем і біорізноманіття

<p>нафтогазовими підприємствами в післяексплуатаційний період до вихідних екологічних умов і включення зазначених засад в угоди про розподіл продукції та ліцензійні умови;</p> <p>- розроблення рекомендацій із організації моніторингу території і природних ландшафтів, де провадиться та закінчена діяльність із видобування нафти та газу;</p> <p>■ в разі реалізації проєктів із видобування нетрадиційних вуглеводнів методом гідророзривів внести зміни до існуючих законодавчих актів, розробити та прийняти нормативно-правові акти й методичні документи щодо забезпечення екологічної безпеки, запобігання й ліквідації негативного впливу на навколишнє природне середовище під час розвідки та видобування, в тому числі на біорізноманіття та зміну клімату, а саме:</p> <p>- врахування Рекомендацій Європейської Комісії від 22 січня 2014 року із забезпечення належних екологічних і кліматоохоронних стандартів під час видобутку сланцевого газу (завчасне планування видобутку та оцінка кумулятивних впливів до надання дозволу, оцінка впливу на довкілля та ризики, забезпечення використання найкращих практик, перевірка якості води, повітря, ґрунту перед початком робіт, контроль за викидами в атмосферне повітря та скидами до поверхневих вод, інформування громадськості про хімічні речовини, що використовуються під час видобування тощо);</p> <p>- включення до угод про розподіл продукції положень щодо: обов'язкового обговорення проєктів угод про розподіл продукції на громадських слуханнях і узгодження проєктів органами місцевого самоврядування виключно з урахуванням висновків, отриманих за результатами проведення цих слухань; установлення гарантій дотримання норм екологічної безпеки шляхом систематичного моніторингу стану довкілля та введення відповідальності інвестора за ведення ним діяльності, що призводить до забруднення навколишнього природного середовища та порушення природного середовища існування тварин і рослин через надання права державі на припинення дії угоди в односторонньому порядку.</p>	<p>громадськості та обговорених у відповідності до чинного законодавства;</p> <p>- використання для розробки родовищ сланцевого газу земель існуючих об'єктів природно-заповідного фонду, де знаходяться рідкісні види флори й фауни «Червоної книги» України та Європейських списків, із ризиками незворотного впливу на біорізноманіття,</p> <p>- можливість застосування не українського законодавства, а Міжнародної рекомендації практики експлуатації нафтогазових родовищ, яка визначає види використання та практики, які на певний момент є загальноприйнятими за аналогічних обставин у міжнародній нафтогазовій галузі та застосовуються як рекомендоване, безпечне, економічне та ефективне здійснення нафтогазової діяльності;</p> <p>- повождення зі скиданням і видаленням технологічних стоків і видобутої води, транспортування і видалення відходів відбувається відповідно до міжнародно визнаних стандартів, а не вітчизняного природоохоронного законодавства;</p> <p>- недотримання водоохоронного законодавства в частині підземних вод;</p> <p>- відсутність моніторингу водних об'єктів під час буріння свердловин чи скиду стічних вод;</p> <p>- відсутність можливості щорічного екологічного контролю за процесами буріння та випробування;</p> <p>- відсутність доступу до екологічної інформації, отриманої під час здійснення державного екологічного контролю</p>
--	---

ПІДГАЛУЗЬ: ВІДНОВЛЮВАНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ

Таблиця 15. SWOT-аналіз.

1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
	<p>1. Невраховування в Енергетичній стратегії екологічних аспектів розвитку відновлюваної енергетики, в тому числі впливу на біорізноманіття (при тому, що будівництво та експлуатація МГЕС включені саме до цього напрямку).</p> <p>2. Необов'язковість, згідно існуючої законодавчої та нормативно-правової бази, процедур ОВНС щодо проектів у галузі відновлюваної енергетики, крім ризику негативного впливу на довкілля та збереження біорізноманіття це може значно звузити доступ до фінансових ресурсів, які надаються міжнародними фінансовими інституціями (зокрема ЄБРР), зважаючи на їх природоохоронні та соціальні вимоги.</p>
3. РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Установлення на законодавчому рівні «зеленого тарифу» на відновлювані джерела електроенергії.</p> <p>2. Міжнародні зобов'язання України, прийняті в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами, в тому числі імплементація Директиви 2009/28/ЄС про сприяння використанню енергії з відновлювальних джерел.</p>	<p>1. Невідповідність показників виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії, встановлених у Енергетичній стратегії, реальним темпам розвитку галузі та завданням, установленим іншими стратегічними документами в галузі енергетики та охорони довкілля.</p> <p>2. Відсутність затвердженого Національного плану дій із розвитку відновлюваних джерел енергії.</p>

Таблиця 16. GAP-аналіз.

<i>Законодавча та нормативно-правова база</i>	<i>Прогалини</i>	<i>Рекомендації</i>
<p>■Про енергозбереження - Закон України від 1 липня 1994 року № 74/94-ВР</p> <p>■Про альтернативні джерела енергії - Закон України від 20 лютого 2003 року № 555-IV</p> <p>■Про альтернативні види палива - Закон України від 14 січня 2000 року № 1391-XIV</p>	<p>■В оновленій Енергетичній стратегії встановлені показники виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії, які суперечить реальним темпам розвитку галузі, не відповідають завданням, установленим у Державній цільовій економічній програмі з енергоефективності та розвитку сфери виробництва енергоносіїв із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки (де частка в загальному енергобалансі країни енергоносіїв, отриманих із відновлюваних джерел енергії, з великими ГЕС включно, і альтернативних видів палива має становити в 2015 році не менш як 10 відсотків);</p> <p>■Енергетична стратегія не враховує екологічні аспекти розвитку відновлюваної енергетики (тим більше, що будівництво та експлуатація МГЕС включені саме до цього напрямку), та відзначає, що «місцезаходження будівництва нових потужностей повинно здійснюватись у відповідності з системним, централізованим підходом, який забезпечить оцінку потенціалу генерації енергії з ВДЕ та буде враховувати можливі технічні обмеження», не згадуючи при цьому про оцінку впливу на довкілля;</p> <p>■Україна не має затвердженого Національного плану дій із розвитку відновлюваних джерел енергії, а існуюча Державна цільова економічна програма енергоефективності й розвитку сфери виробництва енергоносіїв із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки наразі не передбачає всього необхідного комплексу заходів для розвитку відновлюваної енергетики;</p> <p>■згідно існуючої законодавчої та нормативно-правової бази проекти в галузі відновлюваної енергетики не підлягають обов'язковій процедурі ОВНС, і природоохоронні органи вже не мають права вимагати проведення відповідних досліджень. Необов'язковість процедури ОВНС, крім ризику негативного впливу на довкілля, може значно звузити доступ до фінансових ресурсів, що надаються міжнародними фінансовими інституціями (зокрема ЄБРР), зважаючи на їх природоохоронні та соціальні вимоги.</p>	<p>■здійняти доопрацювання Енергетичної стратегії України з урахуванням установлення кількісно визначених цільових завдань щодо збільшення обсягу використання відновлюваних і альтернативних джерел енергії на 25 відсотків до 2015 року та на 55 відсотків до 2020 року від базового рівня відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року № 2818-VI;</p> <p>■розробити та ухвалити Національний план дій із розвитку відновлюваних джерел енергії та відповідну Програму розвитку відновлюваної енергетики, узгодити їх із іншими стратегічними документами в галузі енергетики та охорони довкілля та забезпечити врахування екологічної складової.</p>

ВИСНОВКИ

■ Енергетика є одним із основних забруднювачів навколишнього середовища. Викиди забруднюючих речовин підприємств паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) становлять близько 40% викидів усіх секторів економіки та 58% від стаціонарних джерел забруднення. Питома вага викидів ПЕК основних парникових газів – діоксиду вуглецю та метану – в 2011 році становила, відповідно, 88% і 66% від загального обсягу викидів. Обсяги використання свіжої води та відведення забруднених вод підприємствами ПЕК становлять, відповідно, 31% і 20% від їх загального обсягу.

■ Тенденції екстенсивного розвитку ПЕК, згідно затвердженої Енергетичної стратегії, та широке будівництво нових енергетичних об'єктів (енергоблоків на атомних електростанціях і підприємств із видобутку уранових руд, виробництва ядерного палива та зберігання радіоактивних відходів, ТЕС, ГАЕС, МГЕС, із розробки родовищ сланцевого газу тощо) свідчать про подальше зростання потенційних загроз для довкілля в цілому та, зокрема, для біорізноманіття, зміни клімату та

розвитку процесів опустелювання та деградації земель.

■ Стратегічні документи з екологічної політики та чинне екологічне законодавство заклали основи та базові положення, необхідні для виконання вимог Конвенцій Ріо, однак не інтегровані повноцінно в державну енергетичну політику, оскільки розглядаються як такі, що встановлюють певні обмеження в галузевій діяльності, при цьому є недосконалими, не враховують реальний стан накопичення екологічних загроз довіллю від діяльності ПЕК, як результат, не в змозі протистояти її негативним наслідкам.

■ Недооцінка ризиків для біорізноманіття, зміни клімату, опустелювання та деградації земель, низька пріоритетність у порівнянні з проблемою «традиційного забруднення» та спрямованість існуючої державної політики, законодавчої та нормативно-правової бази на швидку й максимальну віддачу від вкладання в енергетичний сектор призвели до практичного ігнорування вимог Конвенцій Ріо при стратегічному плануванні розвитку ПЕК і відсутності належної уваги цим питанням при реалізації інвестиційних енергетичних проектів на всіх їх етапах.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

■ Головним стимулом для екологізації енергетичної сфери та практичним механізмом удосконалення національного законодавства в контексті виконання вимог Конвенцій Ріо має стати реалізація цілей і завдань «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та адаптація до енергетичного та екологічного законодавства Європейського Союзу згідно вимог Протоколу про приєднання до Енергетичного Співтовариства та Угоди про асоціацію з ЄС.

■ Основні напрямки удосконалення екологічного та енергетичного законодавства знаходяться в площині:

- забезпечення системної та обов'язкової інтеграції екологічної політики до документів, програм, галузевого розвитку енергетичної сфери;

- встановлення законодавчо обов'язковим врахування майбутнього впливу на довкілля на етапі планування політик, планів і програм розвитку (стратегічна екологічна оцінка);

- впровадження процедури оцінки впливу на довкілля на всіх стадіях інвестиційного проекту;

- створення ефективних механізмів економічного регулювання в природоохоронній діяльності, який демонстрував би помітний стимулюючий вплив на суб'єкти господарювання та забезпечував відшкодування збитків, завданих довкіллю в результаті забруднення;

- розвиток екологічного аудиту та впровадження систем екологічного управління;

- впровадження механізмів корпоративної соціальної відповідальності;

- визначення екологічних ризиків господарської діяльності (в тому числі екологічно небезпечних об'єктів).

■ Це дозволить мінімізувати негативний вплив енергетичного сектора на довкілля, стимулювати позитивні зусилля, в тому числі через реалізацію комплексних заходів із збереження біорізноманіття, боротьби з наслідками зміни клімату, з опустелюванням і деградацією земель, забезпечить синергію виконання вимог Конвенцій Ріо.

ГЛОСАРІЙ

Атомна енергетика – галузь енергетики, яка використовує ядерну енергію для електрифікації та теплофікації; область науки й техніки, яка розробляє методи та засоби перетворення ядерної енергії в електричну та теплову.

Відновлювальні джерела енергії – джерела енергії, які постійно відновлюються за рахунок природного її надходження. До них належать: промениста енергія Сонця; енергія вітру, гідроенергія течій води, припливів; тепла енергія навколишнього середовища; енергія біомаси; геотермальна енергія.

Гідроенергетика – галузь енергетики, яка використовує потенційну

та кінетичну енергію потоків води для перетворення її на електричну енергію.

Енергетика – сукупність галузей господарства, які вивчають і використовують енергетичні ресурси з метою вироблення, перетворення, передачі та розподілу енергії.

Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) – сукупність галузей промисловості, які забезпечують країну паливом, електроенергією та тепловою енергією.

Паливно-енергетичні ресурси – сукупність усіх природних і перетворених видів палива та енергії, які використовуються в національному господарстві.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Перелік галузевих політик, законодавчих актів, програм і пов'язаних із ними планів у енергетичній сфері

1.1 Електро- і тепла енергетика

- 1.1.1 Про електроенергетику - Закон України від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР¹
- 1.1.2 Про тепlopостачанн - Закон України від 02.06.2005 № 2633-IV²
- 1.1.3 Державна цільова економічна програма енергоефективності й розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 243 від 1 березня 2010 року)³
- 1.1.4 Програма модернізації систем тепlopостачання на 2014-2015 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 948)⁴
- 1.1.5 Концепція Державної цільової програми модернізації та розвитку систем тепlopобезпечення України на 2012-2022 роки (проект, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, 2011)
- 1.1.6 Концепція Державної цільової програми обмеження викидів деяких забруднюючих речовин в атмосферу з великих спалювальних установок електроенергетичного сектору (ТЕС, ТЕЦ) України (проект, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, 2012)⁵

1.2 Атомна енергетика

- 1.2.1 «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» - Закон України від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР⁶ {Вводиться в дію Постановою ВР № 40/95-ВР від 08.02.95}
- 1.2.2 Про поводження з радіоактивними відходами - Закон України від 30 червня 1995 року - № 255/95-ВР⁷ { Вводиться в дію Постановою ВР № 256/95-ВР від 30.06.95}
- 1.2.3 Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення - Закон України від 8 вересня 2005 року № 2861-IV⁸
- 1.2.4 Загальнодержавна цільова екологічна програма поводження з радіоактивними відходами (затверджена Законом України від 17 вересня 2008 року № 516-VI)⁹

¹ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80>

² <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2633-15>

³ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF/paran14#n14>

⁴ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/948-2013-%D0%BF>

⁵ mpe.kmu.gov.ua/fuel/doccatalog/document?id=219401

⁶ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80>

⁷ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80>

⁸ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2861-15>

⁹ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/516-17>

- 1.2.5 Державна цільова економічна програма «Ядерне паливо України» (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2009 р. № 1004)¹⁰
- 1.2.6 Концепція реалізації державної політики у сфері розвитку діяльності в окремих зонах радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 липня 2012 р. № 535-р)¹¹
- 1.2.7 Стратегія поводження з радіоактивними відходами в Україні (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2009 р. № 990-р)¹²

1.3 Вугільна промисловість

- 1.3.1 Гірничий закон України від 6 жовтня 1999 року № 1127-XIV¹³
- 1.3.2 Концепція Державної цільової економічної програми видобування та використання газу метану вугільних родовищ як альтернативного енергоресурсу (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2009 р. № 1684-р)¹⁴
- 1.3.3 Програма розвитку вугільної промисловості України на період до 2030 року (проект, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, 2012)¹⁵
- 1.3.4 Концепція Державної цільової економічної програми розвитку видобутку та використання бурого вугілля на період до 2017 року (проект, Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, 2011)

1.4 Нафтогазова промисловість

- 1.4.1 «Про нафту і газ» - Закон України від 12 липня 2001 року № 2665-III¹⁶
- 1.4.2 Концепція розвитку, модернізації і переоснащення газотранспортної системи України на 2009-2015 роки (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2009 р. № 1417-р)

1.5 Відновлювані джерела енергії

- 1.5.1 Про альтернативні джерела енергії - Закон України від 20 лютого 2003 року № 555-IV¹⁷
- 1.5.2 Про альтернативні види палива - Закон України від 14 січня 2000 року № 1391-XIV¹⁸
{ Назва Закону в редакції Закону № 1391-VI (1391-17) від 21.05.2009 }
- 1.5.3 Про енергозбереження - Закон України від 1 липня 1994 року № 74/94-ВР¹⁹
{ Вводиться в дію Постановою ВР N75/94-ВР від 01.07.94 }

---

¹⁰ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1004-2009-%D0%BF>

¹¹ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/535-2012-%D1%80>

¹² <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/990-2009-%D1%80>

¹³ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1127-14>

¹⁴ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1684-2009-%D1%80>

¹⁵ <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/doccatalog/document?id=229385>

¹⁶ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2665-14>

¹⁷ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/555-15>

¹⁸ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1391-14>

¹⁹ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>

Додаток 2.

Список використаних джерел

1. Андрусевич А. Оцінка транскордонного впливу на довкілля та ядерні проекти в Україні // «Суспільство і довкілля». Аналітичний огляд. Грудень 2013 р.
2. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР
3. Гірничий закон України від 6 жовтня 1999 року № 1127-XIV
4. Громадські слухання «Екологічна безпека в аспекті перспективного розвитку енергетики України» // Збірник матеріалів – К., 2008
5. Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 243 від 1 березня 2010 року)
6. Десятирічний стратегічний план і рамки діяльності щодо активізації здійснення Конвенції (2008-2018 роки), прийняті Конференцією Сторін на її восьмій сесії, що відбулася в Мадриді 3-14 вересня 2007
7. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства (Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства ратифіковано Законом України від 15 грудня 2010 року № 787-VI)
8. Енергетична стратегія України на період до 2030 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 1071)
9. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III
10. Зменшення шкідливих викидів у тепловій енергетиці України через виконання вимог Європейського енергетичного співтовариства. Зелена книга – документ для обговорення – К., Міжнародний центр перспективних досліджень, 2011.
11. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату
12. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці
13. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року
14. Концепція Державної цільової економічної програми видобування та використання газу метану вугільних родовищ як альтернативного енергоресурсу (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2009 р. № 1684-р).
15. Концепція Державної цільової економічної програми розвитку видобутку та використання бурого вугілля на період до 2017 року (проект, Міненерговугілля, 2011)
16. Концепція Державної цільової програми модернізації та розвитку систем теплозабезпечення України на 2012-2022 роки (проект, Міненерговугілля, 2011)
17. Концепція Державної цільової програми обмеження викидів деяких забруднюючих речовин в атмосферу з великих спалювальних установок електроенергетичного сектору (ТЕС, ТЕЦ) України (проект, Міненерговугілля, 2012)
18. Концепція розвитку, модернізації і переоснащення газотранспортної системи України на 2009-2015 роки (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2009 р. № 1417-р)

19. Концепція управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 січня 2014 р. № 37-р)
20. Критерії розподілу суб'єктів господарювання за ступенями ризику їх діяльності в галузі електроенергетики та сфері теплопостачання і визначення періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю) (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2008 р. № 75)
21. Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів і визначається періодичність проведення планових заходів, пов'язаних з державним наглядом (контролем) (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2008 р. № 1139)
22. Матеріали до засідання круглого столу на тему: «Проблеми будівництва малих ГЕС у гірській місцевості» (Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Верховної Ради України, 21 травня 2012 року) – К., 2012
23. Методика оценки соответствия гидроэнергетических проектов критериям устойчивого развития // Лондон, Международная ассоциация гидроэнергетики, 2010
24. Національна доповідь щодо впровадження в Україні Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням // Н. А. Макаренко, О. О. Ракоїд, Р. П. Сахарчук та ін. За ред. Ю. Т. Колмаза, Н. А. Макаренко. – К.: Фітосоціоцентр, 2007. – 54 с.
25. Національний Конвент України щодо ЄС. Рекомендації робочих груп / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. : За заг. ред. В. Лупація, Ю. Тищенко. – К.: Агентство «Україна», 2013. – 92 с.
26. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на 2011-2015 роки (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 року № 577-р)
27. Огаренко Ю. Проблеми вугільної промисловості та України та викиди парникових газів від видобутку й споживання вугілля. Доповідь // За ред. Пасюка О. та Ставчук І. – К., НЕЦУ, 2010
28. Огляд про сприйняття змін клімату в Україні /Київ: UN GC, 2009. – 57 с.
29. Основные положения политики экологической и социальной ответственности горнодобывающих компаний. – М.: Всемирный фонд дикой природы (WWF) России, 2009
30. Оцінка екологічної складової двостороннього співробітництва між Україною та ЄС / Під ред. Андрусевич Н. – Львів. – 2013 – 202 с.
31. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 808)
32. План заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2011 р. № 733-р):
33. Податковий кодекс України
34. Правова охорона атмосферного повітря: практичні аспекти. / За заг. ред. Жиравецького Т. М., Кравченко О. В. – Львів: ЕПЛ, 2011. - 120 с.
35. Правове регулювання відносин в сфері довкілля в Європейському союзі та в Україні // За заг. ред. В. Г. Дідика. - К., 2007.

36. Про альтернативні види палива - Закон України від 14 січня 2000 року № 1391-XIV
37. Про альтернативні джерела енергії - Закон України від 20 лютого 2003 року № 555-IV
38. Про відходи - Закон України від 05.03.1998 № 187/98 -ВР
39. Про екологічну експертизу - Постанова Верховної Ради України від 9 лютого 1995 № 46/95-ВР
40. Про електроенергетику - Закон України від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР
41. Про енергозбереження - Закон України від 1 липня 1994 року № 74/94-ВР
42. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики - Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI
43. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів - Закон України від 9 липня 2010 року № 2480-VI
44. Про нафту і газ - Закон України від 12 липня 2001 року № 2665-III
45. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року - Закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI
46. Про охорону атмосферного повітря - Закон України від 16 жовтня 1992 року № 2707-XII
47. Про охорону навколишнього природного середовища - Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII
48. Про регулювання містобудівної діяльності - Закон України від 17 лютого 2011 року № 3038-VI
49. Про теплопостачання - Закон України від 2 червня 2005 року № 2633-IV
50. Про угоди про розподіл продукції - Закон України від 14 вересня 1999 року № 1039-XIV
51. Програма модернізації систем теплопостачання на 2014-2015 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 948)
52. Програма розвитку вугільної промисловості України на період до 2030 року (проект, Міненерговугілля, 2012)
53. Протидія глобальній зміні клімату в контексті Кіотських домовленостей: український вимір / Орленко С. Л., Жаліло Я. А., Трофимова І. В. Хабатюк О. П., Чабан Н. М. – К. : НІСД, 2010. – 48 с.
54. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату
55. Розвідка та видобуток сланцевого газу: соціальні, правові та екологічні виклики (короткий огляд питання) // Жиравецький Т. М., Кравченко О. В., Проць Б. Г., Харкевич В. В., Хомечко Г. І. За заг. ред. Кравченко О. В. - Львів, МБО «Екологія - Право - Людина», 2013. - 56 с.
56. Розширений п'ятирічний звіт про опустелювання та деградацію земель // К., Мінприроди, 2012
57. Савицький О. Спадок ери динозаврів: Огляд теплової енергетики України // За ред. Міскун О. – К., НЕЦУ, 2014
58. Савицький О. Україна та Енергетичне Співтовариство. Критерії відповідності енергетичної політики. Аналітична доповідь – К., НЕЦУ, 2014
59. Самура А., Шпег Н. Огляд нормативних актів у сфері охорони клімату // Екологія. Право. Людина, № 13–14 (53–54), 2011 . – С.58-64
60. Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. ДБН А.2.2-1-2003 (затвержені наказом Держбуду від 15.12.2003 № 214)

61. Стан і перспективи розвитку відновлюваної енергетики в Україні : аналіт. доп. / О. М. Суходоля, А. Ю. Сменковський, А. І. Шевцов, М. Г. Земляний ; за ред. О. М. Суходолі. – К.: НІСД, 2013. – 104 с.
62. Стратегічний екологічний аналіз // Програма фінансування альтернативної енергетики в Україні (USELF), 2012
63. Стратегічний план в галузі збереження та сталого використання біорізноманіття на 2011-2020 роки і цільові завдання щодо збереження та сталого використання біорізноманіття, прийняті в Аїті (прийняті Конференцією Сторін Конвенції про біологічне різноманіття у м. Нагоя, Японія, 18-29 жовтня 2010) «Жити в гармонії з природою»
64. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» (затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105, в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012)
65. Угода про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони (проект від 30 серпня 2013 року)
66. Шосте Національне повідомлення з питань зміни клімату (2014)
67. Як забезпечити дотримання Конвенції Еспо в ядерній сфері в Україні. Аналітичний документ. //Ресурсно- аналітичний центр «Суспільство і довкілля. - 2014.

Підписано до друку _____
Формат 60x84/8. Папір Офс.
Ум. арк. 11,16. Наклад 300 примірників.

Видання та друк: ФОП Грінь Д.С.,
73033, м. Херсон, а/с 15
e-mail: dimg@meta.ua
Свід. ДК № 4094 від 17.06.2011